

UNIVERSITETET I
NORDLAND

MASTEROPPGAVE

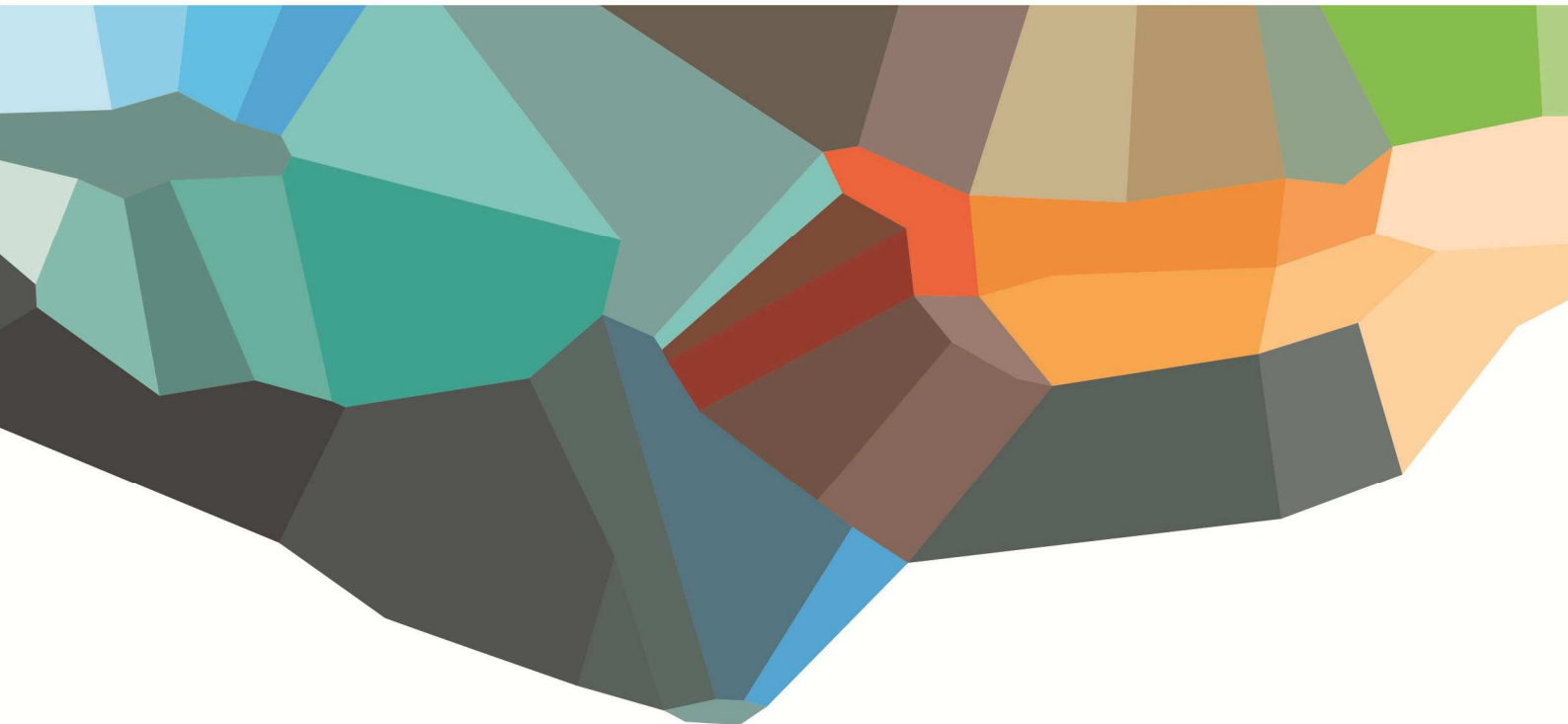
Cicero og velgerne.

*Hva kan Marcus Tullius Ciceros politiske strategi
si om velgeradferd i Den romerske republikk?*

Master i historie – HI320S
Mai 2011

Universitetet i Nordland
Fakultet for Samfunnsvitenskap

Sunniva Sivertsen

Takk...

... først og fremst, til førsteamanuensis og veileder Per-Bjarne Ravnå for kyndig veiledning og uvurderlig hjelp. Uten dine utfordrende tidsfrister, inspirerende peptalker, konstruktive tilbakemeldinger og oppmuntringer til jobbing på tidspunkter de fleste sover, hadde jeg ikke kommet dit jeg er i dag.

... til mine medstudenter for gode tilbakemeldinger og trivelige seminarer. Spesiell takk til Michèle Gabathuler for ordet og aktiviteten *prokrastinasjon*.

... til mine foreldre for positivitet og oppmuntring. Til pappa Thomas G. F. Sivertsen, for utfordrende diskusjoner ved middagsbordet. Din nysgjerrighet og interesse ryddet ofte opp i kronglete tankerekker. Til mamma Anne Grethe Sivertsen, for korrekturlesing og sterk kaffe, og godt selskap når behovet for kontakt med andre meldte seg.

... til samboer og kjæreste Sondre Kostamo for rom og tålmodighet, kjærlighet og støtte.

Sunniva Sivertsen

Bodø, 18.05.11

Innholdsfortegnelse

Liste over forkortelser	5
DEL I.....	6
1 - Innledning	6
Hvorfor Cicero?.....	6
Definisjoner	8
Metode.....	9
DEL II	11
2 - Forskningstradisjonen	11
Utgangspunktet.....	11
Kritikken av patron-klient-teorien.....	12
Ny vinkling på problemet.....	14
Et norsk bidrag i debatten.....	17
Oppsummering	17
3 - Ciceros liv i korte trekk.....	19
Tidlig barndom og utdannelse	19
Tidlig karriere.....	21
Cursus honorum – Politisk karriere.....	22
Tiden etter konsulatet	24
En karakteristikk	26
Den generelle politiske situasjonen i perioden Cicero var på vei oppover.	27
DEL III	29
4 - Innledning til kildeanalysene	29
Plutark	29
Dio Cassius.....	31
Kildekritiske bemerkninger til Plutark og Dio	31
De tidligste brevene til Atticus	32
Valgkamphåndboken.....	34
Om utvalget av taler	34
5 - Analyse av ” <i>Pro Sextus Roscio Amerino</i> ”	37
Bakgrunn	37
Saken	40
Noen kildekritiske bemerkninger	42

Presentasjon av talen	43
Ciceros debut.....	44
Cicero, nobiliteten og equites-klassen.....	46
Cicero og Sulla	48
Ciceros alternativer i saken.	50
Talen i forhold til problemstillingen	52
Kapittelkonklusjon	53
6 - Analyse av ” <i>De imperio Gn. Pompeius</i> ”	55
Den tredje krigen mot Mithridates	55
Bakgrunnen for talen og talens hovedperson	57
Pompeius sin situasjon	58
Presentasjon av talen	59
Nye venner	60
Nye fiender	63
Kapittelkonklusjon	64
7 - Analyse av ” <i>De lege agraria oratio prima (...) in senatu</i> ” og ” <i>De lege agraria oratio secunda (...) ad populum</i> ”	66
Rullus jordlov og bakgrunnen for talene.....	67
Presentasjon av talene	68
Om å være konsul.....	69
Om Pompeius	70
Diskusjon om Pompeiusargumentet.....	72
Ciceros politiske ståsted etter konsulvalget	75
Kapittelkonklusjon	78
8 - Analyse av ” <i>Pro Murena</i> ”	80
Bakgrunn og rettssakens kjerne.....	81
Kort om Catilina og om starten på konflikten mellom ham og Cicero.....	82
Presentasjon av talen	84
Om hvem som ble valgt til konsul	85
Anklagene mot Murena.....	89
Lovgivningen mot bestikkelser	92
Kapittelkonklusjon	94
DEL IV	97
9 - Konklusjon og avslutning	97

Generelt inntrykk av Ciceros vurderinger rundt valg.....	97
Oppsummering av kapittelkonklusjonene.....	98
Endelig konklusjon.....	99
Bibliografi	102
Primærkilder.....	102
Sekundærlitteratur	103

Liste over forkortelser

Plut. Cic.	=	Plutarks Cicerobiografi
Dio C.	=	Dio Cassius "Roman History" Bind 3
Cic. Att.	=	Ciceros brev til Atticus
Cic. Rosc. A.	=	Talen til Roscius Amerinos forsvar – <i>Pro Sextus Roscius Amerino</i>
Cic. Man.	=	Talen for Pompeius sin kommando – <i>De lege Manilius</i>
Cic. Agr.	=	Talen mot jordloven – <i>De lege Agraria</i>
Cic. Mur.	=	Talen til Murenas forsvar – <i>Pro Murena</i>
CAH	=	The Cambridge Ancient History
OCD	=	The Oxford Classical Dictionary

DEL I

1

Innledning

De siste tiårene av den romerske republikken var en tid preget av maktkamp og politisk ustabilitet. Mange sterke personligheter satte sitt preg på det politiske miljøet, men kun noen få nådde toppen av maktpyramiden og ble skjenket konsulembetet, det høyeste politiske embetet i den romerske republikken. En av disse få mennene var *Marcus Tullius Cicero*, og det er ham og hans politiske karriere denne oppgaven skal dreie seg om.

Cicero var en såkalt *homo novus* – en ny mann i politikken i Roma. Ingen i Ciceros familie hadde noen gang holdt noe høyt politisk embete, men Cicero klatret den bratte stigen, knuste all konkurranse og nådde konsulatet i tidligst mulig alder – *in suo anno*.

Konsulene, og alle de andre embetsmennene, ble valgt i folkeforsamlingene som bestod av det romerske folket. Det romerske folket - *populus Romanum* – spiller en viktig rolle i denne oppgaven. Det har imidlertid hersket uenighet om hvordan det politiske livet i den romerske republikken utartet seg. Som en del av uenighetene inngår diskusjonen rundt *clientelateorien*. I korte trekk handler denne diskusjonen om, om hele det romerske samfunnet ble styrt av en liten selvrekrutterende, politisk elite gjennom vertikale, sosiale bånd, eller om man kan snakke om et slags romersk demokrati der folket selv bestemte hvem de skulle stemme på ved valgurnene.

Denne oppgaven er et forsøk på å si noe i forhold til diskusjonen rundt clientelateorien gjennom en analyse av en romersk politikers strategi og taktikk. Problemstillingen min er som følger:

Tyder Ciceros politiske taktikk fram mot konsulatet hans i 63 f. Kr., på at han la mest vekt på å forholde seg til romerske borgere som klienter eller som frie velgere?

Hvorfor Cicero?

Grunnene til at nettopp Cicero er så spesiell er mange. Han har skrevet de fleste kildene vi har til det politiske livet i senrepublikken og han befant seg midt oppe i hendelsene

som førte til republikkens undergang. Siden familien hans ikke var medlemmer av nobiliteten måtte han jobbe ekstra hardt for å komme seg opp og frem i politikken. Som en ”ny mann” ville han ha vært svært bevisst på hvordan systemet fungerte, hva som måtte til for å vinne valg og hvordan det ville være mest hensiktsmessig å manøvrere i det politiske miljøet. En analyse av hans politiske og juridiske taler vil kunne gi et inntrykk av den politiske kulturen og maktforholdene i senrepublikken, slik Cicero oppfattet dem.

Som nevnt helt først i denne innledningen er det mye forskere er uenige om når det gjelder det politiske systemet i den romerske republikken, men det er også mye forskere er enige om og som er godt belagt i kilder. Det politiske systemet i den romerske republikken var, i følge Polybios, en blanding av et demokrati, et aristokrati og et monarki.

Folkeforsamlingene og folketribunene stod for den demokratiske makten, de folkevalgte embetsmennene for den monarkiske makten og senatet for den aristokratiske makten. Det romerske folket var delt inn i tre folkeforsamlinger, *comitia centuriata* bestod av alle borgere inndelt etter formue, *comitia tributa* bestod av alle borgere inndelt etter geografisk tilhørighet, og *consilium plebis* som var alle plebeiere¹ inndelt etter geografisk tilhørighet. *Comitia centuriata* valgte de øverste magistratene, konsulere, pretorer og censorer, fattet vedtak om krig og fred og dømte i saker der straffen var døden eller eksil. *Comitia tributa* valgte ediler, kvestorer og lavere embetsmenn, mens *consilium plebis* valgte folketribuner og plebeiske ediler. Disse to forsamlingene fattet vedtak om enhver type lovgivning, inklusive ekstraordinære kommandoer.²

Det laveste embetet var *kvestor*, et embete 16 menn holdt i ett år. Kvestorene hadde ansvar for administrasjon og finanser, eller var offiserer i hæren. Når man først var blitt kvestor hadde man foten innenfor i senatet for resten av livet. Embetet over kvestor var *folketribun*. Det ble valgt ti tribuner hvert år og disse hadde ansvar for beskyttelse av borgerne mot maktmissbruk fra andre embetsmenn. De hadde også politisk initiativrett, det vil si at de kunne kalle sammen folkeforsamlingene til valg og lage forslag til lover, og vetorett, en mulighet til å stoppe alle forslag som ble fremmet. Det neste embetet på stigen var *edil*. Fire menn hadde ansvar for bygninger og veier, kornforsyning, ro og orden og ”kulturpolitikken” i ett år. De arrangerte festivaler og andre former for underholdning.³ Før man kunne nå toppen måtte man være *pretor* ett år. Åtte menn hadde ansvar for rettspleie og administrasjon av

¹ ”Folk flest”, i motsetning til patrisiere

² Mæhle 2005:38-45

³ Både tribun- og edilembetet var valgfrie embeter en politiker kunne hoppe over, men embetene gav store muligheter til å skaffe seg popularitet blant folket.

provinsene, de hadde også politisk initiativrett. På toppen av stigen var konsulembetet. To konsuler fungerte som øverstkommanderende i den romerske republikken i ett år.⁴

Dette var stigen ”den nye mannen” Cicero klatret. Til tross for at ingen av hans forfedre, som sagt, hadde hatt politiske embeter. En liten politisk ”elite” dominerte i stor grad de høyere politiske embetene⁵, og det var ganske sjeldent at denne kretsen ble utvidet med nye familier. Cicero studerte lenge og hardt, bl.a. gresk, filosofi, retorikk og jus, og begynte karrieren som advokat i Roma. I 75 f.kr. ble han valgt til kvestor og startet sin vei mot toppen, sin *cursus honorum*.

Definisjoner

Det som vil danne bakgrunnen for min problemstilling og oppgave er diskusjonen rundt *clientelateorien*. I følge J. North kan denne teorien oppsummeres slik: Roma ble kontrollert av en liten politisk elite, nobiliteten. Denne eliten bestod av familiene til de mennene som hadde vært valgt til høyere embeter. Kretsen av familier ble sjeldent utvidet med nye familier. Eliten styrte politikk, valg og lovgivning gjennom patron-klientforhold. De dominerende familiene var linket sammen seg imellom gjennom langvarige allianser basert på troskap til familiegrupperinger, heller enn til nær familie, politisk ståsted eller mål. Valg ble avgjort gjennom konkurransestyrt manipulasjon av de ulike gruppene og alliansene.⁶ Dette innebar at velgerne stemte ut fra hva patronene gav dem beskjed om, og ikke ut fra sine egne vurderinger.

Denne teorien har blitt grundig kritisert. Blant annet blir det argumentert for at begrepet ”nobilitet” er misvisende som betegnelse for den politiske eliten. Oligarkiet var mer åpent for nye familier enn man tidligere har trodd. Patron-klientforhold viser seg å være langt mindre forpliktende og mer åpne for forhandlinger enn tidligere antatt. Velgernes motiver har blitt oversett. Fokus har vært rettet mot elitens motiver for å, for eksempel, fremme lovforslag.⁷

Det vil være nødvendig med noen definisjoner i forbindelse med problemstillingen, og da spesielt av begrepene *klient* og *velger*. Det jeg mener når jeg snakker om klienter er de som er bundet opp til en *patron*. En klient er da en person som mottar, for eksempel, beskyttelse

⁴ Mæhle 2005:52. Tidligere kvestorer, pretorer og konsuler kunne bli tildelt provinsforvalterembeter. Disse embetene ble kalt prokvestor, propretor og prokonsul, og hadde samme makt og arbeidsoppgaver som embetene de representerte.

⁵ North 1990:5

⁶ North 1990:6-7

⁷ North 1990:8

eller økonomisk hjelp fra en mer velstående og resurssterk person, patronen. Klienten mangler resurser til å gjengjelde tjenesten patronen har gjort og er derfor skyldig patronen noe ”for alltid”, siden klienten sjeldent eller aldri får gjort opp for seg. Denne gjelda går i arv fra far til sønn, både for klienten og patronen. Klienten kan bøte på gjelda si ved å støtte patronen i valg og valgkamp, men også på andre måter.

En velger trenger kanskje ikke en like grundig definisjon, men jeg definerer velgeren som en fri borger som ikke trenger å ta hensyn til patronen sin når han skal velge. Velgeren bestemmer helt selv hvem og hva han skal stemme på eller for. Velgeren kan godt være tilknyttet en patron som klient, men dette forholdet går ikke utover valgdeltakelsen eller valg av kandidat eller standpunkt i folkeavstemninger. Velgeren kan også defineres som en tilhenger av en person, uten at denne personen nødvendigvis blir velgerens patron.

Forskjellen ligger altså i om den som skulle stemme måtte ta hensyn til noen andre enn seg selv ved valgurnene. Fra nå av skiller jeg, for enkelhets skyld, mellom frie velgere og klienter. Med frie velgere mener jeg borgere som selv bestemte hvem som skulle få deres stemme, mens klienter er borgere som måtte stemme slik eller slik alt etter hva patronen hans bestemte.

Metode

For å finne svaret på problemstillingen har jeg valgt å studere og analysere et utvalg av Ciceros taler. Disse er både taler som ble holdt i forbindelse med rettssaker der han opptrådte som advokat, og taler som ble holdt under direkte politiske omstendigheter. Målet for analysene vil være å finne indikasjoner på at Cicero forholdt seg til folket enten som frie velgere, eller som klienter. Spesielt verdifullt vil det være å finne steder i talene der det ene utelukker det andre, det vil si steder der det er åpenbart at han frir til det romerske folket om støtte eller svært tydelig forsøker å knytte til seg patroner eller mektige menn.

Indikasjonene i kildene, på det ene eller det andre alternativet, vil ligge i måten Cicero forholder seg til publikum på. Hvis Cicero smisker med eller lovpriser folket, snakker direkte til folket med mange positivt ladete ord og vendinger i offentlige taler, kommer med løfter til folket eller uttrykker takknemlighet til folket, vil jeg se dette som et tegn på at Cicero forholder seg til dem som frie velgere. Dette gjelder spesielt hvis lovprisningene nevnes i forbindelse med avsnitt som handler om valg. Hvis Cicero derimot lovpriser eller smisker med høytstående og mektige menn, håper han nok på å kunne dra nytte av deres innflytelse over potensielt store klientmasser. Jeg tror tilfellene der Cicero forsøker å knytte til seg disse

patronene kan være mer skjulte og mindre tydelige enn hans tilnærming til folkemassene. Tilnærmingene til den politiske eliten eller nobiliteten kan ligge i valg av klient i en rettssak, eller emne og standpunkt i forhold til situasjoner i politikken. Derfor vil også omstendighetene rundt talene være avgjørende for hvordan han forholder seg til folket. Jeg vil derfor beskrive bakgrunnen for hver tale før jeg analyserer dem.

Cicero etterlot seg et fantastisk utvalg av kilder. Store deler av Ciceros brev, taler og filosofiske skrifter er uvurderlige kilder til det politiske livet i senrepublikkens Roma som vi kan lese i dag. For å finne svar på mine spørsmål vil jeg lete i kildene som Cicero selv har skrevet, brevene og noen av talene hans, samt kilder som omtaler Cicero, det vil si Plutark og Dio Cassius. Jeg vil fokusere på perioden frem til Cicero ble valgt til konsul, siden det var i denne perioden han kjempet for å nå toppen.

Ciceros skriftspråk var latin, og hans taler og brev burde helst leses i original språkdrakt. Jeg har imidlertid ikke hatt evnen til eller gleden av å foreta en slik grundig lesning av kildene jeg har valgt ut. Kildene er heldigvis mulig å lese i oversettelse til engelsk. Selvfølgelig bærer dette med seg en del vanskeligheter; betydningsnyanser i ord, rytme og andre detaljer kan gå tapt, men Ciceros taler og brev er lest av så mange og dyktige latinister at det er lite trolig at en god engelsk oversettelse vil gjøre direkte skam på Ciceros verker.

Jeg har valgt å bruke oversettelsene fra Loeb's Classical Library. Disse er noe gamle og utdaterte med tanke på forskningstradisjonen de inngår i, så for å være på den sikre siden har jeg sammenlignet sitater jeg bruker fra Loeb-versjonene med oversettelser av nyere dato, utgitt i Oxford World's Classics. Der forskjeller er betydelige, vil jeg påpeke dette og komme med en vurdering om hva disse forskjellene kan bety for argumentasjon og problemstilling.

I oppgavens neste del skal jeg ta clientelateorien mer grundig for meg i en historiografisk gjennomgang av det teoretiske grunnlaget for denne oppgaven. I denne delen vil jeg også gjøre rede for Ciceros liv og politiske karriere i korte trekk.

Delen som følger bakgrunnsdelen, er hoveddelen av oppgaven. I denne delen foretar jeg analysene av talene jeg har valgt ut. Delen vil også inneholde et kapittel som tar for seg utvalget av taler, samt andre kilder til Ciceros liv og levnet, enn talene jeg har valgt ut.

Siste del av oppgaven er en oppsummering av analysene og endelig konklusjon og svar på problemstillingen min.

DEL II

2

Forskningstradisjonen

For å sette problemstillingen min inn i en større kontekst er det nødvendig med et kapittel som tar for seg forskningstradisjonen og debatten rundt emnet. Kort fortalt er det bakgrunnen for at det i det hele tatt er grunn til å diskutere Ciceros forhold til, og taktikk overfor, sine velgere.

Jeg vil gå igjennom forskningsdebatten relativt kronologisk, men også delt opp i de ulike posisjonene forskere har tatt i forhold til problemstillingen; hvordan var makten fordelt i den romerske republikken? Jeg har valgt å avgrense startpunktet for dette kapitlet til tidspunktet det oppstod en klar uenighet blant forskerne.

Utgangspunktet

Frem til 1980-tallet var den rådende teorien om maktfordeling i den romerske republikken basert på Mattias Geltzers monografi fra 1912 *Die Nobilität der römischen Republik*, som kom i engelsk oversettelse av Robin Seager i 1969 under tittelen *The Roman Nobility*. Denne teorien gikk i grove trekk ut på at det romerske folk var bundet opp til eliten i patron-klient-relasjoner. Eliten avgjorde den politiske beslutningsprosessen gjennom allianser mellom ledere for store klientell.⁸ Per-Bjarne Ravnå oppsummerer Geltzers teori slik: ”Den romerske republikk var styrt av en liten og forholdsvis stabil elite definert i kildene som nobiliteten, og denne nobiliteten grunnla sin politiske makt på personlige forbindelser formet som patron-klientforhold.”⁹

Geltzers konklusjon er klar:

”The entire Roman people, both the ruling circle and the mass of voters whom they ruled, was, as a society, permeated by multifarious relationships based on fides and on personal connections, the principal forms of which were patrocinium in the courts

⁸ Mæhle 2005:8

⁹ Ravnå 1999:4

and over communities, together with political friendship and financial obligations. These relationships determined the distribution of political power. (...) The most powerful man was he who by virtue of his clients and friends could mobilize the greatest number of voters."¹⁰

En rekke historikere stilte seg bak Geltzers *clientela*-teori. Friedrich Münzer var først ute (1920), med konklusjoner baserte på prosopografiske funn: den politiske kampen foregikk innenfor senatet og stod mellom grupperinger som var basert på familie, slekt, vennskap og patronasje.¹¹ Ronald Syme fulgte opp (1939) med påstanden om at bak enhver styreform skjuler det seg et oligarki. Dette kalles den oligarkiske jernloven. Syme mente det kun var relasjoner mellom medlemmer av eliten som var avgjørende for den politiske utviklingen, og at patron-klient-forholdet var det sosiale limet som holdt styrende og styrte sammen, til tross for at de styrte ikke følte noen tilhørighet til det oligarkiske politiske systemet.¹² Lily Ross Taylor var enig med Geltzer og Syme i at det var de personlige forbindelsene som var viktigst for den som søkte politisk makt, men hun forsøkte også å forene Geltzers *clientela*-teori med Theodor Mommsens teori om politiske partier, *populares* og *optimates* (1949).¹³ Dette gjorde hun ved å redusere disse begrepene til politiske slagord og taktikkeri.¹⁴ Også H. H. Scullard og Erich S. Gruen bør nevnes sammen med denne gjengen. De delte Taylors oppfatning om at politikerne ble rekruttert fra eliten, og at det var av underordnet betydning om de styrte gjennom det folkelige tribunembetet eller gjennom senatet. I begge tilfellene ble politikerne rekruttert fra samme gruppe og delte denne gruppens interesser.¹⁵

Kritikken av patron-klient-teorien

Den første som virkelig motsatte seg Geltzers teori, var Peter A. Brunt. Med artikkelen "Social Conflicts in the Roman Republic" fra 1971 markerte han starten på et standpunkt som ikke fulgte strømmen av forskere som mente nobiliteten var allmektig og hadde en finger med i alt som foregikk i det politiske samfunnet i republikken. Med artikkelen "Clientela" i essaysamlingen *The Fall of the Roman Republic and Related Essays* fra 1988 satte han, i

¹⁰ Geltzer 1969:139

¹¹ Mæhle 2005:10

¹² Mæhle 2005:10-11

¹³ T. Mommsen og hans teorier om *optimates* og *populares* kom før Geltzer gav ut sin monografi. Clientelateorien blir sett på som Geltzers alternativ til Mommsens teorier.

¹⁴ Mæhle 2005:11

¹⁵ Mæhle 2005:11-12

følge Fergus Millar, inn dødsstøtet for Geltzers nobilitetsteori. Brunt hadde studert de samme kildene som Geltzer, men kom frem til en nokså annerledes konklusjon. Vennskap og allianser var flyktige, lojaliteter kortvarige og ofte motstridende, og patronasje var begrenset både i omfang og intensitet. For Brunt var romersk politikk preget av interessekonflikter snarere enn konsensus mellom elite og folk. De romerske folkeforsamlingene var langt fra demokratiske eller representative for borgerbefolkningen, men kunne likevel fatte vedtak og velge kandidater som ikke hadde senatsflertallets støtte.¹⁶ Folkets makt og uavhengige dømmekraft kunne derfor ikke ignoreres i studiet av den romerske republikk.¹⁷

Fergus Millar ble svært engasjert av Brunts tanker og ideer. Han mente at Brunts avrettelse av clientelateorien betydde en oppvurdering av det demokratiske elementet i den romerske statsforfatningen (1984). Millars argumenter mot clientela var at størrelsen på befolkningen i Roma gjorde det umulig å styre *alle* gjennom patron-klient-forhold. Kildene forteller om konkurranse blant eliten om innflytelse hos folket, noe som ikke ville vært nødvendig i tilfelle patron-klientforhold var de gjeldende spillereglene. Borgerne hadde dessuten tre grunnleggende rettigheter: direkte avstemming i lovforslag og krigserklæringer, direkte valg av alle embetsmenn, og domsmyndighet i begge folkeforsamlingene.¹⁸ Millar mente at det var på tide å legge bort antakelsene om en arvelig "nobilitet", om aristokratiske fraksjoner og om et altomfattende nettverk av avhengighet og klientforhold. Han mente man da kunne se det offentlige livet i et ganske annerledes lys; som en arena der det ble kjempet om politiske embeter gjennom å skryte av egen herkomst, gjennom utøvelse av retoriske ferdigheter i forsvaret av andre borgere, og gjennom rapporter om og demonstrasjoner av militære seiere.¹⁹ For Millar var det folkemassene som representerte og symboliserte, dog noe ufullkomment, det romerske folkets herredømme over politikken.²⁰

Millar mente at det var taleren som hadde den virkelige makten i republikken. I 1986 skrev han at "*[The purpose of this paper] is to present a neutral, or purely functional, model of how politics worked: that of the individual orator using persuasion, and addressing his words to the crowd which has the right of voting and decision.*"²¹

Mæhle setter opp clientelateoriens kritikers antitese slik: Romersk politikk var styrt av interessekonflikter mellom ulike sosiale grupper og var preget av konkurranse om makt og ære. Folket ble holdt i tømme av institusjonelle faktorer, ikke av patronasje, og folket

¹⁶ Mæhle 2005:12

¹⁷ Brunt 1988:23-26, sitert i Mæhle 2005:12

¹⁸ Mæhle 2005:12-13

¹⁹ Millar 1984:19

²⁰ Millar 1984:19

²¹ Millar 1986:9

aksepterte disse begrensningene i sin makt av forsvarspolitiske årsaker. De hadde behov for et ”stabil” lederskap, da en utsatt posisjon og hyppige kriger gjorde et slikt lederskap nødvendig.²²

Ny vinkling på problemet

Etter 2000 stoppet debatten litt opp. Millar og hans meningsfeller hadde foreløpig lagt bevisbyrden over på tilhengerne av nobilitetsteorien, og gått av med en slags foreløpig seier. Catherine Feeleys avhandling *Reflexive politics: Ciceros relationship with the roman people* kan sees på som et eksempel på hvordan Brunt og Millar sine teorier enda står kjempesterkt. Hun diskuterer med Mouritsen og Morstein-Marx. Feeley mener Millar tar argumentasjonen litt for langt når han sier at republikken var demokratisk, fordi de fleste tenker på demokrati som noe som finnes fullt utviklet i et samfunn, hvis ikke finnes det ikke i det hele tatt. Det finnes ikke noen mellomting. Hvis man er som folk flest, kan man ikke regne republikken som demokratisk. Hun mener derimot at det er fruktbart å snakke om demokratiske elementer i en stats styresett, som involverer anledninger for at folkets makt kan komme til uttrykk. Den romerske republikken gav, i teorien, vanlige romerske borgere store muligheter til å delta i avgjørelsene og slik utøve makt, men i praksis var denne makten noe begrenset.²³ Folkets deltakelse i senrepublikkens styresett var svekket og forhindret på alle nivå av den tradisjonelle autoriteten de rike og nobiliteten hadde, men folkets deltakelse hadde allikevel for mye å si til at de fleste politikere kunne ignorere den.²⁴ Senatet kunne ikke ta seg råd til å ignorere folkets vilje – både på grunn av makten som lå i stemmene deres, og på grunn av andre, utenomrettslige måter de kunne gi uttrykk for meningene sine på.²⁵ I et samfunn der fordelingen av makt og rikdom var ujevn, hadde de rike og mektige mange og varierte måter å holde på sin posisjon på. Men dersom tilfeller av samfunn hvor makten er jevnt fordelt er sjeldne, så er også tilfeller der eliten har all makt det samme. Feeley mener at Enten man ser på de uunngåelige utbruddene til et undertrykket folk som en nødvendighet for at eliten skal beholde sitt makthegemoni eller som tegn på en demokratisk trend, er det viktigste å anerkjenne at folket selv forsøker å ta avgjørelser som vil forbedre deres liv.²⁶ Videre sier hun at avgjørelsene folkemassen i senrepublikken tok, må bli sett på som rasjonelle, selv om

²² Mæhle 2005:13

²³ Feeley 2006:2

²⁴ Feeley 2006:3

²⁵ Feeley 2006:38

²⁶ Feeley 2006:62

avgjørelsene ofte var baserte på ufullstendig kunnskap om saken eller deres egen bevissthet om at de visste for lite, slik at avgjørelsene deres kunne virke vilkårlige.²⁷

I de par siste årene har det skjedd en vridning i debatten. Nå er tilhengere av Geltzer i støtet, men debatten handler ikke lenger rent eksplisitt om politikken ble styrt av patroner eller av folket som frie velgere. Debatten er mer orientert mot politisk ideologi og skjevheter i maktforhold som en følge av politisk kultur. Karl-J. Hölkeskamp har kommet med et av de nyeste innleggene i debatten med boka *Reconstructing the Roman Republic*. Riktignok er den opprinnelig utgitt på tysk i 2004, men Hölkeskamp må ha vært svært ivrig etter å delta i den engelskspråklige debatten siden boka kom på engelsk i 2010. Hölkeskamp representerer ”optimat”-siden i debatten, det vil si de av historikerne som fortsatt holder fast på ideene Geltzer fremmet. Hölkeskamp mener det fortsatt er klart at den romerske republikken var styrt av en politisk elite, men han legger vekt på at de fikk sin autoritet gjennom ulike kulturelle faktorer. Han trekker blant annet frem at hierarkier var dypt forankret i den romerske kulturen, blant annet i forholdet mellom fattig og rik, og fri mann og slave.²⁸ Hierarkiene ble institusjonaliserte gjennom formelle statusforskjeller mellom det romerske folk, *populus Romanus*, og andre som hadde et forhold til republikken. Dette var for eksempel italienske ”allierte”, utenlandske ”venner” og ”personer” eller ”undersåtter” i provinsene. Det romerske samfunnet var gjennomsyret av sterkt asymmetriske maktforhold mellom den styrende klassen og de lavere klassene. Disse prinsippene for maktfordeling og inndeling i hierarkier strukturerte også alle politiske institusjoner og prosedyrer, folkeforsamlinger og Senatet, og forholdene mellom magistratene og borgerne. Hölkeskamp mener også at disse prinsippene ble understøttet, bekreftet og legitimert av politisk og sosial ideologi.²⁹ Det var ingen institusjoner i republikken som kunne ha skapt eller garantert for sivil likhet i politikken, det var heller ingen som ville ha tenkt seg at likhet mellom alle og for alle ville vært en ønsket verdi å ha for folket som helhet.³⁰ Politikk handlet om kampen om makt og posisjon innad i eliten. Kampen ble holdt innenfor eliten av konsensusen om maktfordeling. Maktkampen innad i eliten videreførte og bekreftet konsensusen om maktfordelingen.³¹ Kort oppsummert argumenterer Hölkeskamp for at den skjeve maktfordelingen i elitens favør i den romerske republikk ble vedlikeholdt av politisk kultur og ideologi.

²⁷ Feeley 2006:62

²⁸ Hölkeskamp 2010:133

²⁹ Hölkeskamp 2010:134

³⁰ Hölkeskamp 2010:134

³¹ Hölkeskamp 2010:135

Wiseman har også nylig utgitt sitt bidrag i debatten, «Remembering the Roman people» fra 2009. Man kan si han representerer ”populares”, forskerne som mener republikken var langt mer demokratisk enn tidligere antatt. Han tar opp igjen Mommsens teorier på nytt igjen, og mener de har fått all for hard kritikk av Geltzer & co. Wiseman argumenterer for at Geltzer (m.fl.) sine teorier har skapt et ideologisk vakuum i debatten om det politiske systemet og maktfordelingen i den sene republikken.³² Wiseman går tilbake til samtidige kilder og argumenterer for at Mommsen ikke var på jordet i sine teorier om motsetningene mellom *populares* og *optimates* som reelle politiske ”partier” i den sene republikken. Han mener at ideen om det dominerende aristokratiet, eliten, var et fenomen som tilhørte republikken i det andre århundret f. Kr., og at dette var en korrupsjon av eller ”skade” på republikken heller enn et iboende element i den,³³ men går ikke videre inn på diskusjonen om dette. Wiseman går igjennom en rekke kilder til det politiske liv i senrepublikken og trekker fram ulike vitnesbyrd til kampen mellom populares og optimates som om disse skulle vært faktiske ideologiske inndelinger av politikerne. Han sier at det var konflikten som oppstod rundt brødrene Gracchus reformer som utløste dette skillet mellom politikere som snakket og handlet for eliten på den ene siden, og for folket på den andre.³⁴ Det var en ideologisk konflikt mellom to ”partier”, identifisert som det aristokratiske (*optimates*) og det demokratiske (*populares*) partiet, en konflikt som varte til republikken kollapset.³⁵ Wiseman kritiserer ”nobilitetsteorien” og dens forkjempere fordi teorien har skapt en passivitet som forhindrer at man kan snakke om et ideologisk innhold i politikken i den romerske republikken, selv om dette ideologiske momentet er grundig dokumentert av samtidige kilder.

36

Både Wiseman og Hölkeskamp snakker altså begge om ideologi, dog på forskjellige måter. Wiseman bruker begrepet i forbindelse med politiske ”partier”, mens Hölkeskamp bruker begrepet om hele det romerske folks tankesett om hvordan samfunnet burde styres. Wisemans ideologier er ideologier som ikke kommer overens, mens Hölkeskamps ideologi er noe alle var enige om.

³² Wiseman 2009:29

³³ Wiseman 2009:2

³⁴ Wiseman 2009:14

³⁵ Wiseman 2009:9

³⁶ Wiseman 2009:32

Et norsk bidrag i debatten

Ingvar B. Mæhle fremsetter i boka *Masse og elite i den romerske republikk* fra 2005 en teori som forsøker å forene de to sidene i debatten. Han kaller denne teorien *firspannsmodellen*. Med denne modellen beskriver Mæhle det politiske livet i den romerske republikken som ”en konkurranse om å distribuere forskjelligartede goder til folket”.³⁷ Kandidatene tok på seg ulike roller for å vinne konkurransen om makt, ære og embeter. Disse var rollen som venn, patron, sjenerøs stormann og politiker.³⁸ Alle disse rollene var like viktige for å lykkes i politikken. Man kunne ikke klare seg bare med en liten kjerne av venner og klienter, disse kunne bare bidra med å gjøre ressursene tilgjengelige for kandidaten og å hjelpe ham i å distribuere dem. Følget av takknemlige og sympatisører kandidaten hadde knyttet til seg gjennom distribusjonen av ressursene kjernen har hjulpet ham med, gjennom rollen som en sjenerøs stormann og politiker, var den avgjørende gruppen i konkurransen.³⁹ Folket var de som nøt godt av denne konkurransen, og det var som en følge av denne konkurransen i eliten at folkets makt kunne realiseres.⁴⁰ Patronasje var en av mulighetsbetingelsene for at konkurransen kunne finne sted, ikke en faktor som utelukket det demokratiske elementet i republikken.

Mæhle mener derfor at ”*Modellen gjør det mulig å overskride dikotomien mellom elitisme og demokrati, som har preget forskningsdebatten like til i dag.*”⁴¹ Han sier at spørsmålet ikke lenger bør være om eliten dominerte den politiske arenaen, men under hvilke betingelser den utøvde sitt lederskap, og hvordan de enkelte medlemmene av eliten konkurrerte om makta.⁴²

Oppsummering

Denne raske gjennomgangen av forskningstradisjonen rundt temaet maktfordeling i den romerske republikken viser at tradisjonen har vært delt i to leire. Den ene siden har holdt fast ved at den politiske eliten kontrollerte alt som skjedde i republikken, enten gjennom patron-klient-forhold eller gjennom andre kulturelle eller ideologiske faktorer. Den andre siden har lenge argumentert mot det ”elitistiske” synet på det politiske livet i den romerske

³⁷ Mæhle 2005:20

³⁸ Mæhle 2005:20

³⁹ Mæhle 2005:20-21

⁴⁰ Mæhle 2005:20-21

⁴¹ Mæhle 2005:21

⁴² Mæhle 2005:21

republikken, og hevdet at det demokratiske elementet i republikken var langt mer fremtredende enn clientelateorien skulle ha det til. Denne siden har sett på det politiske livet i republikken som preget av konflikter mellom folket og senatet, og også de seneste tilskuddene fra denne leirens side til debatten holder fast ved dette. Gamle teorier blir blåst liv i og videreutviklet, også her blir det lagt vekt på ideologi, dog i en annen forstand enn den andre leirens. Mæhle forsøker å forene de to leirene i sin firspannsmodell gjennom å si at politikerne var avhengig av *både* klienter og venners ressurser og nettverk *og* folkets makt gjennom stemmene deres på valgdagen.

Mange av teoriene jeg nå har gått igjennom, bygger argumentene sine på Ciceros skrifter, brev og taler. Disse har da brukt Cicero som filosof og statsmann. I denne oppgaven vil jeg bruke noen av Ciceros taler for å undersøke om, og hva, disse kan fortelle om det politiske livet i senrepublikken, sett gjennom øynene til politikeren og advokaten Cicero. Som ny mann måtte han hatt god kjennskap til hvordan det hele fungerte. Jeg vil altså se på Cicero som politiker spesielt for å forsøke å si noe om det politiske systemet generelt. Dette er en tilnærming til diskusjonen om patron-klientforhold og et romersk demokrati som muligens vil kunne belyse det hele på en noe annerledes måte.

3

Ciceros liv i korte trekk

Dette kapitlet tar for seg Ciceros liv i korte trekk, og er en kortfattet biografi av ham. Det er nødvendig med et slikt kapittel som dette fordi det vil danne et bakteppe for de talene jeg senere skal gå nærmere igjennom. Det er også viktig å kjenne historien til Cicero for å kunne behandle talene hans kildekritisk.

Det vil være nødvendig å sette Cicero inn i en historisk kontekst før jeg kan ta fatt på analyser av hans taler. Denne Cicerobiografien er for det meste basert på Henning Mørland (1971) og Elisabeth Rawson (1975), men også Henriette van der Blom (2010). Referanser til Plutarks biografi av Cicero er også hyppige.

Jeg har delt fremstillingen inn i fire deler og følger kronologien i livet hans. Til slutt gir jeg en karakteristikk av Cicero og tiden han levde i.

Tidlig barndom og utdannelse

Markus Tullius Cicero ble født i landsbyen Arpinum 3. januar 106 f. v. t. Familien hans var en ganske velhavende familie av ridderstanden, men de var slett ikke særlig rike. Ingen i familien hadde holdt noe høyt politisk embete, bare Ciceros bestefar hadde involvert seg i politikk, dog kun på lokalt nivå i landsbyen, men nok til at han hadde blitt anerkjent av konsulen i 115.⁴³ Ciceros far skal ha hatt dårlig helse og konsentrerte seg heller om å bygge et godt hjem for familien sin og om å holde familiens eiendommer i god stand.

Cicero viste tidlig en appetitt for kunnskap, og var det man kan kalle et skolelyst allerede fra de første årene av hans utdannelse. Plutark forteller at fedrene til Ciceros skolekamerater kom til skolen for å se Cicero i aksjon, og at misunnelige fedre ble sinte på sønnene sine når de gav Cicero hedersplassen i gjengen når de var ute og gikk.⁴⁴

Ciceros familie flyttet til Roma da han nærmet seg tenårene. Ciceros far mente det var viktig med en god utdannelse og at Roma var det beste stedet for dette. I Roma studerte Cicero filosofi hos besøkende greske filosofer, både den akademiske, stoiske og epikureiske

⁴³ Blom 2010:29

⁴⁴ Plut. Cic. I

skolen. Han studerte retorikk under Appolonius Molon, og veltalenhet lærte han av å høre på store talere som Crassus⁴⁵ og Antonius⁴⁶. En god vei inn i det politiske livet var gjennom å opptre som forsvarsadvokat, så Cicero studerte også juridiske emner under juristen Scaevola som tok private ”lærlinger” i faget. Mens han gikk i lære under Scaevola, viste han også en interesse for historie. Han som skulle bli Ciceros mest betrodde venn, Atticus, studerte også under Scaevola, og det var her grunnlaget for et livslangt vennskap ble lagt.⁴⁷

Cicero hadde ikke bare interesse for fag som ville være nyttige for ham i hans politiske karriere. Han var også svært glad i poesi, og var sagt å være en av de beste poetene i sin tid, men bare fordi det ikke fantes mange gode poeter på denne tiden. Svært mange ”fornemme” romere skrev poesi, det var en slags elitehobby. Ingen av Ciceros dikt er bevarte for ettertiden, så det er mest sannsynlig at diktene hans ble delt i familiære kretser heller enn utgitt for offentligheten.⁴⁸

Som 17 åring tjente Cicero sin militærtjeneste i Forbundsfelekrigen, men fant fort ut at noen militær begavelse hadde han ikke. Han var en fredens mann. Mens han gjennomførte militærtjenesten møtte han også muligens to av de personene som kom til å bli svært viktige senere i livet hans, generalens sønn Pompeius og Catilina.⁴⁹ Etter militærtjenesten kunne han hengi seg fullt og helt til studiene sine og fokusere på sitt store mål: Å bli konsul i den romerske republikken. Det var imidlertid et par hindre i veien for ham. Familien hans hadde aldri ”produsert” en senator. Å kunne vise til storheten til sine forfedre var viktig for en som ville gjøre det stort i politikken.⁵⁰ Dette måtte Cicero klare seg uten, han måtte kare seg til toppen som en *homo novus* – en ny mann i politikken.

Det andre hinderet for Cicero var av økonomisk art. En politisk karriere krevde utfattelige mengder penger, og da særlig edil-embetet som krevde diverse arrangementer og leker. I første omgang løste Cicero dette problemet ved å gifte seg med Terentia. Hun kom fra en nobilitetsfamilie og var utvilsomt rik.⁵¹ Cicero og Terentia fikk to barn; Tullia i 78 og Marcus Tullius Cicero i 65. Terentia var fra en styrtrik familie og hadde med seg godt med penger og eiendommer inn i ekteskapet.

Cicero var nå klar til å begi seg ut på den store politiske scenen i Roma, og han startet friskt som advokat.

⁴⁵ OCD:295

⁴⁶ OCD:76

⁴⁷ Rawson 1983:15

⁴⁸ Rawson 1983:19

⁴⁹ Rawson 1983:16

⁵⁰ Blom 2010:1-2

⁵¹ Blom 2010:33, Rawson 1983:25

Tidlig karriere

Som nevnt startet Cicero sin karriere som advokat. Den første saken han opptrådte i vet man lite om, men man vet at det var en tjeneste fra en av Ciceros venner⁵² som åpnet dørene på gløtt for Cicero. Han vant nok denne saken, men det var først et par år etter at han virkelig gjorde seg bemerket som forsvarsadvokat og taler.

Den neste saken han tok på seg var som forsvarsadvokat for en som het Sextus Roscius Amerino. Cicero var 25 år gammel, og borgerkrigen mellom Sulla og Marius/Cinna hadde ganske nettopp tatt slutt. Sulla hadde nylig gitt fra seg diktator-embetet og rettsaken mot Sextus Roscius var den første etter at Roma var tilbake i en slags normal tilstand. Sextus hadde blitt blandet opp i en konflikt med en av Sullas frigitte slaver angående salget av hans fars eiendommer, og Sextus ble anklaget for å ha drept sin far. Cicero var modig som tok opp forsvaret av Sextus Roscius på grunn av forholdet den frigitte slaven, Chrysogonus, hadde til den tidligere diktatoren. Talen var ikke bare en godt gjennomført retorisk tale, den var også en politisk tale der Cicero uttrykte en viss missnøye og kritikk mot Sullas styre. Kort tid etter Roscius Amerinus-rettssaken tok Cicero på seg en annen sak som også uttrykte kritikk av Sullas maktbruk. Som en slags hevn for fiendtlighet fra mesteparten av Italia, hadde Sulla forsøkt å ta tilbake de rettighetene de italienske allierte hadde vunnet i den tidligere nevnte krigen. Talen Cicero holdt i forbindelse med denne rettsaken har dessverre gått tapt, men man kan regne med at han knyttet til seg en del støtte fra italienerne som kom til god nytte senere i hans karriere.⁵³ Cicero vant begge sakene og ble stadig mer ettertraktet som advokat, spesielt etter Rosciussaken. Relativt kort tid etter Rosciussaken reiste imidlertid Cicero utenlands. Det er blitt spekulert i grunnene til denne reisen, og Plutark nevner både frykt for Sulla og Ciceros skrantende helse som trolige årsaker.⁵⁴ Cicero selv sa at det var for sin egen helses skyld, og det er i grunnen liten grunn for å tvile på det.

Cicero reiste både til Hellas, Asia og Rhodos i denne perioden, og han brukte tiden på videre studier av både filosofi og talekunst. Han fikk også bedre helse som resultat av turen, han fikk kontroll over stemmen sin og lærte seg å spise ordentlig. Etter at Cicero fikk nyhetene om at Sulla var død, begav han seg på hjemreisen. Det er selvfølgelig mulig at det kun var en tilfeldighet at disse to hendelsene sammenfalt.

⁵² Rawson 1983:22

⁵³ Rawson 1983:24

⁵⁴ Plut. Cic. III

I tiden etter hjemkomsten fortsatte Cicero sitt virke som advokat og skapte seg et godt rykte og fikk mange nye, viktige venner.

Cursus honorum – Politisk karriere

Ciceros bedrifter som advokat hadde gjort ham bemerket nok til å bli valgt til kvestorembetet for året 75. Advokatvirksomheten kunne skaffe akkurat denne typen oppmerksomhet, og det var nok dette Cicero hadde sett for seg da han begav seg ut på denne karrieren. Rettssakene foregikk nemlig under åpen himmel og i full offentlighet. Mange av rettssakene var dessuten svært politisk ladede. Dette gjorde at folk fulgte med både av politisk interesse og for underholdningens del, noe som gjorde at en god rettstaler ble kjent langt utover de juridiske miljøene. Kvestoren Cicero ble sendt til Sicilia for å bistå provinsstattholderen der med regnskapsføringen. I denne perioden var det stor kornmangel i Roma, og Sicilia var en av de viktigste leverandørene av korn til Roma. Cicero gjorde seg derfor noe upopulær blant befolkningen da han overtalte dem til å være ekstra flinke med kornleveransene. Men denne upopulariteten forsvant ganske raskt da Cicero viste seg å være svært dyktig i jobben sin. Ikke bare snakket han de ”innfødtes” eget språk, gresk, men han viste også sine beste egenskaper: humanitet, rettferdighet og ubestikkelighet.⁵⁵ Dette resulterte i at Cicero fikk mange venner på Sicilia, noe som ville vise seg å være svært så heldig for ham ved flere anledninger senere i livet.

Vennskapet hans med det sicilianske folket kom også til uttrykk i år 70 da de, folket, ba ham om å tale deres sak i retten. Folket på Sicilia anklaget nemlig en tidligere provinsforvalter, Verres, for grov utnyttelse av provinsen. Cicero forberedte mange taler til rettssaken, men trengte bare å holde én for å vinne saken. Verres stakk av før forsvaret fikk en sjanse til å tale hans sak. Cicero hadde nemlig fått manipulert gangen i rettssaken til sin egen fordel. Året etter rettssaken mot Verres ble Cicero valgt til edil. Edilene hadde ansvar for bygninger og veier, kornforsyning, ro og orden i Roma og det som kan kalles kulturpolitikk. De arrangerte festivaler og andre former for underholdning.⁵⁶ Som nevnt tidligere var dette et embete som krevde mye penger, og var en ganske dyr affære. Cicero hadde giftet seg til penger, men dette var på langt nær nok til å dekke utgiftene et år som edil brakte med seg. Han fikk imidlertid hjelp fra «uventet» hold. Befolkningen på Sicilia sendte helt uoppfordret

⁵⁵ Mørland 1971:14, vi kan nok regne med at dette er Ciceros beskrivelse av forholdene og bør derfor ta beskrivelsen med visse forbehold. Cicero hadde et relativt hovent selvbilde.

⁵⁶ Mæhle 2005:52

mengder med varer som Cicero brukte til fordel for folket i Roma. Matprisene og bokostnadene gikk ned som følge av hjelpen fra Sicilia, og Ciceros år som edil ble regnet som vellykket. Cicero kunne ha valgt å stille til valg som folketribun heller enn edil, men valgte det mest "senatsvennlige" alternativet. Tribunene hadde fått hard medfart under Sulla, men hadde etter Pompeius og Crassus sitt konsulat i 70, fått de fleste av rettighetene og fordelene sine tilbake. Edil-embetet gav dessuten store muligheter til å samle populær støtte for fremtidige valg, uten å bli upopulær blant senatseliten.⁵⁷

I 66 var Cicero pretor, og hadde ansvaret for domsstolene sammen med syv andre pretorer. Dette året holdt Cicero talen til fordel for Manilius sitt lovforslag om å gi Pompeius videre fullmakter etter «piratkrigen» til å ta opp kampen mot Mithridates i Asia.⁵⁸ I tiden fram mot konsulvalget holdt han seg for det meste i Roma og tok saker som advokat. Det vanligste å gjøre for en som hadde vært pretor var å få tildelt en provins og reise ut av Roma for å være provinsforvalter der. En slik periode som propretor i en provins var som regel svært innbringende på den økonomiske fronten. Dette gjorde imidlertid ikke Cicero. Han var mer opptatt av å pleie rykte og popularitet i Roma enn å tjene penger i provinsene. Han hadde mer enn nok å gjøre i tiden frem mot konsulatvalget med stemmesanking og annen valgkamp.

Tre år etterpå nådde Cicero sitt mål. Han ble valgt til konsul for året 63, sammen med Gaius Antonius. Året ble svært begivenhetsrikt. Cicero åpnet året som konsul med å tale mot et lovforslag som tribunen Rullus kom med. Loven han foreslo var en jordlov, men Cicero var skeptisk til loven fordi den gav ti menn veldig mye makt over veldig lang tid.⁵⁹ Cicero overbeviste folket om at denne loven ikke var til fordel for dem, slik en jordlov var ment til å være. Loven ble enten nedstemt eller så nedla en av de andre tribunene veto mot loven. Den direkte virkningen av talen er ikke kjent, men man vet at jordloven ikke ble noe av.⁶⁰

Catilinasammensvergelsen ble også rullet opp mens Cicero var konsul, og Cicero fikk æren for å ha avslørt det hele, samt å ha reddet republikken. Saken⁶¹ gikk ut på at Catilina, som stod til valg til konsulembetet sammen med Cicero, var lei av å tape valget, han hadde stilt som kandidat flere år på rad. Han planla derfor sammen med en rekke andre politikere å ta over staten med et kupp. Blant annet skulle en rekke menn drepes. Cicero avslørte som sagt hele affæren, Catilina stakk av, og Cicero fikk henrettet flere av Catilinas medsamsvorne i oppgjøret etterpå. Disse henrettelsene skulle imidlertid påvirke Ciceros liv lenge etterpå.

⁵⁷ Rawson 1983:37

⁵⁸ Eget kapittel om denne talen.

⁵⁹ Eget kapittel om denne talen.

⁶⁰ OCD foreslår at lovforslaget ble trukket tilbake.

⁶¹ Denne saken beskrives grundigere i et senere kapittel.

Midt i skandalen med Catilina fant Cicero tid til å forsvare en av de som var blitt valgt til konsul for det kommende året. Murena var tiltalt for å ha drevet med skitten valgkamp, han var tiltalt for å ha vunnet valget på uærlig vis, med bestikkelser. Den som anklaget ham var en av de andre kandidatene som ikke hadde nådd til topps i valget, Sulpicius Rufus. Det var ikke så uvanlig at kandidater som måtte se seg slått i valget, gikk til sak mot sine seirende medkandidater, og anklagene var som regel om valgfusk. Med seg som anklager hadde Sulpicius også Cato d.y.. Mange mener Murena var skyldig, men Cicero fikk ham frikjent slik at Murena fikk beholde stillingen sin. Det er også mulig at Cicero vant saken fordi Catilina var løs, og Roma hadde behov for to konsulter for å få has på ham.

Året ble altså svært travelt, men Cicero kom seirende ut av det. Utnevnt til *pater patriae* – fader av fedrelandet, og Cicero forlot konsulembetet på topp.

Tiden etter konsulatet

I tiden rett etter konsulatet var det tilsynelatende stille rundt Cicero, men det blåste opp til storm så snart henrettelsen av Catilinas påståtte medsammensvorne ble satt i verk. Da Caesar, Pompeius og Crassus inngikk en uformell samarbeidsavtale i 60⁶², ble det alt annet enn stille rundt Cicero. I følge Mørland⁶³ ville Caesar, Pompeius og Crassus fjerne Cicero fordi han hadde så stor makt i senatet, og lot derfor folktribunen Clodius styre med sitt da han bestemte seg for å få Cicero ut av Roma. Clodius hadde tidligere vært venn av Cicero, men etter det som blir kalt Bona Dea-skandalen var Clodius sår og fornærmet på Cicero. Plutark forteller at Clodius visstnok skulle ha sneket seg inn i huset til Caesar, utkledd som kvinne for å komme seg innpå Caesars kone som Clodius var så ”forelsket” i. Dette skjedde mens kvinnene feiret gudinnen som kalles Bona Dea. Under denne festen kunne ingen menn være tilstede, det var en seremoni som var forbeholdt kvinnene. Festen ble, etter tradisjonen, holdt i regi av den ene konsulens kone, i dette tilfellet var dette Caesars kone. Clodius hadde, i rettsaken som fulgte, benektet å ha vært i Roma og i nærheten av Caesars hus denne kvelden, men Cicero hadde vitnet mot ham. Dette var visstnok ikke frivillig fra Ciceros side; Terentia, hans kone, var en driftig dame som mente Clodius sin søster Clodia var ute etter å gifte seg med Cicero. Caesar skilte seg fra sin kone og påstod at det var fordi han følte at Caesars hustru ikke bare burde være hevet over utroskap, men også over mistanke om utroskap.⁶⁴ Det

⁶² Samarbeidet kalles ofte det første triumviratet.

⁶³ Mørland 1971:15

⁶⁴ Plut. Cic. XXVIII-XXIX

var en såpeopera uten sidestykke! Clodius slapp unna i denne saken, men var som sagt svært fornærmet siden Cicero hadde vitnet mot ham.

For å komme tilbake til saken, fremmet Clodius et lovforslag som ville sende Cicero i eksil. Bakgrunnen for lovforslaget var at Cicero hadde fått de medsammensvorne av Catilina henrettet uten rettssak. Dette kunne ikke Cicero benekte, og forlot Roma i 58. Mens Cicero var i eksil fikk han masse hjelp fra venner han hadde fått igjennom årene, selv om Clodius sin lov forbød folk å hjelpe Cicero. Cicero var deprimert og sendte mange desperate og triste brev til sin venn Atticus m. fl., han var til og med på randen til selvmord.⁶⁵ Det tok imidlertid ikke så lang tid før han ble tilbakekalt igjen. Pompeius hadde fått dårlig samvittighet for å ha vært med på å sende Cicero i eksil. Cicero hadde alltid vært lojal mot ham og hjulpet ham flere ganger i løpet av hans karriere, blant annet med kommandoen mot Mithridates. Pompeius var derfor svært hjelpsom da flere av Ciceros venner hadde krevd at han skulle kalles hjem igjen. 16 måneder etter at Cicero forlot Roma var han tilbake igjen.

Etter dette havnet Cicero igjen i bakgrunnen for begivenhetene i Roma. Han engasjerte seg riktignok i spørsmålet om Caesars kommando i Gallia. Han var først sterkt imot denne, men Caesar overtalte ham, med penger, til å støtte kommandoen allikevel. Cicero holdt seg lavt og involverte seg lite i politikken etter dette. Han ble imidlertid valgt inn i «college of augurs», et slags presteskap som tydet tegn og profetier. Denne stillingen gav Cicero en viss innflytelse i politikken fordi religion var noe som gjennomsyret hele samfunnet i Roma, men det er uvisst om han i det hele tatt gjorde nytte av sin nye stilling til fordel for seg selv eller andre i politisk sammenheng.

I 51 ble han som tidligere konsul tildelt forvaltningen av provinsen Kilikia i Asia. Der skulle han lede en liten militær operasjon mot bander med røvere som holdt til i nærheten. I likhet med tiden i Sicilia da han var kvestor, oppførte han seg upåklagelig som provinsforvalter i Kilikia.

Kort tid etter at Cicero var kommet hjem fra Kilikia brøt borgerkrigen mellom Pompeius og Caesar ut. Cicero var noe usikker på hvilken side han skulle ta, men etter et mislykket forsøk på å megle mellom dem, flyktet Cicero til Hellas sammen med Pompeius. Han fikk en litt kjølig mottakelse i Pompeius sin leir av Cato⁶⁶, men ble værende frem til slutten av borgerkrigen. Etter Pompeius sitt avgjørende nederlag i august 48 forsønte Cicero seg med Caesar, og holdt seg i ettertid langt unna det offentlige livet i Roma.

⁶⁵ Rawson 1983:118

⁶⁶ Plut. Cic. XXXVIII

I tiden etter borgerkrigen fokuserte Cicero sin energi på å skrive filosofiske verker og å opptre som advokat i et par saker. I denne tiden skilte han seg også fra sin kone Terentia. Forholdet dem imellom hadde kjølnet og blitt iskaldt i tiden etter Ciceros eksil. Han giftet seg på nytt, med Publilia som han visstnok var en slags formynder for. Publilia manglet, i likhet med Terentia, ikke penger, og det er nok sannsynlig at Cicero giftet seg med henne for å betale ned på gjelda si. Ekteskapet med Publilia ble imidlertid relativt kortvarig. Ciceros datter Tullia døde i barsel, og Cicero ble knust siden han var svært glad i sin datter. Han skilte seg fra Publilia fordi hun visstnok skulle ha vært glad for at Tullia døde.⁶⁷

Etter mordet på Caesar i 44 ble Cicero atter en gang politisk aktiv. Han ante et håp om at "Roma kunne gjenvinne sin frie republikanske forfatning."⁶⁸ Uheldigvis stod Marcus Antonius i veien for republikkens gjenfødelse. Cicero tok dermed parti med Octavian som var Caesars adoptiv sønn og senere ble kalt Augustus, som var på senatets side. Cicero skrev også fjorten taler mot Antonius, de såkalte Phillippiske talene. Noen av dem holdt han i senatet, dog ingen mens Antonius faktisk var tilstede. Andre ble kun utgitt og distribuert skriftlig. Til tross for det harde arbeidet med å få Antonius fjernet måtte Cicero tilslutt se seg slått. Octavian slo seg sammen med Antonius og Lepidus, og sammen dannet de *det andre triumviratet*.⁶⁹ De satte, i likhet med Sulla, opp såkalte proskripsjonslister med navnene på sine motstandere for at de skulle henrettes. Antonius krevde at Cicero var den første som skulle drepes av de rundt 200 proskriberte. Cicero ble ganske rådvill av dette, men han flyktet fra Roma sammen med sin yngre bror, Quintus Tullius Cicero. De skilte veier etter en stund, og Quintus ble forrådt av sine egne slaver og drept kort tid etter. Cicero klarte å rømme ganske langt før han ble innhentet av sine drapsmenn 7. desember 43.

En karakteristikk

Etter en slik rask gjennomgang av et begivenhetsrikt og spennende liv, mener jeg at det vil være hensiktsmessig med en kort karakteristikk av mannen, advokaten og politikeren Cicero. På den ene siden var han en kunnskapstørst humanist som trodde på fornuft fremfor vold. På den andre siden fremstår han som en ambisiøs og målbevisst sleiping med et utrolig oppblåst selvbilde. Disse karakteristikkene medfører at en del kildekritiske hensyn må tas når man bruker talene hans som kilder.

⁶⁷ Plut. Cic. XLI

⁶⁸ Mørland 1975:19

⁶⁹ Jf. Tidligere note. Egentlig det første triumviratet.

Cicero var først og fremst advokat. Hans valg av karriere var Ciceros inngangsbillett til den politiske arenaen, men han fortsatte den juridiske virksomheten også lenge etter han hadde nådd konsulatet. De fleste talene han gav ut var taler holdt i forbindelse med rettssaker, og da kun taler fra saker han hadde vunnet. Disse talene kan man regne med var redigerte før de ble distribuert i samtiden. Jeg har allerede vist to punkter som viser at man må være kritisk til det Cicero sa i talene sine. Han framstilte alt til sin egen – og klientens – fordel. Skyldspørsmålet var ikke alltid så viktig, i hvert fall var ikke klientens uskyld en selvfølge, det viktige for Cicero, og sikkert andre advokater, var å vinne saken. Man kan derfor regne med en rekke tilfeller av forvridde fakta og hendelsesforløp. Uheldigvis er det ofte slik at man kun har Ciceros versjon av saken tilgjengelig, så å avsløre disse tilfellene er ikke alltid like enkelt. Dette gjør at det vil være nødvendig å komme med vurderinger gjort ut fra konteksten rundt rettssaken og personene som var involverte.

Cicero gav også ut en del politiske taler. Han måtte, som nevnt tidligere, arbeide ekstra hardt for å komme opp og frem i politikken som en ny mann. Dette vil ha påvirket talene hans tidlig i karrieren, selv om det ikke var så mange av disse. Senere i karrieren derimot, er det ganske tydelig at Cicero forsøker å beskytte eller forsvare seg mot politiske fiender. Etter konsulatet ble han regnet som en noe politisk kontroversiell person. Forsvarstendensene kan man finne i bortimot alt han skrev etter konsulatet. Hans rolle i Catilinaoppgjøret, eksilet, borgerkrigen og hendelsene i kjølvannet av mordet på Caesar ble tydelig preget av hans trang til å forsvare seg mot politiske fiender, og det preger også hans skrifter, brev og taler.

Den generelle politiske situasjonen i perioden Cicero var på vei oppover.

En karakteristikk av den generelle politiske situasjonen i perioden Cicero var på vei oppover den politiske rangstigen, er også på sin plass her. En slik karakteristikk vil kunne gi noen hint om hva som var den politiske trenden i denne perioden, og da også om hva som ville vært den mest hensiktsmessige taktikken å velge for Cicero.

Da Cicero holdt sin første rettstale var Sulla enda ved makten i Roma, og Sulla påvirket stemningen i Roma i lang tid etterpå også. Hele 70-tallet igjennom var lovene og reformene Sulla gjennomførte gjeldende. Sulla ønsket å dempe betydningen folketribunene og folkeforsamlingene kunne spille i den politiske sfæren. Han var ute etter å styrke makten senatseliten – oligarkiet - hadde hatt tidligere. For at eliten skulle få makten tilbake igjen mente Sulla at solidariteten innad i oligarkiet måtte styrkes og at makten måtte fordeles på

nytt. Da Sulla døde i 79 var senatselitens makt så sterk som den aldri før hadde vært, men det tok ikke så lang tid før senatets makt atter var på vikende front.

Da Pompeius og Crassus var konsuler i 70, fikk pipa en annen lyd. Mange av Sullas lover og reformer ble gjort ugyldige, blant annet overtok equitesklassen det fulle ansvaret for juryene i domsstolene igjen. Videre gjennom 60-tallet var den politiske situasjonen sterkt preget av konkurranse om makt og resurser innad i eliten. Denne maktkampen gav grobunn for en rekke superpolitikere som utnyttet alle politiske virkemidler, også publikumsfrieri på høyt nivå. Resultatet av dette var at folket fikk mye mer makt enn de hadde hatt på 70-tallet. Mange av disse maktkampene blant superpolitikerne havnet til slutt i rettssalene, hos advokaten Cicero. Her ville Cicero vært nødt til å velge side. Rettssakene var helt klart politisk motiverte og krevde derfor tydelig politisk standpunkt.

Det skiftende politiske klimaet i disse to tiårene jeg skal konsentrere meg om i mine analyser, gjør at Ciceros manøvreringer også må sees i forhold til det politiske landskapet han manøvrerte i. For å finne svar på problemstillingen min blir derfor bakgrunnen for talene jeg skal analysere, en viktig faktor som må tas hensyn til i hver enkelt analyse. Etter denne korte biografien av Cicero er det tydelig at han var en ressurssterk og intelligent mann som kjente det politiske livet godt. På den andre siden var han en sleip luring som framstilte alt til sin fordel. Kildene han etterlot oss kan gi oss mye svært interessant informasjon, men alt må vurderes kritisk, nettopp fordi Ciceros mål var å komme seg opp og fram i politikken.

DEL III

4

Innledning til kildeanalysene

I denne delen av oppgaven skal jeg analysere et utvalg av Ciceros taler for å finne et svar på problemstillingen min. Det er imidlertid ikke bare Ciceros taler som vil være kilder til å finne ut om han forholdt seg til det romerske folket som velgere eller klienter. Cicero nevnes i andre kilder så det vil være nødvendig å se på hva disse sier. Plutarks biografi av Cicero og Dio Cassius romerske historie kan muligens kaste lys over Ciceros holdninger til det romerske folket.

Videre er Ciceros korrespondanse uvurderlig som kilde. Korrespondansen med Atticus begynner i 68 og fortsetter omtrent til Ciceros død. Det vil derfor være nødvendig å avgrense brevene i tid og stanse i året han er konsul, eller ved det brevet som er nærmest konsulatet i tid. Det finnes også en tekst som visstnok skal være skrevet av Ciceros bror til Cicero mens han drev valgkamp til konsulatet. Denne har jeg valgt å ikke ta med i analysene, noe jeg vil begrunne i et eget avsnitt. Deretter følger en kort presentasjon av talene samt en begrunnelse av utvalget av kildene.

Plutark

Plutarks Cicerobiografi går ikke nøye inn på Ciceros politiske valgkamp opp mot konsulatet helt direkte, men den gir innsikt i hvordan han forholdt seg til de ulike embetene han fikk. Plutark forteller at Cicero allerede tidlig i karrieren hadde tatt seg bryet med å lære seg navnene på sine medborgere i Roma, slik at han ikke trengte å ha en slave som fortalte ham hvem som bodde hvor og hva de het. Han mente en statsmann, som ham selv, burde kunne navnet på sine ”instrumenter” i likhet med en håndverker som kan navn og bruksområde på alle sine hjelpemidler.⁷⁰ Dette var en ganske imponerende egenskap, som sikkert var med på å skaffe ham en viss popularitet, i det minste en viss interesse. Jeg vil også tro at det var en måte å skaffe seg venner blant de riktige romerske borgerne, de av høyest rang og klasse. Å kunne navnet på den du vil bli kjent med, eller assosieres med, gir et visst fortrinn.

⁷⁰ Plut. Cic, VII

I forbindelse med Ciceros år som edil, nevner Plutark takknemligheten borgerne på Sicilia viste da de sendte forsyninger som var til stor hjelp for Ciceros embete.⁷¹ Cicero hadde talt deres sak under rettssaken mot Verres, en tidligere provinsforvalter som hadde utnyttet provinsen på det groveste. I denne delen av biografien blir Cicero fremstilt som det sicilianske folkets patron, noe han også var i den forstand at han hadde vært deres advokat. Plutark nevner imidlertid ikke om folket på Sicilia hadde deltatt i valget for å få Cicero valgt til edil eller ikke.

I forbindelse med det neste embetet Cicero ble tildelt, pretorembetet, sier Plutark at Cicero ble valgt først til pretor, til tross for at mange av de andre som ble valgt ble ansett som svært viktige og mektige menn.⁷² Den som fikk flest stemmer ble ropt opp først, og ble utnevnt til bypretor. Dette tyder på at Cicero hadde vært dyktig da han drev valgkampen før dette valget. Det kan også bety at Ciceros evner som advokat hadde gjort ham bemerket nok til at folket ville ha ham til å styre rettssalene i året hans som pretor. Plutark nevner nemlig også at han utførte sine oppgaver som pretor⁷³ på en god måte og behandlet alle sakene han fikk foran seg med integritet og rettferdighet.⁷⁴ Passasjen sier dessverre ikke hvordan Cicero hadde skaffet seg så mye støtte til avstemningen. Det er derfor ingenting som kan indikere hvordan Cicero hadde forholdt seg til folket i forkant av valget her.

Plutark forteller en del om hvordan Cicero ble valgt til konsul. Han sier at både aristokratiet og det romerske folket ville ha ham som konsul.⁷⁵ Plutark sier at grunnen til dette var at Catilina var alternativet til Cicero som konsul. Denne passasjen i Plutarks biografi sier dermed heller ingenting om Ciceros taktikk i forhold til folket som stemmere. Det avsnittet forteller er at Catilina ikke var en kandidat som ble ansett som verdig til å holde embetet.⁷⁶ Plutark forteller om en rekke rykter om Catilina som sirkulerte i de høyere lag av samfunnet.. Ryktene om Catilina var, blant annet, at han hadde drept sin egen bror, hadde drevet med menneskeofring og kannibalisme, samt at han hadde hatt et incestuøst forhold til sin datter.⁷⁷ Det er dog noen vanskeligheter med å godta disse anklagene mot Catilina. Cicero selv er vår eneste kilde til Catilina og forholdene rundt ham og Plutark nevner ikke noe annen kilde. Folket hadde visstnok ikke vanskeligheter med å godta Cicero som den beste av kandidatene.

⁷¹ Plut. Cic. VIII

⁷² Plut. Cic. IX

⁷³ Blant annet hadde pretoren ansvaret for rettspleien i byen. Jf. Innledningskapitlet.

⁷⁴ Plut. Cic. IX

⁷⁵ Plut. Cic. X

⁷⁶ Plut. Cic. X-XI

⁷⁷ Plut. Cic. X

Samlet sett gir ikke disse avsnittene noe tydelig inntrykk av Ciceros politiske taktikk frem mot konsulatet. Å bruke Plutarks Cicerobiografi som kilde i denne sammenhengen blir dermed ganske vanskelig.

Dio Cassius

Det er flere steder i Cassius Dios *Roman history* der Cicero nevnes mer enn i en bisetning. Han nevnes i forbindelse med Manilius sitt lovforslag i 66⁷⁸, Catilinaaffæren⁷⁹ og i forbindelse med Bona Dea skandalen og eksilet⁸⁰.

Passasjen som er mest aktuell for min problemstilling er den som handler om Manilius sitt lovforslag som ville gi Pompeius kommandoen mot Mithridates. Dette er året Cicero er pretor og Cicero taler varmt for at Pompeius skal få kommandoen. I forbindelse med at Cicero støttet lovforslaget nevner Dio Cassius Cicero sine ambisjoner om å bli konsul, samt hvordan han hadde planlagt å nå dit. ”*Cicero, on his part, was aspiring to leadership in the state, and was endeavouring to make it clear to both the plebs and the optimates that he was sure to make whichever side he should join preponderate.*”⁸¹ Det man kan si ut ifra dette sitatet er at Cicero fridde til begge sidene i politikken. Han ville ha støtte både hos folket og hos den politiske eliten. Dio sier at Cicero spilte en dobbeltrolle og snart ville støtte den ene siden og snart den andre: ”*He was accustomed to play a double rôle and would espouse now the cause of one party and again that of the other, to the end that he might be courted by both.*”⁸². Dette gjorde han i håp om å vinne stemmer i begge leire.

I forhold til problemstillingen er ikke disse sitatene med på å gjøre det noe klarere om han anså folket som velgere eller klienter. Det de kan fortelle er at Cicero anså det som viktig å søke støtte i begge leirene. En slutning man kan trekke er at ikke alle stemmene i valget var styrt av mektige patroner.

Kildekritiske bemerkninger til Plutark og Dio

Dette er kilder som er skrevet forholdsvis lenge etter Ciceros tid. Det vil derfor være nødvendig å vurdere hvor godt disse forfatterne kjente Ciceros motiver. På den ene siden gjør

⁷⁸ Dio C. 36.43-44

⁷⁹ Dio C. 37.24-42

⁸⁰ Dio C. 38.9-17

⁸¹ Dio C. 36.43-44

⁸² Dio C. 36.43-44

avstanden i tid mellom Ciceros liv og deres liv, at deres vurderinger av hvordan politikken i den romerske republikken fungerte, ikke er sikre. Man risikerer å se Plutark eller Dios oppfatning av hvordan politikken fungerte, og ikke Ciceros oppfatning. Dette gjør at disse kildene ikke vil være de beste å støtte seg til i min jakt på Ciceros vurdering av det politiske landskapet og hvordan denne vurderingen kommer til syne i hans taler.

På den andre siden hadde Plutark, og sannsynligvis Dio også, tilgang til materiale om Cicero og politikken på hans tid, som nå er gått tapt. Blant annet en sagnomsust, men tapt, biografi av Cicero som slaven hans, Tiro, skal ha skrevet. Dette gjør at man ikke kan se bort fra at både Plutark og Dio bygget sine litterære verker på bedre kunnskaper og kilder enn det vi har tilgang til. Det momentet jeg vil ilagge mest betydning er avstanden i tid mellom forfatterne og Cicero. Plutark og Dio hadde ikke den førstehåndserfaringen fra politikken i senrepublikken, som Cicero selv hadde, noe som gjør at disse kildene ikke er aktuelle eller relevante for min problemstilling.

Disse kildekritiske bemerkningene bygger opp under konklusjonene jeg allerede har gjort, nemlig at det er lite å hente i forhold til problemstillingen i disse kildene, og at det viktigste materialet uansett vil være Ciceros egne skrifter.

De tidligste brevene til Atticus

Atticus var Ciceros beste venn. De møttes mens de studerte jus under Scaevola rundt år 89. Brevvekslingen med Atticus begynte i 68, året etter Ciceros år som edil. Det er i hvert fall etter dette årstallet brevene fra Cicero til Atticus er bevart. I noen av de tidligste brevene diskuterer Cicero valgkamp og konkurrenter for valget til pretor. Han skriver også om konsulvalget i noen av brevene.

Det er to brev som har passasjer som dreier seg om pretorvalget. I begge disse brevene er Cicero svært selvsikker på utfallet i valget. I det ene brevet sier han at Atticus ikke trengte å komme til Roma for å hjelpe ham med valgkampen.⁸³ I det andre henviser han til et tidligere brev fra Atticus der Atticus tydeligvis har vært sikker på at Cicero kom til å bli valgt. Cicero var takknemlig for støtteerklæringen, men var fremdeles spent på situasjonen da det fremdeles var usikre momenter rundt avstemningen, datoen for valget var blant annet enda ikke satt.⁸⁴

I tiden etter pretoratet forberedte Cicero seg grundig til konsulvalget. I noen av brevene han skrev til Atticus i denne perioden er valgkamp og forventninger til valget nevnt.

⁸³ Cic. Att. 1.10

⁸⁴ Cic. Att. 1.11

Det første brevet handler i all hovedsak om hvem som ville være mulige kandidater sammen med Cicero. Brevet er skrevet i 65, så det var enda ikke sikkert hvem som vil stille til valget. Han nevner at han tjente støtte på andre kandidaters dårlige resultater i stemmesankingen. Han sier at han ville starte sin egen stemmesanking ved tribunvalget. Han håpte også at ryktet om hans forsprang i valgkampen ville nå ut i provinsene, slik at han kunne dra nytte av støtte fra dem også. Den delen av brevet som er mest interessant er imidlertid en del der han forklarer til Atticus hvorfor han har latt være å være advokat for en venn. Delen er interessant fordi Cicero begrunner unnlåtelsen med at valgkampen hadde hatt prioritet, men at han syns det var vanskelig å si nei siden han prøvde så hardt å holde seg inne med alle. ”*You know the game I am playing, and how important it is for me to keep in with everyone and even to make new friends.*”⁸⁵ Det virker som om vennskap og popularitet var viktig for Cicero, spesielt i forhold til politikk og valgkamp.

Kort tid etter det første brevet sendte Cicero et til brev til Atticus. Dette er betydelig kortere, men er allikevel interessant. I dette brevet forteller Cicero Atticus at han vurderte å forsvare Catilina i rettssaken mot ham. Han håpte på å bli bedre venner med Catilina slik at stemmesankingen skulle gå bedre.⁸⁶ Brevet er interessant på grunn av hvem han vurderte å alliere seg med, men også fordi han mente en allianse med en av sine medkandidater generelt ville være fordelaktig i valgkampen. Cicero sier også at han hadde behov for Atticus sin hjelp i valgkampen fordi han hadde hørt rykter om at venner av Atticus kom til å arbeide mot Ciceros kandidatur. Cicero trengte Atticus sin hjelp for å overbevise dem om at de heller burde hjelpe ham. Atticus må ha vært i Roma i tiden frem mot Ciceros konsulvalg og i tiden etterpå, siden dette er det siste brevet Cicero sender til Atticus før 61.

I forhold til problemstillingen forteller disse fire brevene dessverre lite. Cicero kommer med hint om at han mente det var svært viktig ikke å ha uvenner, men å skaffe seg flere venner, samt at det var viktig å kunne bruke sine venners innflytelse på andre viktige personer. I disse brevene mener jeg at man kan skimte en tendens til at Cicero arbeider med å knytte til seg patroner, men dette er så vagt at jeg er usikker på om dette vil være avgjørende i min endelige konklusjon.

⁸⁵ Cic. Att. 1.1

⁸⁶ Cic. Att. 1.2

Valgkamphåndboken

Commentariolum petitionis er et brev eller en slags avhandling som Ciceros yngre bror Quintus skal ha sendt til sin bror mens han, Cicero, drev valgkamp før konsulvalget. Avhandlingen gir Cicero en rekke råd til hvordan han skal gå frem, hvem han bør assosieres med og hvordan han bør forholde seg til folkemengdene. Dette er en kilde som, til tross for meget relevant innhold, jeg har valgt bort. Det er mange grunner til dette, men det er først og fremst at det ikke er Cicero selv som har skrevet den. Formålet med kildeanalysene er å få Ciceros perspektiv på det politiske spillet som foregikk i Roma på denne tiden, og det er hans yngre bror Quintus, som selv ikke nådde høyere enn pretorembetet, som etter sigende skal ha skrevet håndboken.

For det andre råder det tvil om denne valgkamphåndbokens autenticitet. Både måten den har blitt overlevert på, samt stilistiske vurderinger av teksten og faktiske feil noen mener finnes i teksten, har blitt trukket frem som argumenter for at den ikke er ekte. Mæhle mener imidlertid at disse argumentene ikke kan utelukke Quintus som forfatteren av håndboken, og at brevet er en utmerket kilde til det politiske spillet i den romerske republikk.⁸⁷

Jeg velger som sagt å ikke ta denne kilden med i mine vurderinger av hvordan det politiske spillet i senrepublikken fungerte. Jeg er ute etter hvordan Ciceros syn og vurderinger av de politiske spillereglene i forhold til velgere kommer til syne i hans politiske og juridiske taler. De beste kildene til dette vil da selvsagt være Ciceros egne tekster.

Om utvalget av taler

Talene jeg skal ta for meg i denne analysedelen av oppgaven fortjener en kort presentasjon. Den første talen jeg tar for meg er en tale som blir regnet som den første talen Cicero holdt i forbindelse med en rettssak. I denne saken forsvarte han en som het Sextus Roscius Amerino mot anklagene om at Sextus hadde drept sin egen far. Denne saken hadde politiske implikasjoner. Sextus sin far sitt navn hadde blitt urettmessig blitt satt opp på Sullas proskripsjonslister, og eiendommene Sextus sin far eide hadde blitt auksjonert bort til en av Sullas frigivne favorittslaver, Chrysogonus. En grundigere redegjørelse av saken følger med analysen. Talen er relevant i forhold til problemstillingen fordi Ciceros forsvar av Sextus Roscius innebar et angrep, dog relativt indirekte, på Sulla og en kritikk av Sullas måte å styre republikken på.

⁸⁷ Mæhle 2005:25

Den andre talen er en mer direkte politisk tale enn Rosciustalen. Denne talen holdt Cicero det året han var pretor, og talen var en tale til fordel for et lovforslag folketribunen Manilius hadde fremmet. Loven som ble fremmet ville gi Pompeius, den mest populære generalen og politikeren i Roma på denne tiden, en svært gunstig kommando i Asia. Pompeius skulle gjøre slutt på den lange konflikten med kong Mithridates av Pontus. Denne talen er relevant for problemstillingen fordi den, blant annet, viser hvordan Cicero forholdt seg til en svært populær politiker.

Analyse nummer tre tar for seg to taler Cicero holdt helt i begynnelsen av sitt år som konsul. I disse talene talte han mot en jordlov som hadde blitt foreslått av folketribunen Rullus, først én foran Senatet og deretter én foran folket på Forum. I disse talene mente Cicero at Rullus, og andre mulige bakmenn, forsøkte å lure det romerske folket til å vedta en jordlov som ikke ville være til folkets beste. Jordloven skulle innsette en kommisjon på ti menn som skulle kjøpe, selge og fordele den offentlige jorda som var i den romerske statens eie. Cicero mente at denne kommisjonen ville få for mye makt, og at de ti mennene ville bli som konger. Det interessante med disse talene er at en slik jordlov ville ha bidratt med mye populær støtte til den som hjalp til med å få loven vedtatt. Cicero hadde tidligere vært svært ivrig på å få folkets støtte, så måten han vridde og vendte på saken i dette tilfellet vil kunne si noe om Ciceros politiske standpunkt på dette tidspunktet i karrieren hans.

Den siste av analysene er av enda en rettstale. Denne gangen forsvarte Cicero den nyvalgte konsulen Murena mot anklager om valgfusk og bestikkelser. I denne talen avslørte Cicero hva som skulle til for å bli valgt til konsul og diskuterte skillet mellom bestikkelser og legitim gavmildhet. Han kom også med hint til sin egen valgkamp og stemmesanking. Talen blir regnet som en av de beste kildene til hvordan valgkamp foregikk i den romerske republikken.⁸⁸

Utvalget av taler er gjort ut fra en rekke hensyn. Blant annet med hensyn til en viss spredning i tid. Rosciussaken fant sted i 79, før Cicero har hatt noe politisk embete. Da han holdt talen til fordel for Pompeius sin kommando mot Mithridates hadde han akkurat blitt valgt til pretor. Talene Cicero holdt mot Rullus sitt lovforslag ble holdt samme dagen Cicero trådte inn i rollen som konsul. Rettssaken mot Murena fant sted mot slutten av Ciceros konsulat.

Talene jeg har valgt å ta med er dessuten av ulike sjangre. To av dem er taler holdt i forbindelse med rettssaker, mens de andre to er taler holdt i rent politisk sammenheng. Dette

⁸⁸ Mæhle 2005:24

betyr ikke at Cicero holdt seg til sjangeren, eller emnet for den saks skyld. Det er særlig rettstalene som er noe flytende med tanke på sjanger. Dette kommer som en følge av at mange av rettssakene hadde politiske over- og undertoner.

Utvalget er også gjort med tanke på hvilke emner de tar for seg. I talen til fordel for Roscius Amerino måtte Cicero forholde seg til en stor patron og mektig mann, Sulla. I talen for Pompeius sin kommando forholdt Cicero seg til den mest populære av alle politikere og generaler, Pompeius. Talene mot Rullus jordlov er tatt med i utvalget fordi disse talene talte mot et populært, og i utgangspunktet positivt, formål. Cicero var involvert i flere rettssaker som handlet om bestikkelser og valgfusk, men rettssaken mot Murena foregikk mens Cicero ennå var konsul.

Det finnes garantert en hel rekke taler som kunne vært relevante og aktuelle for denne oppgaven og problemstillingen, men en plassmessig begrensning må også tas med. Organiseringen av taleanalysene er gjort i kronologisk rekkefølge for å tydeliggjøre eventuelle endringer som finner sted over tid.

5

Analyse av ”*Pro Sextus Roscio Amerino*”

Denne talen blir ansett som Ciceros første offentlige tale i en kriminalsak. Cicero var 25 år gammel og hadde akkurat begynt sin offentlige karriere. Saken gikk ut på at Sextus Roscius far var blitt drept under Sullas proskripsjoner, og hans eiendommer, som var ganske store, hadde blitt solgt for en latterlig lav sum til Lucius Cornelius Chrysogonus. Chrysogonus var en av Sullas favorittslaver som han hadde frigitt. Chrysogonus skulle ha sikret seg disse eiendommene i samarbeid med fiender av Roscius sr., gjennom å feilaktig ha satt Roscius sr. sitt navn på proskripsjonslistene. Dessuten hadde han fått en mann kalt Caius Erucius til å anklage Roscius jr. for å ha drept sin far selv. Mange advokater nektet å forsvare Roscius jr. ut av frykt for Sulla, men Cicero ignorerte forsøket på å beskytte Sulla sin frigjorte slave. Sextus Roscius ble frikjent.

Denne talen er interessant i forhold til problemstillingen fordi den er begynnelsen på Ciceros offentlige karriere. Det er ikke bare en forsvarstale, men også en tale med politiske undertoner. Cicero var kritisk til Sullas styre og stell og mente nok egentlig at Sulla lot Rosciusaffæren skje. I talen unngår Cicero å skylde direkte på Sulla, men man kan ane en kritisk undertone mellom linjene.

Relevansen for problemstillingen ligger i Ciceros måte å forholde seg kritisk til en mektig politiker på. Talen vil også være relevant fordi det er i denne første talen han markerer seg som offentlig person i Roma. Han gjør det kjent hvilke holdninger han har og hvem han ønsker å assosiere seg selv med. Denne måten Cicero forholder seg til Sulla og andre på vil igjen, forhåpentligvis, kunne fortelle oss noe om hvordan han ønsket å forholde seg til sine fremtidige velgere.

Bakgrunn

Bakgrunnen for denne talen går helt tilbake til borgerkrigen som herjet i Roma mellom Sulla og Gaius Marius, og senere Cinna. Til å begynne med var stridens kjerne hvem som skulle få lede krigen mot kong Mithridates i Asia. Asia var den rikeste av provinsene i imperiet og det var derfor svært lukrativt å få tilgang til det som måtte komme av krigsutbytte

fra kriger i området. Sulla var valgt til konsul i 88, og hadde derfor fått kommandoen mot Mithridates.⁸⁹ Gaius Marius, en meget dyktig general og politiker, var den eneste som kunne utfordre Sullas kommando. Sammen med en Sulpicius "lurte" Marius Sulla til å forlate Roma. Med Sulla ute av veien fikk Marius fremmet en lov som gav ham kommandoen. Da Sulla fikk nyhetene om dette marsjerte han mot Roma med hæren sin. Han møtte sterk motstand da han kom til Roma, men han vant kampene og Marius måtte flykte. I kjølvannet av kampene fikk Sulla erklært Marius og flere av hans støttespillere fiender av staten. Marius flyktet til Afrika, og Sulla fikk kommandoen sin tilbake. Sulla arbeidet nå for å forhindre at tribuner eller andre magistrater samarbeidet med folket mot senatet. Han ville styrke senatets makt og gi senatet tilbake den maktdominansen det hadde hatt tidligere.

Etter at Sulla innførte en rekke senatsvennlige lover begynte opposisjonen å gjøre seg bemerket i Roma. Da Cinna ble valgt til konsul året etter Sulla, fikk opposisjonen et tydelig ansikt. Sulla reiste til Asia for å ta opp kampen mot Mithridates. Mens han var der begynte Cinna sin kampanje for å få ta Sullas "imperium"⁹⁰ fra ham, han forsøkte å ta kommandoen mot Mithridates. Sulla var ikke uten støtte i Roma, Cinnas konsulkollega kjempet imot Cinna og tok konsulatet fra ham. Dette ble ikke vedtatt med lov, men Cinna forlot Roma på leting etter nye støttespillere og soldater rundt om i Italia. Hæren han samlet erklærte ham konsul igjen.

I Afrika hørte Marius om denne gryende motstanden og så sitt snitt til å komme tilbake. Han kontaktet Cinna som gladelig tok imot ham og utnevnte ham til pro-konsul. Marius og Cinna omringet Roma med hærene sine for å sulte byen og senatet til underkastelse. De møtte selvsagt motstand militært, og den sterkeste motstanderen var generalen Gnaeus Pompeius Strabo. Senatet og konsulene fortsatte å være uheldige. Hærene deres ble rammet av en pest, og til og med generalen deres, Strabo, ble syk. Som om ikke dette var nok, ble Strabo truffet av lynet og døde få dager etterpå.

I mellomtiden fikk Cinna og Marius et enda bedre tak på Roma. De tok kontroll over landsbyer der det fantes kornlagre, og sikret slik videre sult i Roma. Nå klarte ikke senatet å holde motstanden oppe lenger, og ville forhandle fram en fredsavtale. Avtalen de kom fram til gav blant annet Cinna konsulatet tilbake. Cinna returnerte til Roma som konsul, og fjernet det som måtte finnes av motstand på en heller brutal måte. Året etter ble han og Marius valgt til

⁸⁹ Den følgende redegjørelsen om borgerkrigene er basert på kapittelet "Sulla" i CAH. (kap. 6)

⁹⁰ Her er begrepet imperium bruk i betydningen "rett til å lede en hær". Det innebærer at Cinna prøvde å ta kommandoen fra Sulla. Man kan si at han prøvde å ta Sullas posisjon fra ham.

konsuler, for året 86, og erklærte Sulla fiende av staten. Konsulatet ble en kort fornøyelse for Marius, han døde kort tid etter han ble gitt sitt syvende konsulat.

Sulla var fremdeles i Asia og kriget mot Mithridates. Både Cinna og senatet lurte på hva de skulle gjøre med ham. Siden han nå var å regne som fiende av staten fikk en annen general kommandoen mot Mithridates. Dette likte Sulla dårlig. Han inngikk en fredsavtale med Mithridates i stedet for å gjøre slutt på krigen ved å ta Mithridates til fange eller drepe ham. Da fredsavtalen med Mithridates var i boks, var Sulla klar til å gå til borgerkrig. Også Cinna, som var valgt til konsul også for 85, og hans konsulkollega, forberedte seg til krig mot Sulla. Det var ikke mange som var villige til å sloss for Cinna mot Sulla, og det oppstod mytteri i Cinnas hær. Mens Cinna forsøkte å undertrykke dette mytteriet, mistet han kontrollen og ble drept av folkemengden.

I 83 marsjerte Sulla mot Roma med en hær på fem legioner. I tillegg fikk Sulla hjelp av Strabos sønn, Pompeius, som bidro med tre legioner. Senatet forsøkte å forhandle frem fred med Sulla, men de klarte ikke å bli enige. Etter hvert som Sulla nærmet seg Roma samlet han enda flere tropper og for å gjøre en lang historie kort, bekjempet og knuste Sullas hærer all motstand og inntok Roma. Pompeius sikret at kornforsyningene fra Sicilia og Afrika atter en gang fløt uhindret, og mottok en triumf fra Sulla som takk for hjelpen. Sulla var grusom i sin framferd da han inntok Roma. Nådeløst slaktet han ned sine motstandere og det lille som måtte være igjen av åpen motstandskamp.

I kjølvannet av borgerkrigen ville Sulla også kvitte seg med sine motstandere som hadde overlevd de direkte kampene. Måten han gjorde dette på var gjennom de såkalte proskripsjonslistene. Listene ble satt opp som mottiltak mot den mål- og meningsløse drepingen Sullas tilhengere holdt på med like etter at borgerkrigen var over. Lister med navnene til de han ville ha ryddet av veien ble hengt opp i all offentlighet. De som havnet på listene ble dømt til døden uten rettsak, eiendommene deres ble konfiskert og deres etterkommere ble sperret fra å holde politiske embeter i to generasjoner. Hvem som helst kunne ta de proskriberte av dage, og belønninger ble gitt til dem som drepte eller kom med informasjon som ledet til pågrepelse av proskriberte. De som skjulte eller hjalp proskriberte kunne derimot vente seg lite hyggelig straff. De proskribertes eiendommer og formue ble konfiskert og auksjonert bort til statens fortjeneste. Morderen kunne stille med fortrinn i auksjonen. Det var ikke så veldig vanskelig å få uvenner satt opp på lista. Disse listene skulle, etter lov, kun være gyldige til 1. juni 81.

Da Sulla vant en fullstendig seier i 82 ville han bli diktator. Konsulene hadde havnet på proskripsjonslistene og var tatt av dage. En Flaccus ble innsatt som *interrex*, en foreløpig

konsul. Sulla sendte et brev til Flaccus der han foreslo at han utnevnte en diktator og at Sulla selv var en utmerket kandidat. Flaccus turte ikke annet enn å gjøre som Sulla foreslo og Sulla ble utnevnt til diktator. Sulla hadde imidlertid passet på å få utvidet tidsbegrensningen som vanligvis ble lagt på diktatorembetet, 6 måneder. Han skulle være diktator ”*until stable government had been restored throughout the empire.*”⁹¹ En nokså vag og utnyttbar tidsbegrensning. I tiden som diktator drev Sulla med en rekonstruksjon av staten i en aristokratisk retning. Han utvidet antallet senatorer til 600 og antallet questorer fra 8 til 20. Det Sulla virkelig ville, var å frata folketribunene makta de hadde. Dette gjorde han blant annet ved å frata dem retten til å foreslå lover. De fikk beholde vetoretten sin, men de som var tribuner ble sperret fra å holde høyere embeter. På denne måten håpet Sulla at dyktige og ambisiøse politikere ville holde seg unna tribunembetet.

Det var altså ingen tvil om at Sulla kontrollerte det meste som skjedde i Roma, og han hadde vist at han var helt hensynsløs. Dermed var det kanskje ikke så rart at han ble involvert i en rettssak som stilte en av hans favoritter i et dårlig lys. Sullas posisjon i det romerske samfunnet preget uten tvil rettssaken mot Roscius Amerino. Sulla var så tett opp til allmektig som et menneske kunne bli. Makten han hadde, kombinert med hensynsløsheten og grusomhetene han hadde utført gjorde at folk i Roma knapt turte å trekke pusten i frykt for at den skjøre freden som var opprettet etter borgerkrigen skulle sprekke igjen.

Saken

Hendelsene jeg beskriver under er ting vi vet fordi Cicero fortalte om det i sin rettstale. Fremstillingen hans vil da selvfølgelig være farget av hans situasjon, nemlig som forsvarer av Sextus Roscius jr. Vi kan dermed ikke si det sikkert at det faktisk var slik begivenhetenes gang var, men må se på Ciceros fremstilling med et kritisk blikk. Noe annet kan man ikke gjøre fordi dette er den eneste kilden man har til saken.

I august 81 ble Sextus Roscius sr. myrdet på vei hjem fra festligheter i Romas sentrum. Roscius var en relativt velholden mann som var av den jordeiende equitesklassen. Han eide flere eiendommer i området rundt hjembygda si Ameria. Da han ble drept var han ca 65-70 år gammel. Roscius sr. hadde to fiender i hjembygda Ameria, der familien hans befant seg. Disse to var to fjerne slektninger av ham som het Titus Roscius Capito og Titus Roscius

⁹¹ CAH:199

Magnus.⁹² De planla og fikk gjennomført mordet på gamle Roscius, det er til og med mulig at sistnevnte, Magnus, utførte mordet selv.⁹³ For å tjene på denne forbrytelsen slo de seg sammen med en av Sullas frigitte slaver, Chrysogonus. Han hadde vært Sullas favorittslave og han hadde enda et svakt punkt for den nå frigitte slaven. Chrysogonus fikk dermed satt Roscius sr. sitt navn satt på proskripsjonslistene selv om disse på dette tidspunktet ville vært ugyldige, i og med at datoen hadde passert 1. juni.⁹⁴

Chrysogonus fikk kjøpt eiendommene til en latterlig lav pris da de skulle auksjoneres bort. Eiendommene hadde en anslått verdi av 6 000 000 sestertier, men Chrysogonus gav angivelig kun 2000 sestertier for alle tretten eiendommene.⁹⁵ Ingen turte å by Sullas favoritt imot. Capito fikk tre av eiendommene hos Chrysogonus. Magnus ble satt til å bestyre resten av eiendommene for Chrysogonus og fordrev sønnen, Sextus Roscius jr., fra hus og hjem. De som bodde i bygda reagerte på urimeligheten i denne framferden og sendte de ti fremste mennene i bygda til Sulla for å forklare misforståelsen. Roscius sr. hadde nemlig, i følge Cicero, alltid vært vennligstilt til nobiliteten og var en forkjemper for aristokratiet – og hadde dermed alltid stått på Sullas side i konfliktene. Capito var en av disse ti utvalgte mennene, så byrådet kunne ikke ha kjent til at han hadde fått tre av Roscius sr. sine gårder. Da de kom frem til der Sulla holdt til, forhindret Capito og Chrysogonus delegasjonen i å komme i kontakt med Sulla og sendte dem hjem igjen med tomme løfter om bot og bedring.

På grunn av byrådets reaksjon ble Roscius sr. sine fiender redde for at sønnen skulle fremstille krav på farens eiendommer, så de planla å få ham ryddet av veien. Roscius jr. stakk imidlertid av til en kvinnelig venn av familien som bodde i Roma. Da Roscius sine fiender ikke kunne nå ham og drepe ham, anklaget de ham heller for mordet på sin far, og håpet at ingen ville ta saken fordi det innebar motstand mot proskripsjonene og Sullas styre og stell etter borgerkrigene.

Fremstillingen av saken er, som nevnt over, kun den fremstillingen som Cicero gav i sin forsvarstale for Sextus Roscius jr.. Dette innebærer at man må trå litt forsiktig med tanke på hva man tar for god fisk. Det er ikke en nøytral og objektiv fremstilling av forholdene rundt saken Cicero kommer med. Man kan i hvert fall ikke ta Ciceros fordeling av skyld helt alvorlig. Skyldspørsmålet er dessuten underordnet i denne analysen. Ciceros formål med å

⁹² Heretter bruker jeg bare det siste navnet til disse herrerne, Magnus og Capito, for å lettere kunne skille dem fra hverandre.

⁹³ At Magnus skal ha utført mordet selv er en av de tingene vi absolutt ikke må ta for god fisk. Det er Ciceros versjon av saken, og hvis ikke Roscius jr. utførte handlingen burde han ha en alternativ gjerningsmann.

⁹⁴ Jf. bakgrunnsavsnittet.

⁹⁵ Det opereres med ulike tall i denne sammenhengen, alt etter hvilken "valuta" det er snakk om. Poenget er at de var verdt mye mer enn de ble solgt for.

holde denne talen er jo ikke å fortelle om de faktiske saksforhold, Cicero er først og fremst ute etter å vinne saken. Hvilke andre motiver han måtte ha hatt for å ta saken, vil jeg komme inn på senere i teksten.

Noen kildekritiske bemerkninger

Et ganske viktig kildekritisk moment som bør diskuteres i forbindelse med denne talen, er spørsmålet om talen ble endret før utgivelse. Cicero gav bare ut rettstalene fra saker han hadde vunnet, så en viss tidslomme mellom retts sak og utgivelse må ha funnet sted uansett, men gjorde Cicero endringer i talene? Dette spørsmålet har vært grundig diskutert av flere forfattere i forbindelse med denne talen.

Kort oppsummert, ved hjelp av D. H. Berry⁹⁶, har diskusjonen resultert i følgende konklusjoner. Den første var J. Humbert i 1925. Han mente at talen var satt sammen av flere ulike taledeler fra rettsaken og at Cicero hadde puttet inn kritikken av Sulla i ettertid. 50 år etter gjorde T. E. Kinsey samme analyse, men fant imidlertid ingen spor etter endringer, noe han grunnla med at talen bar preg av improvisasjon. Han fant heller ikke noe som skulle tilsi at Cicero kritiserte Sulla. Kinsey mente altså at talen ble utgitt slik den ble holdt, relativt kjapt etter rettsaken var over. E. Gabba, E. S. Gruen og W. V. Harris publiserte sine konklusjoner omtrent på samme tid som Kinsey. De kom frem til at Cicero absolutt kritiserte Sulla, at talen var revidert før utgivelse, men påpekte andre passasjer fra talen enn Humbert. Også V. Buchheit så Ciceros Sullakritikk og trakk det lengre enn de andre. Buchheit mente Ciceros kritikk av Sulla gjennomsyret hele talen, men vurderte ikke om dette var bevis på at talen var revidert før utgivelse. Buchheit sa ingenting om tidspunktet for utgivelse av talen, men mente at talen ble utgitt slik den ble holdt i likhet med Kinsey.

Berry går i sin analyse igjennom en del passasjer i talen han mener er klart kritiske til Sulla, samt passasjer som han mener Cicero hverken kunne ha eller ville ha sagt i samtiden. Berrys utgangspunkt for analysen er at Cicero som en god advokat ikke ville latt sine personlige meninger komme frem på bekostning av saken⁹⁷. Berry konkluderer med at Cicero må ha endret talen etter at Sulla var død og han selv var kommet hjem fra Asia, Hellas og Rhodos. Hvis Cicero hadde kritisert Sulla i sin tale under rettsaken, ville han ha risikert å tape saken. Tonen i språket Cicero brukte i talen, når han snakker om Sulla, blir av Berry

⁹⁶ Fotnoten gjelder hele avsnittet. Berry 2004:81-82

⁹⁷ Berry 2004:82

karakterisert som ironisk. Dette taler også for at passasjene er lagt til etter Sullas død. Berry stiller seg bak Humbert i sine konklusjoner og mener Kinsey tar helt feil.⁹⁸

Denne diskusjonen har betydning for mine spørsmål i forhold til denne talen fordi en av de interessante diskusjonene dreier seg om nettopp Ciceros kritikk av Sulla. Å godta Berrys konklusjoner betyr at mine diskusjoner om Ciceros manøvrer i forhold til Sulla faller i grus, og resten av analysen vil også bli fattigere. Hvis jeg sier meg enig med Berry kan jeg allikevel kunne påpeke at Ciceros kritikk av Chrysogonus og Ciceros gjentakende forsikringer om at kritikken *ikke* er rettet mot Sulla fremdeles vil være en måte å forholde seg til Sulla på. Det vil også ha vært en måte å forholde seg til Sulla på, dersom Cicero la til kritikken av Sulla i ettertid, selv om dette, etter min mening, ville vært den feigeste måten å kritisere Sulla på.

Jeg vil imidlertid støtte meg til Barbara S. Rodgers i hennes diskusjon av stridighetene, og påpeke at det ikke ville være noen grunn for Cicero å redigere og utsette utgivelsen av talen.⁹⁹ Denne diskusjonen vil jeg ta opp i avslutningen av denne analysen, og for øyeblikket nøyer jeg meg med å si at jeg, for analysens del, mener at Cicero var en svært modig, ung mann som ikke var redd for reaksjoner og sanksjoner fra Sullas side. Det vil ikke være hensiktsmessig å inkludere et forvirrende element som dette i min analyse, og jeg tar dermed utgangspunkt i at talen er bevart stort sett slik den ble holdt under rettssaken.

Presentasjon av talen

Forsvarstalen Cicero holdt for Sextus Roscius jr. består av tre hoveddeler, en innledning og en avslutning. I innledningen forteller Cicero om grunnen til at han har tatt på seg ansvaret med å forsvare Sextus Roscius. Denne delen vil være interessant for analysen fordi det er her Cicero presenterer seg selv for offentligheten. En nærmere titt på utsagn han kommer med i denne delen vil kunne si noe om hvordan han forholder seg til andre av Romas offentlighet.

I den første hoveddelen beskriver Cicero sakens forhold og bakgrunn. Samtidig gjendriver Cicero argumentene til aktoratet. Her motbeviser Cicero bevisene mot Sextus Roscius mens han samtidig forsikrer alle om at Sulla ikke viste noen ting om plottet mot Roscius. I andre hoveddel diskuterer Cicero skyldspørsmålet og legger skylda over på Capito og Magnus. Denne delen er av mindre interesse for den overordnede analysen, og vil bli viet liten oppmerksomhet i den videre analysen. I den siste og tredje hoveddelen går Cicero til et

⁹⁸ Berry 2003:85

⁹⁹ Rodgers 2001:4-7

frontalangrep på Chrysogonus. Her vil også Ciceros anstrengelser for ikke å kritisere Sulla for åpenlyst komme til syne. Hele taledelen er for så vidt en eneste lang kritikk av Sulla, i og med at delen er et angrep på Chrysogonus.

Det jeg leter etter i talen er avsnitt der Cicero uttaler seg om de som er av høyere klasse og rang enn ham selv. Disse avsnittene vil fortelle om hva han muligens tenkte om Sulla, nobiliteten og equitesklassen. Det er den første delen av talen som er interessant i forhold til overklassen generelt, men også Sulla spesielt. Den siste delen av talen er interessant spesielt i forhold til Sulla, og Ciceros angrep på ham gjennom angrepet på Chrysogonus. Måten Cicero manøvrerer rundt den mektige og grusomme Sulla vil være avgjørende for den endelige vurderingen av denne talens betydning for problemstillingen. Måten Cicero presenterer seg på den offentlige scenen på, vil også være av betydning for analysens konklusjon.

Ciceros debut

Cicero var modig da han trådte ut på offentlighetens scene for første gang ved en anledning som denne. Han gjør et poeng av det i innledningen, ikke at han er modig, men at han ikke ennå er en del av det offentlige livet i Roma. "(...) *if I speak to freely, my words will either be ignored, because I have not yet entered public life, or pardoned owing to my youth (...)*"¹⁰⁰ Man kan nesten tro at ferske advokater hadde en "tabbekvote". Det kan i hvert fall virke som om Cicero ber tilhørerne og juryen om å være greie med ham. Cicero håpte kanskje det var greit om han bomma litt første gangen, eller var litt uheldig med argumentasjonen. Dette kan også bety at juryen og tilhørerne ikke ville orke å legge seg spesielt merke i det en ny advokat sa, nettopp fordi han ikke var så erfaren enda. Cicero unnskylder også uheldige utsagn med at han er ung, og at han ikke vet bedre. Cicero sier nok slike ting for å påpeke at han har mindre å tape i rettsaken, og eventuelle følger tapet ville føre med seg, enn de mer prominente og kjente forsvarerne som hadde valgt å ikke forsvare Sextus Roscius. "*All of those whom you see here supporting the accused are of opinion that in this case an unjust charge, concocted by an unexampled act of villany, should be repelled, but dare not undertake the task themselves owing to the unfavourable conditions of the times.*"¹⁰¹ Dette var en del av grunnen til at han våget å ta saken. De andre som ville vært mer naturlige forsvarskandidater var redde for at det de eventuelt ville si kom til å bli vridd og vendt på, og

¹⁰⁰ Cic. Rosc. A. 3

¹⁰¹ Cic. Rosc. A. 1

ikke til deres fordel: *”If any of those whom you see here (...) had risen to speak and uttered a word about public affairs – a thing impossible to avoid doing in a case like this – it would be made out that he had said much more than he really did.”*¹⁰² I disse sitatene var nok Ciceros bakenforliggende motiv å ufarliggjøre seg selv i forhold til Sulla. Han ville gjøre det klinkende klart at Sulla hadde ingenting å frykte fra Ciceros side. Han gjorde seg svært underlegen og ydmyk, og la stor vekt på sin egen uerfarenhet.

Et annet aspekt ved Ciceros debut er hvem han ønsker å assosiere seg selv med, og hvem han vil at folk skal tro at han er assosiert med, eller gir uttrykk for hvem han tilbringer tid med. I forbindelse med begrunnelsen for hvorfor han valgte å ta saken, forteller han at han kunne ikke si nei til de som bad ham om det, fordi vennskapet mellom dem var av den arten at Cicero ikke *kunne* si nei. Dette må ha vært svært mektige venner, og Cicero selv må ha stått i gjeld til dem siden han ikke kunne si nei. *”(...) I have been pressed to do so (ta saken) by men whose friendship, acts of kindness and rank have the greatest weight with me, whose goodwill towards myself I was bound not to ignore, nor to disdain their authority, nor to slight their wishes.”*¹⁰³ Dette vil bety at Cicero hadde mektige venner som han måtte ta hensyn til.

Alternativt kan man se på disse avsnittene som om at Cicero spiller et spill for tilhørerne. Det er mulig at han bare gjør seg til og later som om han har noen mektige venner. Det kan også være at han ønsker å knytte til seg slike mektige venner, ved å vise at han er ydmyk og takknemlig. Det er absolutt en mulighet for at Cicero med disse avsnittene ønsker å ufarliggjøre seg selv overfor Sulla, som nevnt tidligere. Med disse avsnittene sikrer han seg på forhånd mot Sullas eventuelle vrede. Dette gjør han flere steder, og jeg vil påpeke disse stedene etter hvert som de kommer i underkapittelet om Cicero og Sulla.

Cicero entrer den offentlige sfæren med en tilsynelatende ydmyk holdning overfor viktige menn med innflytelse i det romerske samfunnet. Han legger vekt på å ufarliggjøre seg selv overfor Sulla, men også på å vise at han er en venn som er villig til å risikere mye for at en klient skal komme seirende ut av en rettssak.

Videre skal jeg se nærmere på hvordan Cicero forholder seg til nobiliteten i denne talen. Hvis Cicero var ute etter å knytte til seg menn med mange klienter ville det ha vært menn fra nobiliteten eller aristokratiet.

¹⁰² Cic. Rosc..A. 2

¹⁰³ Cic. Rosc. A. 4

Cicero, nobiliteten og equites-klassen

Som nevnt i forrige avsnitt sier Cicero at han hadde noen mektige venner som han ikke kunne si nei til.¹⁰⁴ Hvis dette stemmer, noe jeg egentlig ikke har noen grunn til å betvile, er det nærliggende å gå ut fra at disse mennene var medlemmer av nobiliteten. Ciceros definisjon av nobiliteten er at de ikke bare er av senatorslekt, men at en av mennene i familien hadde holdt konsulembetet.¹⁰⁵ De er uten tvil av høyere rang enn han selv. Derfor tror jeg at Cicero er svært forsiktig med hva han sier om nobiliteten i denne talen. Cicero var kun medlem av ridderklassen, equites, siden han ikke hadde holdt noe politisk embete enda.

På den andre siden er også Sulla i aller høyeste grad et medlem av nobiliteten. Sulla var midt i gjennomførelsen av en rekke senats- og nobilitetsvennlige lover og reformer. Han var i nobilitetens forkjemper!¹⁰⁶ Han hadde lite til overs for folket og kanskje særlig equites-klassen. Marius hadde hatt sterk oppslutning blant equitesklassen under borgerkrigen, de ble til og med kalt "the *marian party*".

Cicero refererer til borgerkrigen og sitt eget standpunkt under denne i det følgende avsnittet. Man bør imidlertid være forsiktig i å tro på at Cicero tok Sullas side i borgerkrigen, siden han er så kritisk til Sulla senere.

*"Did the nobility (...) recover the government by force of arms and the sword, only in order that freedmen and worthless slaves of the nobles might be able to attack our property and fortunes? If this was their object, I confess that I made a mistake in preferring their victory (...)."*¹⁰⁷

Cicero sier at han støttet nobiliteten i deres sak under borgerkrigen og oppgjøret etterpå, men er kritisk til resultatet av Sullas herjinger. Cicero synes det var uholdbart at Chrysogonus, en ussel frigitt slave, skulle få herje som han selv ville, etter at nobiliteten hadde vært nødt til å bruke våpen for å komme til makten. Det er vanskelig å verifisere at Cicero tok nobilitetens parti i borgerkrigen. Som medlem av equitesklassen, vil det være naturlig å anta at Cicero var på Marius sin side, selv om det ikke nødvendigvis var en automatikk i dette. Cicero kritiserte også de som hadde tatt Chrysogonus sin side i rettssaken, fordi han mente at det ikke gikk an å støtte ham, Chrysogonus, samtidig som man støttet nobilitetens sak. "*But if there be anyone*

¹⁰⁴ Cic. Rosc. A. 4

¹⁰⁵ Geltzer 1969:31

¹⁰⁶ CAH:201-2

¹⁰⁷ Cic. Rosc. A. 142

*who thinks that both he himself and the cause suffer injury when Chrysogonus is attacked, he does not understand the cause, but forms a good estimate of his own position.”*¹⁰⁸ Cicero mente altså at de som støttet Chrysogonus ikke lenger støttet nobilitetens sak. Han selv, derimot, var dermed en forkjemper for nobilitetens sak når han forsvarte Sextus Roscius.

*”But, I repeat, all that I have just said has been said in my own name; it is the condition of the republic, my indignation, and the injustice of those men that have forced me to speak as I have done.”*¹⁰⁹ Her begrunner Cicero kvasse utsagn i at ting ikke var på stell i republikken, men at det var han selv som sa dette og at han tok eventuelle konsekvenser for utsagnet på egen kappe. Jeg vil påstå at dette i aller høyeste grad er kritikk av Sulla og hans styresett, men mer om dette om litt.

Det er også mulig at Ciceros noe skjulte angrep på Sulla var en måte å få tilhengere blant equites-klassen på. Grunnen til at jeg nevner denne klassen her, er at Cicero i fremtiden jobbet iherdig med å komme godt overens med dette laget av Romas befolkning. Det er interessant å se om Cicero allerede i starten av sin karriere hadde begynt å legge inn aksjer hos denne samfunnsgruppen. Mange riddere fikk gjennomgå i borgerkrigen fordi de fleste var på parti med Marius. Sextus Roscius hadde vært medlem av equites-klassen, men mistet statusen da han ble fratatt farens eiendommer og formuen.

Cicero snakket positivt om equitesklassen i avsnitt 139 og 140. Disse avsnittene blir trukket fram av D. H. Berry i hans artikkel om Cicero og equitesklassen. *“Here, however, Cicero, an eques, defends a fellow eques before a senatorial jury.”*¹¹⁰ Han sier at denne saken er uvanlig fordi Cicero her opptrådte foran en jury som kun bestod av senatorer. Et av Sullas virkemidler for å kue ridderklassen var å utelukke dem fra å sitte i juryen i domsstolene. Juryene hadde siden Gracchiernes tid bestått av medlemmer av ridderklassen, men i denne saken bestod juryen altså kun av medlemmer av senatet. Cicero var derfor ikke fri til å åpenlyst snakke riddernes sak i dette tilfellet eller denne saken, noe han, som sagt, gjorde ved flere anledninger senere i karrieren. I to avsnitt i talen lar han allikevel sin sympati for ridderklassen skinne igjennom.¹¹¹ Han advarer senatorene om at hvis de ikke lar være å støtte Sullas tilhengere, som Chrysogonus, så vil de miste kontrollen over rettssalene til equitesklassen. Senatorene og nobiliteten vil miste noen av sine privilegier til noen som er mer verdige, altså riddere. Her uttrykte Cicero det mange ser på som en genuin sympati for

¹⁰⁸ Cic. Rosc. A. 142

¹⁰⁹ Cic. Rosc. A. 143

¹¹⁰ Berry 2003:224

¹¹¹ Cic. Rosc. A. 139-140

ridderklassens sårede stolthet.¹¹² Hvorvidt dette er et forsøk på å vinne equitesklassens gunst vil jeg vurdere i avslutningen av kapitlet.

Cicero og Sulla

Nærheten mellom Chrysogonus og Sulla ville gjort det svært risikabelt for hvem som helst som tok opp forsvaret av Sextus Roscius. Cicero visste godt om farene ved å angripe Chrysogonus, og derfor er det interessant å finne ut hvordan Cicero unngår å tråkke Sulla på tærne. Båndet mellom en frigitt slave og hans tidligere eier var svært tett også etter at slaven var frigitt, så Cicero kunne ikke ha angrepet den ene uten å angripe den andre i samme slengen. Selv om Cicero flere ganger i løpet av talen bedyrte at dette ikke var tilfellet, var han allikevel forsiktig med hva han sa. Ciceros manøvrer for å finne en vei rundt dette forholdet vil derfor være interessante å ta tak i, spesielt fordi Chrysogonus sin tidligere eier var en så mektig og nådeløs mann. Til å begynne med sa Cicero at han respekterte Sulla. Man kan regne med at han sa dette for å ha sitt på det rene før han satte i gang med talen, og det som kom til å bli en kritikk av Sulla. "(...) *Lucius Sulla (whose name I mention with respect)*"¹¹³.

En av måtene Cicero forsøkte å sikre seg mot Sulla på, var at han var veldig tydelig på at Sulla ikke visste om Rosciene og Chrysogonus sin konspirasjon og saken i seg selv, i det hele tatt. Han gjentar dette flere ganger i løpet av talen. Eksempler er "*I am convinced, gentlemen, that all this took place without Sulla's knowledge.*"¹¹⁴ og "*It is easy to see, gentlemen, that, as I have said before, all these infamous crimes were committed without the knowledge of Sulla.*"¹¹⁵

Denne gjentakelsen kan tyde på at det var en generell oppfatning i samfunnet om at Sulla faktisk visste om saken og at Cicero nektet for det for ikke å gjøre seg upopulær hos ham. Det ville utvilsomt være risikabelt å antyde noe annet. Slik situasjonen i Roma var på dette tidspunktet var det nok ikke mange som ville ha sagt Sulla imot utenfor hjemmets fire vegger. Proskripsjonslistenes tid var over, men man kunne ikke vite hva Sulla fant på neste gang.

Hvis Cicero løy om noe som angikk Sulla, kunne han kanskje møte forståelse heller enn kritikk siden folk flest forstod hvorfor han løy, men Cicero brukte også tid på å unnskyldte Sulla, siden han ikke hadde fått med seg saken. Det kan nok tyde på at det var et utbredt syn

¹¹² Berry 2003:224

¹¹³ Cic. Rosc. A. 6

¹¹⁴ Cic. Rosc. A. 21

¹¹⁵ Cic. Rosc. A. 25

blant folk at Sulla hadde visst alt om saken og kanskje til og med vært med på planen, men at han hadde ”oversett” saken med vilje. Sulla overså det og lot være å gjøre noe med det fordi det var Chrysogonus, favoritten, det handlet om.

“For at the time when he is repairing the past and preparing for the possible emergencies of the future; when he alone possesses the means of establishing peace and the power of waging war; when all eyes are fixed upon him alone, and he alone is absolute ruler; when he is distracted by so many and such important affairs that he cannot even breathe freely, we ought not to be surprised if something escapes his notice, especially as so many are on the look-out for the time when he is busy and are watching for an opportunity, as soon as he is off guard, to start some such plan as this.”¹¹⁶

Sulla var altså alt for travel til å kunne få med seg alt som skjedde fordi han var statsoverhodet. Men Cicero sa også at grunnen til at Sulla ikke visste om saken var at Chrysogonus var redd for å gjøre Sulla sint. *“For he[Chrysogonus] was so alarmed, that he would have preferred death to Sulla being informed of what had taken place”*.¹¹⁷ Chrysogonus ville altså heller ha dødd enn at Sulla skulle få vite om lureriene han og Rosciiene holdt på med. Cicero påpekte at Sulla var en travel mann nok en gang, men hintet også her til at han kan ha latt ting passere ubemerket hen med vilje.

“Why then, gentlemen, should we be surprised, if Sulla, at the time when he alone guided the republic and swayed the world, when he was strengthening by laws the majesty of his supreme power which he had regained by force of arms, should unavoidably have allowed a few things to pass unnoticed?”¹¹⁸

Dette er ett av avsnittene Berry mener er lagt til i ettertid, fordi det insinuerer at Sulla er uoppmerksom på ting som skjer i republikken.¹¹⁹ Jeg tror heller at dette er et faktisk angrep på Sulla. Selv om Cicero var svært, svært forsiktig med hva han sa, så skjulte han kritikken i det som ser ut som et kompliment. Han sier at Sulla var så dyktig at han kunne klare å styre republikken, ja hele verden, helt alene, men at småting, slik som denne saken, lett kunne

¹¹⁶ Cic. Rosc. A. 22

¹¹⁷ Cic. Rosc. A. 26

¹¹⁸ Cic. Rosc. A. 131

¹¹⁹ Berry 2003:83-84

komme til å drukne i havet av viktige oppgaver. Cicero var klar over at talen hans ble oppfattet som kritisk mot Sulla, men dette forsøkte han å avvise ganske bestemt. Dette var kanskje nødvendig fordi det til tider ble for tydelig at han kritiserte Sulla.”*Do you ask, against whom my words are directed? Not against him whom you desire and think them to be, for my own speech from the very beginning and his own eminent virtue, at all times has exonerated Sulla.*”¹²⁰

Cicero var altså, etter min mening, helt klart kritisk til Sulla, men han pakket kritikken sin omhyggelig inn i forsikringer, komplimenter og omveier for ikke å kunne bli avslørt og satt til ansvar for dette i ettertid. Det må også nevnes at det slett ikke er en selvfølge at Cicero faktisk var kritisk til Sullas styre og stell. Cicero benyttet seg av mange psykologiske, retoriske og juridiske triks i denne rettsaken. Rodgers påpeker at Cicero brukte en kjent forsvarsstrategi i denne saken: Han fremstilte Roscius jr. som et offer og håpte at dette skulle påkalle juryens sympati for ham, og jo mektigere og sterkere den som den tiltalte, her Roscius, ble forsvart mot, i dette tilfellet Sulla, dess bedre var sjansene for å bli frikjent.¹²¹ Dette er selvfølgelig et mulig scenario, men det forandrer ikke det faktum at Cicero kritiserte Sulla. Hvilke bakenforliggende motiver han måtte ha for kritikk eller beundring av Sulla, mener jeg vil være irrelevante i denne sammenhengen. Det som er interessant er hvordan Cicero forholdt seg til Sulla *utad* i denne spesielle saken.

Ciceros alternativer i saken.

Foreløpig synes jeg denne analysen for det meste har dreid seg om spekulasjoner, manipulering av sannheten og rykter. For å kunne si noe mer konkret om hva Cicero ville med denne talen mener jeg at det vil være nyttig å sette opp alternativene Cicero hadde i denne situasjonen. Dette er alternativer jeg ser for meg at Cicero hadde foran seg når jeg tar utgangspunkt i at talen er bevart slik den ble holdt i forbindelse med rettsaken. Dette innebærer at jeg går ut ifra at Cicero var svært modig og heldig med tanke på kritikken av Sulla som kommer frem i løpet av talen.

På den ene siden har man valgt Cicero har tatt rent eksplisitt i talen. Han er ikke direkte i sin kritikk av Sulla, snarere tvert imot, Cicero snakker varmt om Sulla og innsatsen han har gjort for republikken. Allikevel er det steder Cicero blir litt kvass i tonen mot Sulla, selv om det er forsøkt gjemt i retorikken hans. Dette valget fører Cicero nærmere Sulla og

¹²⁰ Cic. Rosc. A. 127

¹²¹ Rodgers 2001:3-4

nobiliteten, og dermed mulighetene for at Cicero anser det som viktig å være på god fot med dem. Dette vil igjen være påvirket av Ciceros tanker og syn på valgkampen han har foran seg om noen år. Med andre ord; hvis Ciceros smiger til Sulla er genuin vil det peke mot at Cicero anser Sullas og nobilitetens støtte gjennom klientene de kontrollerer, som viktig i valgsammenheng.

Hvis Cicero, på den andre siden, åpenlyst eller skjult søker å kritisere Sulla, og at dette er hans formål med talen, må man anta at Cicero ikke var ute etter klientene Sulla og nobiliteten kontrollerte. Slik jeg ser saken, er dette det mest sannsynlige valget. Men hvem tjente på at Cicero var kritisk og risikerte både liv og lemmer? Jeg vil påstå at dette var equitesklassen og ikke minst Cicero selv! Equitesklassen tjente kanskje ikke direkte på at Cicero var kritisk, men det ville være ett poeng til dem hvis Roscius ble frikjent og Cicero slapp unna med sin sleipe kritikk av regimet. Sulla og equitesklassen var ikke de aller beste vennene, og motsetningene i interesser gikk tilbake til Sullas uenigheter med Marius, som var equitenes mann. Cicero selv tjente på saken fordi han ble mer anerkjent som advokat og mest sannsynlig ville få flere klienter.

Videre tror jeg det vil være naturlig å vurdere om Cicero i det hele tatt tenkte på valg og stemmer her, eller om han var fullstendig oppslukt i sin første kriminalsak. I og med at Cicero var så ung som han var på dette tidspunktet, vil jeg tro at hans fokus kan ha vært rettet mot å vinne rettsaken og å overleve Sullas eventuelle vrede. På den andre siden hadde Cicero bestemt seg i ganske ung alder for at han skulle bli politiker, og at advokatyret var den beste måten å komme opp og fram på, bortsett fra en militær karriere, noe som var helt utelukket i Ciceros tilfelle. Jeg tror ikke man kan se bort ifra at Cicero hadde stemmesanking og nettverksknytting i tankene når han tok på seg denne risikable saken. Men hvis Cicero var mest opptatt av å vinne rettsaken og skape et rykte for seg selv, trenger ikke det å bety at han ikke tenkte på valgkamp og stemmesanking. Å være forsvarsadvokat var jo et supert yrkesvalg for en som ønsket å knytte nettverk.¹²² Klienter, i betydningen en advokats kunde, betalte sjeldent med penger, men kunne gjengjelde denne tjenesten med andre tjenester eller motytelser, som også kunne innebefatte støtte i valgkamp og på valgdagen.¹²³

Det er vanskelig, om ikke umulig, å vite sikkert hva Cicero faktisk tenkte på her. Man kan kun komme med gjetninger, men jeg vil gå ut ifra og påstå at Cicero hadde planlagt mye av sin framtid allerede fra ung alder av. Dette innebærer at Cicero absolutt tenkte på fremtidige valg, stemmesanking og velgerfrieri også på dette tidspunktet og at dette i så fall

¹²² I rettsaken mot Murena snakker Cicero varmt om karrieren en god taler kunne gjøre.

¹²³ Jf. Cic. Mur. 70-71.

kommer til syne i hans tale til forsvar for Roscius Amerino, om ikke helt eksplisitt så i hvert fall som bakenforliggende motiv.

Talen i forhold til problemstillingen

Kan denne talen si noe om Ciceros taktikk og strategi i forhold til sine, i dette tilfellet, fremtidige velgere? Er det elementer av analysen som taler for at eventuelle velgere ville bli rekruttert gjennom patroner? Eller er det en overvekt av elementer som tyder på at folket selv var frie til å stemme på den de ville?

Situasjonen talen ble holdt i må tas med i vurderingen av dette. Rettssaker foregikk under åpen himmel, og fullt offentlig. Svært mange vil ha hatt mulighet til å høre denne talen, men bærer talen preg av dette? Jeg mener talen er mer rettet mot juryen og de menneskene som hadde en særlig interesse av saken, enn de store folkemassene. Cicero håpet selvfølgelig at mange skulle høre talen, men det var ikke dette som var Ciceros formål med talen. Det Cicero satset på her, var at han skulle vinne saken og dermed vinne en del troverdighet og anerkjennelse som advokat blant det romerske folket. Det var ikke direkte stemmesanking eller velgerfrieri han holdt på med, han la grunnlaget for sin videre karriere i advokatbransjen. Gjennom et bredt klientell ville Cicero ha hatt et godt utgangspunkt for en politisk karriere. Uklarhetene som finnes rundt utgivelsen av denne talen og om talen var redigert før utgivelse kan sees i sammenheng med dette. Jeg tok tidligere standpunkt for at talen ble utgitt slik den ble holdt, og dette holder jeg fremdeles fast ved. Rodgers påpeker at siden Cicero var så ny som advokat ville han ha tjent mest på å utgi talen så fort som mulig etter at rettssaken var over. Det kan se ut som om det var dette han gjorde hvis man ser på ting Cicero foretok seg kort tid etter denne rettssaken også. Som resultat av hans suksess i denne saken fikk han en strøm av nye klienter, og Cicero tok villig sakene deres. Hans uerfarenhet som taler fikk imidlertid konsekvenser for stemmen hans, og det er trolig derfor han reiste til Hellas relativt kort tid etter Rosciussaken, ikke fordi han var redd for Sulla.¹²⁴

Siden Cicero var ung og ukjent i Romas offentlighet, ville de aller, aller fleste ha glemt at det hadde vært en rettssak om en konflikt mellom en fyr som het Roscius og Sulla hvis han hadde ventet med å gi ut talen til han kom tilbake fra Østen. I 77 ville dette vært gammelt nytt.¹²⁵ Videre vil dette bety at Cicero ikke redigerte talen nettopp fordi det var kort

¹²⁴ Jf. Biografisk kapittel.

¹²⁵ Rodgers 2001:7

tid imellom rettssaken og utgivelsen. Eventuelle tillegg og forandringer ville raskt ha blitt lagt merke til og avslørt. Særlig hvis de var kritiske til Sulla.

Elementene jeg har vært innom i analysen belyser andre aspekter enn de problemstillingen direkte er ute etter. Jeg mener Cicero er ute etter å danne seg et image, et image for både advokatvirksomheten og sin fremtidige karriere i politikken. Han driver reklame for seg selv i denne rettssaken. Han beviser at han har mange gode egenskaper, først og fremst kommer det klart frem at han ikke er redd for å gå til frontalangrep på mektige personligheter og mennesker med mye makt. Han sier også implisitt at han ikke er advokat kun for de med mye penger og høy status når han er kritisk til nobilitetens verdier og måten republikken blir styrt på. Han frir kanskje ekstra til medlemmene av equitesklassen, i og med at Roscius er equite og at Sullas vrede for det meste gikk utover medlemmer av equitesklassen. Cicero var jo dessuten en av dem. Enn så lenge.

Kapittelkonklusjon

Cicero påstod at han fikk saken fordi han var uerfaren, men dyktig, og risikerte ikke så mye som andre når han talte Sextus Roscius sin sak. På den andre siden kunne ikke Cicero si nei til saken fordi han stod i takknemlighetsgjeld til mektige menn. Cicero uttalte seg forsiktig, men noe kritisk til nobiliteten. Samtidig ville han la det bli kjent at han tok deres side i borgerkrigen, selv om han ikke var med på krigshandlingene. Cicero var ydmyk i forhold til Sulla. Han smisket litt med ham, men var også relativt kritisk til hvordan han styrte Roma. Det er mulig at Cicero forsøkte å skåre poeng hos velstående medlemmer av equitesklassen da han kritiserte Sulla slik han gjorde.

Det var ennå tidlig i Ciceros karriere. Han var bare 25 år gammel og det var enda lenge til han kunne stille til valg til questorembetet. Det er allikevel grunn til å tro at Cicero allerede tenkte på valgkamp og fremtidige, politiske embeter.¹²⁶ Jeg vet ikke om han hadde begynt å tenke på taktikk i forhold til stemmesanking enda, men det kan se ut til at han allerede hadde begynt å peile seg inn på dem han håpet skulle stemme på ham ved fremtidige valg, equites-klassen. Cicero våget å havne på kant med Sulla når han var så streng med hans tidligere favorittslave, men satset på at smiskebufferne han la ut i talen ville ta av for et eventuelt fall. Når han i tillegg kritiserte Sulla direkte i hans måte å styre republikken på tok

¹²⁶ Jf. Biografisk kapittel. Cicero var svært målbevisst, og det er liten grunn til å tro at noen ting var overlatt til tilfeldighetene.

han virkelig sjanser. Dette kan bety at han *ikke* var ute etter å skaffe seg de aller ”mektigste” vennene, de som hadde flest klienter, medlemmene av nobiliteten.

Det er også mulig at Cicero tenkte mest på å vinne saken. Argumenter for dette er, blant annet, at Cicero var så forsiktig med hvordan han forholdt seg til Sulla. Hadde han kritisert ham tydeligere ville han mest sannsynlig tapt saken, og karrieren hans ville fått en betydelig bulk. Det var svært viktig for Cicero å vinne denne saken ettersom det var hans første. Etter at seieren var sikret fikk han mange flere oppdrag som advokat. Det trenger dog ikke være en motsetning mellom det faktum at Cicero ville vinne rettsaken og at han i tillegg var på jakt etter støttespillere og velgere. Advokatvirksomhet var den yrkesgrenen, bortsett fra en militær karriere, som gav størst populær støtte, samt takknemlige klienter.

Cicero sier ingenting direkte om hvordan han vurderer det romerske folket i forhold til valg. Hvis jeg skal trekke en konklusjon i forhold til hovedproblemstillingen i forbindelse med denne talen vil det være at Cicero rett og slett ikke kommer med noen direkte kommentarer eller uttalelser som vil påvirke konklusjonen. På den andre siden viser Ciceros holdninger til den mektige Sulla i denne talen at han ønsker å markedsføre seg selv som en modig advokat som ikke er redd for å ta saker som kan virke umulige. Det Cicero er ute etter, er å skaffe seg klienter som vil kunne hjelpe ham videre i fremtidige valg.

6

Analyse av ”*De imperio Gn. Pompeius*”

I dette kapittelet skal jeg se nærmere på talen ”*De imperio Gn. Pompeius*”, eller som den også kalles, ”*De lege Manilia*”. Denne talen ble holdt i år 66 f.Kr., året Cicero var pretor. Denne talen var den første talen han holdt til folket som politiker. I følge ham selv var dette fordi han mente han ikke var en dyktig nok taler og retoriker før nå.¹²⁷ Han talte til fordel for et lovforslag som var fremmet av en av folketribunene, Manilius. Lovforslaget gav Gnaeus Pompeius Magnus kommandoen i den tredje krigen mot Mithridates.

Talen er relevant i forhold til problemstillingen fordi dette var den første talen Cicero holdt til det romerske folket som politiker. Dette er interessant fordi den gir innsikt i både hvordan Cicero forholdt seg til store menn i politikken og til *populus Romanus* – det romerske folket. En annen grunn til at talen er interessant, er at saken han talte for var en veldig populær og viktig sak i Roma i dette tidsrommet. Det handlet om å få slutt på krigen mot Romas fiende gjennom mange, lange år, kong Mithridates, men også om hvem som skulle gjøre det. Saken innebar en ganske klar og tydelig konfliktlinje – mellom Pompeius som hadde fått mye av sin makt gjennom å være vanvittig populær blant vanlige borgere, og senatseliten, som baserte sin makt på den posisjonen de hadde i senatet. Dermed kan man kanskje si at selve saken stiller de to alternativene i problemstillingen min – klienter eller frie velgere – litt på spissen.

Jeg vil først se på bakgrunnen for talen og talens hovedperson. Deretter vil jeg gi en kort presentasjon av de delene av talen jeg mener kan gi innsikt i hvordan Cicero forholdt seg til velgerne. Så vil jeg se på hva de ulike delene av talen kan si om Ciceros forhold til velgere, før jeg til slutt vil ta en oppsummerende diskusjon av det jeg har kommet frem til.

Den tredje krigen mot Mithridates¹²⁸

Krigen brøt ut etter at kongen av Bithynia døde i slutten av 75 eller begynnelsen av 74, og testamenterte kongeriket sitt til romerne.¹²⁹ Dette kongeriket grenset mot Mithridates sine

¹²⁷ Cic. Man. 1

¹²⁸ Fremstillingen av denne krigen er basert på kapittelet med samme navn i CAH:233-244

¹²⁹ CAH:233

områder i nordvest, og han ante en sjanse til å utvide kongeriket sitt etter å ha rustet opp hæren sin etter forrige krig med romerne. Etter at også prokonsulen i Kilikia døde i 74, skjedde en voldsom omrokering av konsulære kommandoer og Lucius Lucullus endte opp med å få Kilikia, samt Asia under sin kommando. Hans konsulkollega Cotta fikk ansvaret for å sikre Bithynia.

I 73 planla Lucullus å innvadere Pontus, området der Mithridates var konge. Mithridates forutså dette og skyndte seg inn til Bithynia, hvor han sammen med flåten sin knuste Cotta i et sjøslag ved Chalcedon. Cotta flyktet inn bak murene til byen sammen med det som var igjen av hans tropper. Mithridates vendte deretter nesa mot vest og beleiret byen Cyzicus, en viktig havneby i området. Lucullus avbrøt sine planer om å innvadere Pontus for å komme Cotta til unnsetning. Lucullus vant byen tilbake etter at befolkningen i byen hjalp til med å kutte Mithridates av fra forsyningene sine, og Mithridates flyktet tilbake til Pontus.¹³⁰ Senere trakk Mithridates seg tilbake til sin allierte, Tigranes, kongen av Armenia, i håp om å få hjelp der.

I 70 kontrollerte Lucullus alt av Mithridates sine områder vest for elven Eufrat, og etter kongens retrett hadde han fritt leide til å legge resten av Pontus under romersk styre også. Det ble sendt utsendinger til kong Tigranes som bad om å få utlevert kong Mithridates, men Tigranes nektet å utlevere ham. Lucullus gikk dermed til angrep på Armenia og startet et felttog mot hovedstaden, Artaxata.

Hæren til Lucullus hadde imidlertid fått nok, noen av dem hadde vært i krigen siden 86.¹³¹ Etter at styrkene hans gjorde opprør mot ham måtte Lucullus gi seg. De hadde blitt lei av det endeløse felttoget mot Mithridates og Lucullus sin steinharde disiplin. Lucullus hadde også gjort seg upopulær i Roma mens han jaktet på Mithridates. Han hadde innført en rekke reformer i provinsene i Asia, noe som skapte stor uro og misnøye i Roma.¹³² Reformene skadet skatteinntektene fra provinsene, noe som spesielt gikk utover medlemmer av equitesklassen i Roma. Som en følge av dette ble Lucullus tilbakekalt til Roma.

Etter Lucullus` retrett tok Mithridates tilbake deler av Pontus fra Lucullus sine menn og fikk igjen overtaket i krigen. Konsulen Glabrio overtok i god tro om at resten av krigen skulle være fort og enkelt gjort, men trakk seg når han oppdaget hvor mye som faktisk var igjen av den.¹³³ På tidspunktet Cicero holdt sin tale for Manilius sitt lovforslag, var

¹³⁰ OCD:696 "Mithridates"

¹³¹ CAH:243

¹³² Hodge 1927:7

¹³³ Williams 1984:224

situasjonen i Asia omtrent den samme som den hadde vært før Lucullus hadde ankommet i 74.

Det var svært viktig at krigen mot Mithridates ble avsluttet for godt. Lucullus hadde strengt tatt ikke kommet noen vei, og Mithridates var en seiglivet fare for romersk kontroll og ikke minst for romerske forretningsmenns fortjenester i provinsen. Krigen skapte en urolig stemning blant folk i Roma, de hadde enda massakren Mithridates gjennomførte i 88 mot alle italienerne i Lilleasia, relativt friskt i minne. Den generelle uroen som fulgte av å være i krig hadde også en innvirkning på handelen med Asia, og, som nevnt over, på skatteinntektene derfra.

Bakgrunnen for talen og talens hovedperson

Pompeius var jevngammel med Cicero, og minst like ambisiøs som politiker som ham, men Pompeius hadde valgt en annen vei til makten i Roma. Pompeius stilte dessuten med ganske ulike forutsetninger enn Cicero. Pompeius ble født inn i toppeliten i Roma, i motsetning til Cicero. Pompeius sin far var en framtrædende politiker og general, og Pompeius fulgte i farens fotspor. Der Cicero hadde en begavelse i talekunsten, hadde Pompeius hatt en svært heldig militær karriere. Han hadde allerede som 16-åring fulgt sin far ut i strid. Han hadde personlig samlet sammen en hær på 3 legioner, det vil si rundt 12 000 mann, til Sullas krig mot det såkalte "folkepartiet".¹³⁴ En rekke andre militære seiere og triumfer fulgte i årene etter. Blant annet gjorde han, sammen med Crassus, slutt på slaveopprøret som ble ledet av Spartacus. I år 70 ble han valgt direkte til konsul, uten å ha fulgt *cursus honorum* og lenge før han hadde nådd «aldersgrensen» for å bli konsul, som var 43 år. Pompeius var altså en ekstraordinær mann som var utrolig populær blant folket. Man kan si at Pompeius var en blanding av Elvis og Barak Obama blant romerne.

I år 67 hadde Pompeius fått vidstrakte fullmakter, etter et lovforslag fra folketribunen Aulus Gabinius, for å få slutt på sjørøverproblemet i Middelhavet.¹³⁵ Sjørøvernes herjinger gav seg blant annet utslag i at kornforsyningene til Roma ble forstyrret og til tider stanset, og var derfor et stort problem for alle. Derfor skulle statskassen, hele flåten og enorme troppestyrker stilles til Pompeius sin disposisjon. I løpet av 3 måneder rensket Pompeius området for pirater. Denne typen utstrakt makt var uvanlig og svært kontroversielt. Å samle

¹³⁴ Jf. Forrige kapittel. Både Marius og Cinna var døde på dette tidspunktet.

¹³⁵ Mørland 1971:87

for mye makt rundt én mann var upopulært, blant annet var begrepet ”konge” nærmest å regne som et skjellsord.

I år 66, mens Pompeius holdt på med å knuse siste motstand fra piratene rundt Middelhavet, fremmet folketribunen Manilius et lovforslag som skulle forlenge Pompeius sine fullmakter fra sjørøverkrigen og gi ham kommandoen i krigen mot Mithridates. Manilius foreslo at Pompeius skulle få den høyeste kommandoen, ubegrensede ressurser og at fullmaktene ikke skulle være begrenset i tid eller i forhold til sted.¹³⁶ Hvis loven som gav Pompeius kommandoen mot piratene hadde vært kontroversiell, var i hvert fall dette lovforslaget kontroversielt.

Da dette lovforslaget ble diskutert før det skulle stemmes over, holdt Cicero en tale til folket der han fullt ut støttet Pompeius og anbefalte folket å stemme for lovforslaget. Cicero var ikke den eneste som støttet lovforslaget, vi vet at også Julius Cæsar samt fire tidligere konsuler støttet forslaget. Det var imidlertid også menn som var sterkt imot lovforslaget. De mente det var farlig å gi så mye makt til en og samme person over så lang tid, og at det var risikabelt å satse alt på én mann.¹³⁷

I følge Mørland ble talen holdt på slutten av dagen, rett før folket skulle stemme.¹³⁸ Dette kan bety at folket allerede hadde bestemt seg og at Ciceros tale i virkeligheten ikke hadde så mye å si i utfallet av stemningen. Denne påstanden vil jeg imidlertid ikke la påvirke min analyse. Mørland mener også at talen var ment til å bekrefte folkets oppfatning om saken, og at Cicero ville benytte anledningen til å takke folket for at de valgte ham til pretor.

Pompeius sin situasjon

På dette tidspunktet var ”alle” på parti med Pompeius. Etter seieren mot piratene ble han sett på som Romas redningsmann. Ingen var åpenlyst imot ham – ingen ville gå imot stemningen i *populus Romanus*. Selv ikke hovedmotstanderne mot Manilius sitt lovforslag, Q. Hortensius og Q. Catulus, argumenterte i mot Pompeius sine evner i krig. Deres argumenter handlet om at det var farlig å gi en mann så mye makt over så lang tid (Hortensius)¹³⁹ og at det var risikabelt å satse alt på én mann (Catulus).¹⁴⁰

¹³⁶ Hodge 1927:9-10

¹³⁷ Mørland 1971:88, Cic. Man. 51

¹³⁸ Mørland 1971:88

¹³⁹ Cic. Man. 51-53

¹⁴⁰ Cic. Man. 59-64

De fire ekskonsulene som støttet lovforslaget het P. Servilius Isauricus, C. Curio, C. Cassius og Cn. Lentulus.¹⁴¹ Dette var relativt godt etablerte politikere, men de skiller seg ikke ut på noen spesiell måte. En ting de har til felles er at de alle støttet Sulla i borgerkrigen.¹⁴² Dette har de også til felles med motstanderne av loven. Også Pompeius hadde vært på Sullas side i krigen mot Marius og Cinna. Motsetningene rundt denne loven gikk altså ikke etter gamle skillelinjer.

Det er interessant at ekskonsulene alle hadde holdt med Sulla i borgerkrigen, og at de nå støttet en lov som gav mye makt til en svært folkevennlig politiker og hærfører. Pompeius hadde jo også vært med på Sullas side i borgerkrigen, men politikken han førte nå var mer popularesrettet. Dette gjorde at situasjonen var faktisk relativ prekær for Pompeius. Eliten ville ha rottet seg sammen mot ham, og andre politikere som ham, fordi han var så populær blant folk og fordi kommandoen ville ha økt populariteten hans enda mer. Hvis denne loven ble vedtatt ville Pompeius kunne fortsette som superpolitiker og sole seg i sin egen popularitet. Hvis loven derimot ble forkastet, ville senatorene og eliten redusere ham til en helt gjennomsnittlig politiker gjennom ”oligarkenes jantelov”.

Presentasjon av talen

I denne analysen av talen Cicero holdt til fordel for Manilius sitt lovforslag i 66, har jeg valgt å konsentrere meg om noen deler av talen. Dette fordi det kun er disse delene jeg anser som viktige for min problemstilling. Det jeg vil se etter i disse delene, er tegn til at Cicero manøvrerte for å knytte til seg stormenn med mange klienter, men også etter tegn til at han snakket direkte til borgerne som om de var frie velgere som det gjaldt å skaffe seg tillit hos. Det mest interessante vil være om det finnes sider ved denne talen som tyder på at Cicero måtte velge vekk den ene av disse mulighetene, for å få tilgang til den andre, siden dette vil gi en klarere indikasjon på hvor Cicero håpet på å finne støtten han trengte til konsulvalget.

I den første av disse delene snakker Cicero om grunnene for at krigen ennå foregår og grunnene til at den må gjøres slutt på. Cicero vektlegger her at skatteinntektene fra provinsene i Asia blir forstyrret og avbrutt på grunn av frykt og konflikt i området. Kilden til frykten og konflikten er da selvfølgelig Mithridates og hans herjinger. Ciceros oppmerksomhet er rettet mot ridderklassen som driver med skattekreving i provinsene. Er det kanskje denne gruppen Cicero håper på å rekruttere velgere fra?

¹⁴¹ CAH:339, Cic. Man. 68

¹⁴² OCD:980, 302, 594

Den andre delen jeg vil ilagge betydning for problemstillingen er en del som handler om hvem som skal velges til å ta kommandoen i krigen mot Mithridates. I denne delen, som dekker over halvparten av talen i sin helhet, begrunner Cicero hvorfor Pompeius er den rette til å lede krigen mot Mithridates. Denne delen er smisk fra ende til annen! Her påpeker Cicero Pompeius sine militære evner og erfaring som general. Han minner publikum på hvilke kampanjer Pompeius har vært med på, til lands og til vanns, Spania, Spartacus og piratene. Cicero beskriver Pompeius som den perfekte general på denne måten: ”*a perfect general must possess four attributes – knowledge of warfare, ability, prestige and luck*”.¹⁴³ Denne delen er altså mest en påminnelse om hans militære kvaliteter. Etter denne lovprisningen av Pompeius militært, følger en lang del av talen som handler om Pompeius sine moralske kvaliteter, ikke ulik den som lovpriser hans militære egenskaper.

Tilslutt vil jeg vie de to-tre siste avsnittene av talen en del oppmerksomhet. Disse avsnittene er en lykkeønsking til Manilius, samt en støtteerklæring som ikke er på grunn av ønske om egen profitt, men ut fra en patriotisk plikt.¹⁴⁴ I disse siste avsnittene kommer Cicero med en del utsagn jeg vil se nærmere på. Det er særlig påstandene om at han ikke holder talen for egen vinning eller for å komme innpå Pompeius som vil bli gjenstand for diskusjon, samt at han sier at han har skaffet seg fiender ved å holde denne talen. Det vil være interessant å stille Ciceros nye venner og nye fiender opp mot hverandre og se om en slik sammenligning vil ha noen innvirkning på min forståelse av Ciceros vurdering av klienter versus frie velgere.

Nye venner

En av de mest overraskende, dog ”gjennomsiktige” setningene fra talen er denne: “(...) *nor with any idea of winning for myself by my support of this cause the favor of Gnaeus Pompeius*”.¹⁴⁵ Jeg blir overrasket fordi han gjennom mesteparten av talen sin har brukt tid på å skryte Pompeius opp i skyene. Selvfølgelig vil han bli ”venn” med Pompeius, selv om dette vil bli et noe skjevt balansert vennskap. Pompeius har mer makt enn Cicero, og det er Cicero som ønsker å innlede vennskapet. Man kan lure på hvorfor han nesten åpenlyst benekter å ville bli venn med Pompeius. En mulig grunn til dette vil være at han benekter fordi folk vil automatisk tro det. Hvorfor skulle det være dumt om folket trodde at Cicero ville assosieres med Pompeius? Det var vel ikke direkte dumt, men det er sannsynlig at det ikke var Ciceros

¹⁴³ Cic. Man. 28

¹⁴⁴ Cic. Man. 70

¹⁴⁵ Cic. Man. 70

”målsetning” med å holde talen. Det er mulig at Cicero benekter ønsker om vennskap med Pompeius fordi han heller vil fri til folket som velgere. Han vil at det skal virke som om han ønsker å sette folket høyere enn Pompeius i viktighet i talen. Det faktum at han benekter ønsket om å bli Pompeius sin venn er et rent publikumsfrieri.

I delen av talen som dreier seg om grunnene til krigen, snakker Cicero veldig varmt om de som driver med skatteinnkreving og at det er dem, men først og fremst hele det romerske folk, krigen bør kjempes for. Elizabeth Rawson skriver om denne talen at den for det meste var rettet mot de som drev med skatteinnkreving og forretningsmenn med interesser i provinsene i øst.¹⁴⁶ Dette var noe som de som tilhørte ridderklassen i det romerske samfunnet hadde som yrke. Cicero selv tilhørte denne klassen frem til han ble kvestor og fikk tilgang til senatet. Atticus, Ciceros gode venn, var en av disse forretningsmennene som hadde tjent gode penger på handel med provinsene, og særlig i områdene i øst rundt Hellas. Det ville være svært gunstig for Cicero å få menn som Atticus både som velgere og som kontakter for lån og andre former for finansiering.

Enda en mulighet er at Cicero er ute etter å utvikle patronforhold til medlemmer av denne klassen. Å kunne kontrollere stemmene til disse ville vært veldig gunstig for valgkampen Cicero drev. Medlemmene av equitesklassen hadde svært stor innflytelse på stemmene som ble avgitt i *comitia centuriata*, folkeforsamlingen der pretorer og konsuler ble valgt. Selv om dette kan virke som en sannsynlig slutning, vil jeg påstå at det allikevel ikke er det. Det var ikke så lett å skulle bli noen sin patron. Forholdet mellom en patron og klienter var basert på personlige tjenester. Det er vanskelig å se hvordan denne talen da vil fungere som en personlig tjeneste til medlemmer av equitesklassen. Talen kan heller sees på som en personlig tjeneste til Pompeius! Det er mer sannsynlig at Cicero søkte å skaffe seg velvilje hos velgerne enn at han søkte å bli patron for noen.

Det er også sannsynlig at Cicero selv ville tjent på at skatteinntektene fra provinsene i Asia. Medlemmer av senatorklassen fikk ikke lov til å drive med skatteinnkreving, pengeutlåning eller annen bankvirksomhet, men det skjedde nok i det skjulte gjennom mellommenn og andre ordninger.¹⁴⁷ Det finnes dog ingen bevis for at Cicero også hadde andeler i skatteinnkrevernes forretninger i provinsene, nettopp gjennom en av disse ”andre ordningene”. Dette kunne ha vært et bakenforliggende motiv for at Cicero støttet lovforslaget fordi han kunne oppnå egen personlig finansiell fortjeneste, men dette kan man som sagt ikke bevise.

¹⁴⁶ Rawson 1983:53.

¹⁴⁷ Mørland 1971:87

Pompeius var veldig populær, men hadde mest sannsynlig ikke like mange klienter i ryggen som senatorene som argumenterte mot lovforslaget. Pompeius sin far, Strabo, var en «ny mann» som Cicero, så Pompeius var kun førstegenerasjons nobilitet. Strabo hadde tilhørt en velstående, jordeiende familie frem til han ble konsul i 89. Pompeius var av nobilitetssekt, men dette hadde ikke alltid vært tilfellet. Pompeius stod likevel ikke alene. Her kan man skille mellom klienter på den ene siden og det jeg vil kalle "fans" eller tilhengere på den andre siden. Klienter er mer langvarige forbindelser som har oppstått gjennom utveksling av tjenester over en viss periode. Forholdet mellom patron og klient kan ha utviklet seg og vedvart over generasjoner, men det er ikke et kriterium. Klienter står for en viss stabilitet i støtte. Tilhengere er mer øyeblikkelige og ustabile venner eller kontakter. Disse er basert mer på stemning. Pompeius hadde mange tilhengere, for eksempel fordi han nettopp hadde sørget for at kornforsyningene til Roma igjen fløt uforstyrret. Andre tilhengere kan være soldatene i hæren han ledet, osv. Tilhengere er ikke like sikre som klienter, de endrer mening etter hvert som stemningen i folket endrer seg.

Catherine Feeley skriver i sin avhandling at Ciceros grunner til å støtte Pompeius er mange og kompliserte. Hun skriver at en av grunnene kan være at Cicero ville knytte seg til Pompeius siden Pompeius allerede har så mye makt, og slik bruke dette til sin egen politiske fordel. En annen grunn, som Feeley mener er mer sannsynlig, er at Cicero gjennom å støtte en person som er så populær blant folket, søker å vinne stemmer blant folket. Hun mener dermed at det er vanskelig å avgjøre Ciceros politiske/strategiske mål med talen.¹⁴⁸ Det man kan være sikker på er at Cicero er ute etter å score politiske poeng og samle støtte til valget til konsul.

Det er også mulig at Cicero var ute etter å komme innpå de fire ekskonsulene som støttet lovforslaget. Disse ville ha hatt mange klienter som Cicero kunne dratt nytte av, og innflytelse blant andre i nobiliteten.

Etter denne gjennomgangen av hvilke fordeler Cicero ville ha kunne dratt nytte av gjennom å støtte lovforslaget, og da spesielt med vekt på hvilke nye venner han kunne ha fått, er det tydelig at disse ikke var ubetydelige. Det er mulig at Cicero holdt denne talen fordi han visste at det var mange viktige menn som også støttet saken, og at Cicero dermed kunne skaffe seg en rekke nye venner og bekjente, og da også klientmasser som ville være til hans disposisjon i det fremtidige og viktige konsulvalget. Jeg vil allikevel tro at det er et vennskap med Pompeius selv, Cicero er ute etter. Selv om han benekter å ville bli venn med ham, kan man vanskelig påstå at Cicero ikke ønsket å bli assosiert med Pompeius Magnus.

¹⁴⁸ Feeley 2006:161.

Nye fiender

Jeg vil nå se nærmere på hvilke ulemper Ciceros støtte av Manilius sitt lovforslag ville føre med seg, og spesielt hvem de nye fiendene er. I det siste avsnittet av talen sier Cicero følgende: ”*I am aware of having even incurred many enmities, some overt some secret*”.¹⁴⁹ Hvilke fiendskap er dette? Hva er konsekvensene av disse for Cicero?

Hortensius og Catulus, senatorene som talte mot lovforslaget, er to av de mest åpenbare ”fiendskapene” Cicero ville ha pådratt seg gjennom å støtte Manilius sitt lovforslag.¹⁵⁰ Disse to senatorene kom fra familier man kan si tilhørte den romerske, politiske nobiliteten. Det betyr at de ville hatt mange flere potensielle klienter til rådighet enn Pompeius, dersom ”frozen-waste” teorien North snakker om stemmer.¹⁵¹ Familiene ville ha bygd opp et nettverk av klienter over mange generasjoner, klienter som gikk i arv fra far til sønn.

I tillegg til de åpenbare fiendene, hovedmotstanderne av lovforslaget, nevner Cicero skjulte fiender. Man kan nok egentlig bare gjette på hvem disse var, men det er nok sannsynlig at det er snakk om de som *ikke* tjente på at Pompeius fikk kommandoen. Glabrio, som hadde kommandoen i utgangspunktet i 66, selv om han var ganske håpløs, hadde nok ikke sett for seg at han ville miste kommandoen så fort. Han hadde i utgangspunktet trodd at han bare skulle reise til Asia, ”renske opp” og stå for de avsluttende rundene etter at Lucullus ble kalt hjem, og deretter reise hjem igjen for å motta æren for det hele, men ble kraftig lurt og ombestemte seg.¹⁵² Lucullus var nok også temmelig bitter etter å ha blitt kalt hjem uten å ha fullført krigen mot Mithridates. Å bli kalt hjem på den måten må jo ha skapt et heller anstrengt forhold til både ham som erstattet ham, Glabrio, men kanskje aller mest til den skammelig dyktige og populære Pompeius. Man kan nok gå ut fra at det var flere av de skjulte fiendene enn de åpenbare, og at disse skjulte fiendene var mektige menn med mye makt og innflytelse.

Andre fiender av Pompeius var optimatene generelt, den nobilitetsvennlige politiske eliten. De var ikke veldig begeistrede over Pompeius sitt konsulat i 70. Pompeius hadde hoppet over hele *cursus honorum* og blitt konsul uten engang å være senator, han hadde altså

¹⁴⁹ Cic. Man. 71

¹⁵⁰ ”Enmities” vil ikke nødvendigvis bety fiende på norsk. Ordet *fiendskap* blir brukt i den norske oversettelsen av Mørland. Mørland 1971:116

¹⁵¹ Liten politisk elite styrer alt! North 1990:6, Geltzer 1969:139

¹⁵² Williams 1984:226

ikke holdt noe annet politisk embete før han ble konsul. Pompeius burde i hvert fall ikke forvente seg noe mer etter å ha vært på toppen av romersk politikk.¹⁵³ Optimatene ville forhindre at Pompeius fikk noen ny kommando allerede før han fikk kommandoen mot piratene. Poenget med dette er at Cicero ved å støtte lovforslaget kan ha skaffet seg fiender blant menn med mange klienter.

Etter denne gjennomgangen av ulemper og fiender Ciceros tale ville ha ført med seg kan jeg med sikkerhet si at Cicero kan ha skaffet seg fiender blant menn med mange klienter gjennom å ha støttet lovforslaget. Foreløpig virker det som om det var flere fordeler enn ulemper og at Cicero skaffet seg flere venner enn fiender ved å støtte lovforslaget.

Kapittelkonklusjon

Dette kapittelet har handlet om talen ”*De imperio Gn. Pompeius.*” Jeg har sett på konteksten rundt talen, bakgrunnen for den, talens hovedperson og gjort en analyse av deler av talen jeg mener har innvirkning på besvarelsen av min problemstilling.

Hva vil egentlig Cicero tjene på å støtte Pompeius slik han gjør? Vil han vinne popularitet gjennom å bli assosiert med en som er kjempepopulær? Ja det tror jeg. Pompeius var en svært godt likt politiker og general som var mang en romers helt. Det er i hvert fall ingen grunn til å tro at Cicero *ikke* ville bli assosiert med ham. Det er også en mulighet at han benytter sjansen som byr seg til å holde en slik flott tale til om en mann som alle liker, til å bli lagt merke til og til å fortelle tilhørerne, som mest sannsynlig for det meste er medlemmer av ridderklassen, at det er *de* som er det virkelige Roma.

Cicero vil nok tape mer enn han vinner, hvis man går ut ifra at teoriene om patron-klientforhold stemmer. Hvis man kan påstå at alle de skjulte, og for så vidt også de åpenbare, fiendene var potensielle patroner som styrte mange potensielle velgere, vil jeg påstå at Cicero ser på velgere som frie borgere som selv bestemmer hvem som skal få deres stemme. Dette fordi han holder talen selv om han risikerer å få, og mest sannsynlig får, mektige fiender som potensielt styrer store deler av velgerne. Feeley mener at dette var en kalkulert risiko fra Ciceros side og at ”*It was worth Cicero’s while to offend many of the senators in order to gain the support of the populus at this early stage in his career.*”¹⁵⁴ Etter å ha sett på talen og studert Ciceros uttalelser, er dette en konklusjon jeg, i dette tilfellet, stiller meg bak.

¹⁵³ Seager 2002:40

¹⁵⁴ Feeley 2006:128

Siden Cicero ikke er ute etter å skaffe seg klienter er han ute etter å skaffe seg velgere, og da en spesiell gruppe velgere. ”*He (Cicero) reveals the political strength of the economic class of the tax-farmers and bankers that supported the dispatch of Pompey and equally the crude desire for vast enrichment that possessed many members of the magisterial class.*”¹⁵⁵

Det er denne klassen han ønsker å smigre og fri til som velgere. Ved å støtte og hjelpe de som nå er i økonomiske vanskeligheter, gjennom å forsikre dem om at Pompeius får slutt på krigen mot Mithridates, mener jeg at Cicero håper på å vinne deres stemmer til konsulvalget. Cicero benekter å ville bli venn med Pompeius for å vise folket og spesielt ridderklassen at han mener de er viktigere for ham og Roma, enn å bli venn med Pompeius. Cicero benekter å ville bli venn med Pompeius for å fri til potensielle velgere.

Det er viktig å tenke på at Cicero nå var pretor. Det neste steget på karrierestigen ville være konsul-embetet. Det var viktig å benytte posisjonen som pretor til å skaffe seg så mye oppmerksomhet som mulig for å komme i posisjon til konsulvalget.

¹⁵⁵ CAH:251

Analyse av ”*De lege agraria oratio prima (...) in senatu*” og ”*De lege agraria oratio secunda (...) ad populum*”.

Cicero holdt disse talene ved inngangen til året sitt som konsul. 1. januar samlet han senatet i Jupitertempelet for å fortelle om sine planer for året. I denne talen gjorde han det også klart for Senatet at han var sterkt imot en jordlov en av de nye tribunene hadde planer om å gjennomføre.¹⁵⁶ Kort tid etter at denne talen ble holdt, holdt Cicero en lignende tale for folkeforsamlingen der han fortalte om Rullus jordlov og hvorfor de burde stemme mot den.

Disse talene er relevante for problemstillingen fordi en jordlov som regel var noe som gagnet folket og ofte ble fremmet for å skaffe populær støtte til politikeren som fremmet forslaget. Det hendte ofte at politikere fremmet slike lover for å skaffe seg støtte, som mest sannsynlig var i form av stemmer, fra folket. Samtidig, og like ofte, forsøkte senatseliten, som trolig omfattet de mektigste patronene, å få stoppet disse lovene. Dette gjorde de nettopp for å forhindre at forslagsstillerne skulle få makt gjennom støtte i folket. Det er derfor interessant at Cicero nå motarbeidet en slik lov. Betyr det da at han ikke bryr seg om folkets støtte lenger, men satset på å støtte senatseliten og patronene? Sier dette noe om forholdet mellom velgere og klienter? Det er interessant å se hvordan Cicero nå, etter konsulvalget, posisjonerer seg politisk. Dette vil være interessant å finne ut av fordi å tale mot denne jordloven vil være en ganske annerledes politikk enn det man har inntrykk av at Cicero førte tidligere i karrieren. Er han folkevennlig, som han gir uttrykk for i talene, eller forsøker han å holde seg inne med senatseliten? Jeg vil forsøke å finne svar på dette spørsmålet gjennom en sammenligning av hvordan han fremstiller seg selv i de ulike talene.

Et av Ciceros hovedargumenter i talen handler om at jordloven, ifølge Cicero, er et angrep på Pompeius. Det er interessant å se på hvordan Cicero forholder seg til Pompeius i de ulike talene. Er det forskjell på hvordan Cicero snakker om Pompeius til Senatet og til folket? Hva vil den eventuelle forskjellen kunne fortelle om Ciceros motiver for å gå imot jordloven?

Jeg vil først gjøre kort rede for jordloven slik Cicero fremstiller den, og bakgrunnen for talene. Deretter vil jeg gi presentasjon av talene, og spesielt de delene som er interessante

¹⁵⁶ E. Rawson 1983:64.

for problemstillingen og den videre diskusjonen. Videre følger diskusjoner av hvordan Cicero nå stiller seg politisk og hvordan Cicero forholder seg til Pompeius overfor Senatet og folket.

Rullus jordlov og bakgrunnen for talene

Før jeg setter i gang med bakgrunnen for det hele vil jeg bare påpeke at alle opplysninger man har om forløpet og omstendighetene rundt dette lovforslaget, er Ciceros. Derfor er det viktig å være bevisst på hvordan man forholder seg til uttalelsene han kommer med.

Etter at valgene for år 63 var gjennomført, fikk Cicero vite at noen av de som var valgt til tribuner holdt på med å lage en ny jordlov, blant andre en som het Rullus. Cicero ble nysgjerrig og forsøkte å komme innpå disse tribunene for å lære mer om denne loven og muligens hjelpe til med å få den vedtatt. Han mente det ville være en fordel for begge parter å være på god fot med hverandre siden de skulle være magistrater det samme året. Rullus og hans kompanjonger avsto tilbudet om hjelp fra Cicero, noe Cicero tok relativt ille opp. Cicero mente at det nå var klart at Rullus ville bruke loven til å skade staten. Da Rullus fremmet loven for folket så ikke Cicero noe annet formål med loven enn at ti ”konger” skulle innsettes.

Jordloven gikk, i korte trekk, ut på det følgende.¹⁵⁷ Jordloven gav grunnlag for dannelsen av en kommisjon av ti menn. Disse skulle velges av 17 av de 35 tribene. Tribene som fikk stemme skulle velges ved loddtrekning av Rullus. De som ønsket å stille som kandidater måtte møte opp personlig i Roma. Dette punktet utelukket Pompeius fra å stille, siden han ikke var i Roma på dette tidspunktet. Kommisjonens makt skulle bekreftes av en såkalt *lex curiata*, men kommisjonen var ikke avhengig av at denne loven ble vedtatt for å kunne utføre arbeidet sitt. En *lex curiata* fungerte som en ratifisering av den opprinnelige loven, her Rullus jordlov, men var kun en formalitet. Kommisjonen skulle velges for fem år, og de var ikke mulig å fjerne fra embetet, det var ikke mulig stevne dem for noen rett og deres beslutninger kunne ikke bli nedstemt ved noe veto fra tribuner. Kommisjonens funksjon skulle være å omfordele og omdefinere den offentlige jorda – *ager publicus* – for å forbedre kårene til de fattige og landløse borgerne i Roma. Kommisjonen kunne selge all jord som hadde kommet staten i hende, og blitt offentlig siden 88, året Sulla og Q. Pompeius hadde vært konsuler. Kommisjonen skulle også ha makt til å danne nye kolonier hvor som helst og dele ut land der til 5000 «kolonister». Kommisjonen skulle også kunne skattelegge all offentlig jord. Alt av krigsutbytte som Romas generaler hadde skaffet opp igjennom årene

¹⁵⁷ Fremstillingen er hentet fra E. T. Sage 1921:233-34

skulle leveres til kommisjonen, med mindre det var brukt til å sette opp monumenter eller allerede var betalt inn til statskassen. Disse pengene skulle brukes til å kjøpe land i Italia som skulle fordeles på Romas borgere.

Kommisjonen som skulle opprettes kom altså til å få nesten uinnskrenket makt over statens inntekter, eiendommer og politiske beslutninger. Hvis man skal tro på Cicero i hans vurdering av kommisjonen og loven, ville den ikke bare utmatte statens finanser, øke skattene og føre til at den offentlige jorda forsvant, men også gi kommisjonen overdreven makt, makt som ikke ville være nødvendig for å fordele jorda i utgangspunktet.

Presentasjon av talene

Ciceros første tale til senatet ble holdt 1. januar. Det var hans første tale som konsul foran et samlet senat. Den første delen av talen har dessverre gått tapt. Den inneholdt trolig en innledning der Cicero takket senatet for å ha blitt valgt til konsul. I tillegg vil han mest sannsynlig ha gitt en kort redegjørelse av loven Rullus hadde foreslått, samt fortalt senatet om hvordan kommisjonen skulle velges og om hvilken makt de ville ha. Resten av talen tar for seg andre aspekter ved loven, inndelt i fire underpunkter: Hvordan penger skulle skaffes til veie, kjøp av land, etableringen av kolonier og etableringen av en koloni i Capua. Avslutningsvis kommer han med digresjoner som handler om republikkens ære og forfedrenes visdom. Digresjonene følges opp av at Cicero deler sine planer for sitt år som konsul, og helt til slutt kommer han med en advarsel til de andre tribunene om hvor farlig slike lover er.

”Wherefore, by the immortal gods! I beg you, tribunes of the people, recover yourselves! Abandon those whom, unless you are careful, you will soon yourselves be abandoned. Think with us, agree with the good, take up a common zeal and affection the defence of our common country. The republic has many hidden wounds, many pernicious designs of nefarious citizens are being formed; there is no danger from without, no king, no people, no nation, is to be feared; the evil is confined within our gates, it is internal and domestic.”¹⁵⁸

Jeg vil konsentrere meg om delene i talen som dreier seg om Pompeius fordi jeg mener Ciceros uttalelser om ham vil kunne si noe om Ciceros holdninger til folket. Koblingen

¹⁵⁸ Cic. Agr. 1.26

mellom Pompeius og folket ligger i støtten og populariteten Pompeius hadde blant folket.¹⁵⁹ Gjennom å støtte Pompeius søker han popularitet, eventuelt å beholde den populariteten han allerede har opparbeidet seg. Jeg vil også se nærmere på avslutningen på talen der han snakker om hva slags konsul han ønsker å være. Avslutningen vil også kunne gi hint om Ciceros holdninger til senatet og dermed også nobiliteten.

Ciceros første tale til senatet som konsul ble kort tid etter fulgt opp av Ciceros første tale til folket som konsul. Denne talen ble holdt kort tid etter at Cicero hadde talt til Senatet, altså tidlig i januar. Talen er bevart i sin helhet og er betydelig mye lengre enn talen han holdt til senatet. Den tar for seg de samme punktene som senatstalen, men går grundigere til verks i behandlingen av dem. For å sammenligne de to talene vil jeg ta for meg de samme delene av talen Cicero holdt for folket, delene som omhandler Pompeius. Jeg vil se om det finnes ulikheter eller likheter i måten Cicero omtaler Pompeius til de ulike publikummene sine. Jeg vil i tillegg se på innledningen til denne talen fordi den tar for seg noe av det samme som avslutningen til senatstalen gjør, Ciceros holdning til folket i dette tilfellet.

Om å være konsul

Siden dette var Ciceros første tale og opptreden som konsul, kommer han med lovnader og garantier til både senatet og folket om hvordan han skal eller har tenkt å oppføre seg som konsul. Det som er interessant er at han fremstiller sitt eget konsulembete forskjellig i de to talene.

Til senatet sier han at han vil beskytte Staten fremfor alt. Jordloven setter Staten i fare og Cicero sier derfor at han ikke vil la noen skade Staten. ” *Such things as these, conscript fathers, I will resist passionately and vigorously; nor will I, while I am consul, allow men to set forth those plans against the State which they have long had in mind.* ”¹⁶⁰

Han sier også at han tar sterk og klar avstand fra de som har fremmet denne jordloven, og at han vil slå hardt ned på de som prøver seg på lignende forsøk som Rullus har gjort med jordloven. ” *I will so conduct myself in this office, conscript fathers, that if a tribune of the people falls out with the republic, he may find control, and, if with me, contempt.* ”¹⁶¹

Til folket fremstiller han seg som en svært folkevennlig politiker. Han sier rett ut at han vil ta vare på deres interesser. ” *I declared in the senate that, as long as I held this office, I*

¹⁵⁹ Jf. Analysen av *De imperio Gn. Pompeius*.

¹⁶⁰ Cic. Agr. 1.22

¹⁶¹ Cic. Agr. 1.26

would be the people's consul."¹⁶² Han sier også noen ord om hvor takknemlig han er for at folket har valgt ham til konsul.

*" (...) I am aware that I have been elected consul, not by the efforts of men of influence, not by the distinguished favours of a few, but by the unanimous approval of the Roman people, in such a way that I was by a large majority preferred to men of the highest rank, who, I ask, could I help acting as the people's friend while I hold this office and throughout my life?"*¹⁶³

Cicero gir altså folket æren for hans konsulat, og ingen andre. Cicero gir uttrykk for at han ikke gar annet valg enn å tjene folket i sin periode som konsul.

Om Pompeius

Et av Ciceros viktigste argumenter i forbindelse med denne jordloven var at den var diskriminerende overfor Pompeius og utelukket Pompeius fra det "gode" selskap. Derfor er det interessant å se på hvordan Cicero argumenterer i de ulike talene. Er det noe forskjell mellom talen til folket og talen til Senatet? Hva kan en eventuell forskjell tyde på?

I talen til Senatet fremstiller Cicero jordloven som om en tribun blandet seg på en upassende måte med en romersk general, altså Pompeius, og romerske inntekter. Allmenn *dignitas* stod på spill, og senatet måtte hevde sin *auctoritas*.¹⁶⁴ Rullus ville ofre alt som Romas store generaler hadde vunnet gjennom strålende gjerninger, han ville innskrenke generalenes mulighet til selv å bestemme hva de skal bruke det de har vunnet i kriger til, senatet måtte hevde sin autoritet og sette foten ned. Cicero skaper frykt for at senatets tradisjonelle privilegier står i fare, og at for mye makt vil ligge i hendene på få menn.¹⁶⁵ Cicero vektlegger ikke Pompeius sin enorme popularitet i denne talen. Han gir heller et mer nøkternt bilde av jordloven og Pompeius sin rolle i det hele. Det er vanskelig å finne sitater fra talen som viser nøyaktig dette. Det er et inntrykk man sitter med etter å ha lest talen, så man kan si Cicero at fremdeles har en viss påvirkningskraft! Jeg tror denne følelsen kan komme av at Cicero snakker om Pompeius på en annen måte i denne talen enn han har gjort

¹⁶² Cic. Agr. 2.9

¹⁶³ Cic. Agr. 2.6-7

¹⁶⁴ B. Rawson 1971:26

¹⁶⁵ B. Rawson 1978:86-7 (note)

for eksempel i *De imperio Gn. Pompeius*. Cicero holder igjen lovprisningene og adjektivene, men han påpeker at jordloven er et angrep på Pompeius og hans hær.

*”Can there be any shadow of doubt that they almost seem to make an attack upon the army of Pompeius with the criers spear (tegnet på auksjon eller krigsutbytte), when they bid you put up for sale those very fields in which he is even now waging war and where he is engaged?”*¹⁶⁶

Tonen i den andre talen, talen til folket er ganske annerledes. I denne talen identifiserer Cicero seg med folket og deres interesser. Det er viktig for Cicero å skape denne fellesskapsfølelsen med tilhørerne sine, før han argumenterer mot et lovforslag som kan komme dem til gode. I denne talen portretterer Cicero Pompeius som folkets helt og beskytter, og seg selv som forsvarer av Pompeius sine interesser, derfor må Cicero også være forsvarer av folkets interesser.¹⁶⁷ Det er nettopp det konstruerte fellesskapet mellom folket, Pompeius og Cicero som overtaler folket til å stemme mot lovforslaget.

*”The contrivers of this plot foresaw that, if you had the power of choosing from among all the citizens, whenever any crisis arose, in which loyalty, integrity, courage, and authority were required, you would without any hesitation entrust it to Gnaeus Pompeius to manage it”.*¹⁶⁸

Kort tid etterpå sier han også at

*”Did you not think that, when a few men had cast greedy eyes upon all your possessions, the first thing they would do would be to drive out Pompeius from the guardianship of your liberty, from all authority and office, and from the protection of your interests?”*¹⁶⁹

Han sier altså at hvis ikke Pompeius får beskytte folket gjennom å være med i kommisjonen, kommer alt til å gå galt.

¹⁶⁶ Cic. Agr. 1.6

¹⁶⁷ B. Rawson 1971:26

¹⁶⁸ Cic. Agr. 2.23

¹⁶⁹ Cic. Agr. 2.25

Diskusjon om Pompeiusargumentet

Pompeiusargumentet er et av de sterkeste argumentene til at folket skal stemme mot jordloven. Dette har ført til en diskusjon om hvorvidt jordloven faktisk var skapt for å lage problemer for Pompeius eller ikke. Mye av argumentasjonen i denne diskusjonen dreier seg om hvem som stod bak lovforslaget og om disse var venner av Pompeius eller ikke.

Diskusjonen er ikke av noe ny dato og dette innebærer noen teoretiske implikasjoner. Deltakerne i diskusjonen er alle sterkt påvirket av Geltzers patronklientteori. Dette gir seg utslag i at de tar det som en selvfølge at det hele var et spill mellom mektige patroner. En annen konsekvens er at de også har en litt naiv oppfatning av at vi kan forstå og vite nøyaktig hvordan Pompeius, Cæsar og Cicero har tenkt. Det er en gammel diskusjon, men temaet er fremdeles aktuelt. Jeg er fult klar over, og ser svakheten i at diskusjonen og artiklene er gamle. Forfatterne og artiklene jeg forholder meg til i denne debatten er Wards artikkel "Cicero's Fight against Crassus and Caesar in 65 and 63 B. C." fra 1972 og Sumners artikkel "Cicero, Pompeius and Rullus" fra 1966. Jeg vil også trekke inn synspunkter fra forfatterne E. T. Sage og B. Rawson. Utgivelsene jeg benytter meg av fra dem er henholdsvis Sages artikkel "Cicero and the agrarian proposals of 63 B. C." fra 1921, og B. Rawsons bok *Politics of friendship: Pompey and Cicero* fra 1975.

Sage tilegner ikke Pompeiusargumentet like mye vekt som de andre, faktisk ikke noe i det hele tatt. Kanskje dette har noe å gjøre med at han ikke er like påvirket av Geltzers teori, i og med at Geltzers teorier ikke hadde fått et så veldig godt tak i de faglige miljøene på dette tidspunktet. Sage mener Rullus jordlov var en del av et grundig angrep på optimatene, og et forsøk på å avsløre at Cicero hadde forandret politisk ståsted etter at han hadde blitt valgt til konsul. Diskusjonen om Ciceros politiske standpunkt vil jeg gå nærmere inn på i neste underkapittel.

Diskusjonen om Pompeiusargumentet dreier seg om Cæsars innblanding i planleggingen av loven, og hvilken innvirkning dette ville ha hatt på konsekvensene for Pompeius. Helt enkelt; var Cæsar vennlig eller fiendtlig innstilt til Pompeius? Hvem stod bak loven?

Allen M. Ward mener kort oppsummert at jordloven helt klart var et angrep på Pompeius og at Cæsar ikke var videre begeistret for Pompeius. Han påstår at det var Cæsar og Crassus som stod bak denne jordloven og at Cicero ville avsløre dem. Videre mener han at det ikke er grunn til å tvile på Ciceros mistanker dersom det viser seg at loven ville være skadelig

for Pompeius og hans interesser.¹⁷⁰ For å finne svar på dette, om loven var for eller mot Pompeius, gjør Ward en rekke undersøkelser. Først forsøker han å finne svaret i Rullus sin bakgrunn, men Rullus er en mystisk mann man ikke vet noe om, så man kan ikke finne svaret her.¹⁷¹ Ward finner heller ikke svar når han undersøker de andre tribunene dette året.¹⁷² Deretter undersøker han de ulike bestemmelsene i loven, en etter en¹⁷³. Hans konklusjoner etter denne undersøkelsen er at Pompeius var forhindret i å påvirke direkte kontroll over kommisjonen som var veldig viktig for hans interesser. Han fikk heller ikke muligheten til å stille til valg for å bli med i kommisjonen. Kommisjonen skulle få sin formelle makt gjennom en lov som var foreslått av en pretor som var vennligstilt til Cæsar og ikke til Pompeius. Det kunne ikke nedlegges veto fra tribunenes side mot loven som gav kommisjonen makt. Dette mener Ward hindret både Pompeius og optimatene i å stoppe dem. Resten av bestemmelsene utgjorde en enda større trussel mot Pompeius. En av disse siste bestemmelsene gav kommisjonen kontroll over Egypt, noe som gav dem overtaket i eventuelle forhandlinger med Pompeius. En annen av disse bestemmelsene kunne ved første øyekast anses å være til Pompeius sin fordel, den sa at alle penger, gull og sølv som var anskaffet gjennom krigsutbytte skulle leveres til kommisjonen, *unntatt* Pompeius sitt krigsutbytte. Cicero ser dette mer som en fornærmelse mot Pompeius enn som en fordel. Ward mener også at denne bestemmelsen kun var overfladisk fordelaktig i forhold til Pompeius.

Ward sine undersøkelser konkluderer dermed med at Rullus jordlov var like skadelig for Pompeius som den var for hans optimatfiender.¹⁷⁴ Men selv om det ved første øyekast kunne se ut som at Pompeius var den store taperen hvis jordloven ble vedtatt, kunne den også brukes til Pompeius sin fordel. Den kunne altså brukes på to måter: mot ham hvis han ikke ville samarbeide med forfatterne, og for ham hvis han samarbeidet. Samarbeid ville ha sikret Pompeius sine veteraner tildeling av jord.¹⁷⁵ Pompeius var allikevel den svake parten i dette «samarbeidet», samarbeidet ville jo ikke ha vært frivillig.

Den andre parten i denne diskusjonen er G. V. Sumner. Han mener omtrent akkurat det motsatte av Ward. Dersom Cæsar var en av de som stod bak lovforslaget, ville jordloven ha vært laget for å hjelpe Pompeius. Sumner forsøker å bevise at Cæsar var en venn av Pompeius på dette tidspunktet.

¹⁷⁰ Ward 1972:251-2

¹⁷¹ Ward 1972:252

¹⁷² Ward 1972:253

¹⁷³ Ward 1972:254-57

¹⁷⁴ Ward 1972:257

¹⁷⁵ Ward 1972:257

Sumner sier at Rullus bare var en stråmann¹⁷⁶, og viser til den generelle oppfatningen om at det var Cæsar og Crassus som stod bak lovforslaget¹⁷⁷, selv om Cicero ikke vil nevne disse ved navn i talene sine. Sumner stiller spørsmål om det var begge eller bare en av dem som stod bak. Sumner diskuterer ulike oppfatninger og spekulasjoner rundt av hva som kunne være det politiske formålet med jordloven, og kommer med en del alternativer.¹⁷⁸ Noen mener formålet var at Crassus og Cæsar skulle ta kontroll over republikken eller bare Egypt, og en hær for å knuse Pompeius militært. Et annet alternativ var at Crassus ville få kontroll over et «hjørne» av land som kunne deles ut, og slik få overtaket i forhandlingene med Pompeius når han kom hjem med veteranene sine. Det tredje alternativet var at jordloven skulle tømme byen Roma for arbeidsløse og jordløse, og dermed forbedre de sosiale, økonomiske og politiske forholdene i Roma og Italia. Altså skulle den brukes slik jordlover generelt var tenkt til å brukes. Andre mener at jordloven kunne være en enorm bestikkelse som skulle gi land til landløse, sikkerhet og mulig profitt for jordeiere, forretningsmuligheter for kjøpmenn og nye skatter for skatteinnskriverne. Den siste muligheten er at loven aldri var ment å bli vedtatt. Målet med loven var å vise Cicero i sine sanne farger – ingen *popularis consul*, men en optimat, og å tirre frem konflikter mellom befolkningen og senatet.

For å finne ut av hvilken av disse alternativene som virker sannsynlige ser Sumner på Ciceros argumentasjon i talene. I talen til folket konsentrerte Cicero argumentene sine rundt den enorme makta kommisjonen ville få, og at loven var et angrep på Pompeius.¹⁷⁹ Sumner mener det er åpenlyst at Cicero overdrev makta kommisjonen kom til å få, og at teoriene om at jordloven skulle bidra til statskupp og kontroll over Egypt for Cæsar og Crassus dermed ikke holder mål.¹⁸⁰ Det er også lite sannsynlig at noen som helst romersk politiker ville vurdere å gå til borgerkrig mot Pompeius.¹⁸¹ Pompeius var general og hærfører, folkehelt nummer én! Videre mener Sumner at Ciceros teori om at loven var ment som et angrep på Pompeius kun fantes i Ciceros hode, at den ikke hadde noen forankring i virkeligheten. For å virke troverdig måtte Cicero unngå å anklage noen, men kun antyde og hinte om hvem det var som stod bak lovforslaget, og at dette var folk som var fiender av Pompeius.¹⁸² Men hvis man ser på hvem som var uttalte fiender av Pompeius på denne tiden¹⁸³ kommer man til sakens kjerne. Optimatene var helt klart fiender av Pompeius, representert av menn som Catulus,

¹⁷⁶ Sumner 1966:572

¹⁷⁷ Sumner 1966:573

¹⁷⁸ Sumner 1966:575-6

¹⁷⁹ Sumner 1966:576

¹⁸⁰ Sumner 1966:576

¹⁸¹ Sumner 1966:577

¹⁸² Sumner 1966:578

¹⁸³ Sumner 1966:579

Hortensius, L. Lucullus og Metellus Creticus. Men hvis man ser nærmere på Crassus og Cæsars forhold til Pompeius kan man se at ingen av dem er åpenlyse motstandere av Pompeius. Cæsar kan man faktisk kalle venn av Pompeius. Cæsar støttet åpent Lex Gabinia, loven som gav Pompeius kommandoen mot piratene, og Lex Manilia, som gav ham kommandoen mot Mithridates.¹⁸⁴ Derfor kan man kanskje våge å påstå at hvis Cæsar støttet eller stod bak Rullus jordlov, er det mest sannsynlig at jordloven var ment å tjene Pompeius sine interesser.

Teorien om at loven ikke skulle vedtas er vanskelig å akseptere. For mye flid og detalj er lagt i forarbeidet til loven. Dessuten fikk Caesar gjennomført en lignende lov ikke lang tid etter dette.

Det eneste som taler for at jordloven var fiendtlig innstilt til Pompeius var at man måtte melde seg som kandidat til kommisjonen personlig. Dette satte som kjent hindringer i veien for Pompeius, men det hindret også tre av Pompeius sine fiender i å stille som kandidater. Metellus Creticus, L. Lucullus og Marcius Rex ventet utenfor Roma på å få feire triumfer etter militære kampanjer. Hvis de forlot leirene sine ville de miste muligheten til å få triumfene sine.¹⁸⁵ Det ville altså ikke bare vært Pompeius som ikke kunne stille til valget, og å forhindre Pompeius sine fiender i å stille er i aller høyeste grad å passe på Pompeius sine interesser.

Sumner konkluderer med at loven var forfattet med Pompeius sine interesser i tankene. Det man da må spørre seg om er hvorfor Cicero, en uttalt venn av Pompeius, da ville forhindre at loven ble vedtatt? Sumner mener at Cicero ville skjule at han var konsekvent imot fordeling av jord, og at dette var et mer fundamentalt aspekt av hans politiske posisjonering enn hans vennskap til Pompeius.¹⁸⁶ Et annet, men lite trolig, alternativ kunne ha vært at Cicero faktisk ikke visste bedre.

Ciceros politiske ståsted etter konsulvalget

I diskusjonen er folket avskrevet som politisk faktor, et resultat av det ledende teoretiske synet på denne tiden, Geltzers patronklientteori. For at denne diskusjonen skal være fruktbar må man forsøke å tenke inn senere teorier om folket som politisk faktor, eller så må man se for seg diskusjonen uten Geltzer.

¹⁸⁴ Jf. Forrige kapittel.

¹⁸⁵ Sumner 1966:581

¹⁸⁶ Sumner 1966:582

Sage mente at jordloven var ment å avsløre Cicero som optimat¹⁸⁷, men jeg tror heller som Sumner, at dette er lite sannsynlig. For det første er jordloven for omstendelig forberedt til at den bare var ment til å irritere og ikke vedtas. For det andre var ikke Cicero så stor og viktig som han selv vil ha det til. Det er ikke trolig at virkelig store menn som Cæsar og Crassus brukte så mye tid og energi på jordloven kun for å terge Cicero, og i hvert fall ikke hvis den ikke skulle vedtas.

Cicero sier, implisitt, at Cæsar og Crassus konspirerer mot Pompeius og republikken. Jeg tror heller det er Cicero som konspirerer mot Cæsar og Crassus. Det finnes lite bevis for at det er Cæsar og Crassus som står bak loven.

Ward mener at når Cicero gikk imot loven, så hjalp han Pompeius med å holde ham ute av forviklinger som ville ha påvirket hans dominans og uavhengighet på en dårlig måte.¹⁸⁸ Cicero ville holde Pompeius ute av allianser med Crassus og Cæsar, og ønsket å holde på støtten fra Pompeius slik at han kunne etablere *concordia ordinum* – allianse mellom senatet og equites.¹⁸⁹ En slik allianse ville myke opp det stive oligarkiske uttrykket senatet hadde fått under ledelse av optimater som Metelliene, og ville svekke angrep på Senatets tradisjonelle mektige kontroll over romersk politikk.¹⁹⁰

Beryl Rawson er egentlig ikke med i diskusjonen om talen er for eller mot Pompeius, men hun sier at Cicero egentlig ikke bryr seg om Pompeius på dette tidspunktet. Cicero var mer opptatt av sitt eget rykte og sitt eget konsulat. Han stod i fare for å få en dårlig start ved å gå imot en populær jordreform og bli sett på som en som fulgte den vanlige senatslinjen i forhold til slike reformer. Gjennom å minne publikum på det nære forholdet mellom ham, Pompeius og folket, fungerte navnet til Pompeius som en link mellom Cicero og folket. Cicero forsøkte å presentere seg selv som en framsynt statsmann som kunne se alle følgene denne jordloven bar med seg, og dermed som en som ville sørge for statens interesser som en helhet.¹⁹¹

Cicero startet sin konsulperiode med å gå imot en jordlov. Som en ”ny mann” burde han jo ha støttet denne loven siden han trengte all den populære støtten han kunne få? Her er det mulig at Cicero har foretatt et skifte i hvilken side i politikken han vil holde med. Lovforslaget var, i følge Cicero, svært skadelig for senatets makt og republikkens rikdom, så det ville ha vært en typisk senatsvennlig politikk å gå imot dette lovforslaget. Det virker ikke

¹⁸⁷ Sage 1921:236

¹⁸⁸ Ward 1972:258

¹⁸⁹ Ward 1972:258

¹⁹⁰ Ward 1972:258

¹⁹¹ B. Rawson 1978:88-89

som om dette er et problem for Cicero. Hvis man ser på Ciceros situasjon i denne saken er det tydelig at han ikke lenger trenger den samme populære støtten nå som han har sikret seg embetet og trådt inn i rollen som konsul. Til tross for dette tyder Ciceros utsagn i denne talen, og da spesielt i talen han holder foran folket, på at han jobber hardt for ikke å miste den populariteten han har opparbeidet seg. Det er ikke usannsynlig at populær støtte kunne komme godt med også etter at en politiker hadde nådd konsulatet. For eksempel ble alle lovforslag stemt over i en av folkeforsamlingene, enten *comitia tributa* eller *consilium plebis*.¹⁹² Jeg tror at dette kan være bakgrunnen for at Cicero fortsetter å fri til Pompeius sine støttespillere etter at han har blitt konsul. Det var en forskjell mellom å være en populær konsul og en populær konsulkandidat. Selv om han ikke har flere valg å tenke på, kunne altså populær støtte komme til god nytte ved senere anledninger.

Feeley snakker om Ciceros *constantia*.¹⁹³ Med dette mener hun at Cicero ville bli sett på som konsekvent i politikken sin. Han har vært, eller har i alle fall gitt uttrykk for å være, folkevennlig tidligere, men nå vil han tjene på å få støtte i senatet. Cicero vil «holde med» begge sider. Et spørsmål som melder seg i forhold til dette poenget er om man skal se på dette kun som om Cicero snudde kappen etter vinden, eller om man kan tro at han arbeidet for å begrense motsetningene mellom folket og nobileteten? Ut fra det jeg kan se så langt i denne analysen og bakgrunnen av talene, vil jeg si at Cicero er en opportunist som ikke lar seg hindre av en overordnet politisk målsetting. Til tross for denne underliggende opportunistiske holdningen til politikken, ønsker Cicero å fremstå som konsekvent folkevennlig.

Cicero har fremstilt seg selv som *populares* hele karrieren. Med disse talene kommer en politisk kursendring hos Cicero til syne, selv om han prøver for harde livet å ikke virke som en som snur kappen etter vinden. Mens Cicero fremdeles var avhengig av å samle stemmer kjørte han en populær linje, som i *De imperio Gnaeus Pompeius*. Nå er han ferdig med valgkampsirkuset og har større behov for å beholde prestisjen og forbindelsen med nobileteten konsulembetet bringer med seg. Dette vil man også se spor av i *Pro Murena*.

I disse talene mot Rullus sitt lovforslag, manipulerer han folket. Jeg vil påstå at Cicero utnyttet det faktum at folket på den ene siden og nobileteten og senatet på den andre siden, forstod ulike ting med ordet *popularis*. Jeg vil påstå at det er mulig at han til og med fikk de ulike publikummene til å tolke ordet forskjellig, med vilje og til sin egen fordel.¹⁹⁴ Han var uklar og inkonsekvent i bruken av ordet, noe en så dyktig og sleip retoriker og taler som

¹⁹² Mæhle 2005:45

¹⁹³ Feeley 2006:130 og utover

¹⁹⁴ Feeley 2006 kap.3 om Ciceros *constantia*

Cicero lett kunne gjøre. Jeg vil påstå at det ville vært rart om han ikke gjorde det. Det Cicero var opptatt av var å komme opp og frem, og samtidig holde antall fiender og uvenner på et minimum.

Kapittelkonklusjon

I dette kapitlet har jeg sett på to av talene Cicero holdt i forbindelse med lovforslaget folketribunen Rullus fremmet, en jordfordelingslov. Den ene talen ble holdt for senatet, mens den andre ble holdt foran folket. En sammenligning av talene har vist at Cicero vil være alles mann. Han bruker ulike argumenter eller vektlegger argumentene ulikt i de to talene. I talen til senatet vektlegger han makten jordfordelingskommisjonen vil få, og at denne makten ikke vil komme republikken, eller senatseliten, til gode. I talen til folket fokuserer Cicero sin argumentasjon rundt konsekvensene jordloven vil ha for deres store helt Pompeius. Dette vil ikke kunne fortelle oss så mye om Ciceros forhold til velgere, men det forteller oss at Cicero var en god retoriker og taler som visste å tilpasse talene sine etter hvilket publikum han hadde med å gjøre. Han ser an hvilke argumenter som vil bidra til at han overtaler publikum ut ifra hvem publikum består av. Dette er ikke noe som er noen stor overraskelse eller nyhet. Cicero var en dreven taler som visste hva han holdt på med.

Jeg har også sammenlignet talene på de punktene der Cicero snakker om Pompeius mer spesielt. I talen til folket fremstiller Cicero Pompeius som den rette mannen til alt. Pompeius skrytes opp i skyene, og det faktum at Pompeius utelukkes fra kommisjonen, og lignende, betyr at mennene bak loven umulig kan ha gode ting i tankene. Pompeius er jo folkets beskytter, og bevarer av deres interesser! I talen til senatet blir ikke Pompeiusargumentet brukt på samme måte. Det er, blant annet, færre adjektiv knyttet til Pompeius i denne talen.

Men hva har dette med problemstillingen å gjøre? Kan talene fortelle noe om Ciceros tanker om eller forhold til velgere? For det første er det viktig at Cicero ikke lenger trenger velgere. Han har nådd toppen, han er konsul, så nå trenger han ikke å drive valgkamp lenger. Dette gjør at talene kun kan si noe indirekte om velgere og Ciceros holdninger til dem. Cicero påpeker at han ble valgt av folket i den andre talen, noe som kan gi en indikasjon på hvordan han har forholdt seg til velgerne sine tidligere. Det Cicero sier om sitt eget valg kan gi en pekepinn på hvordan han ble valgt, eventuelt hvem som valgte ham.

Det Cicero nå trenger er som sagt å komme godt overens med senatseliten. Jeg vil tro at dette er grunnen til at han er imot jordloven. Å snakke til fordel for jordloven ville ha vært

en ypperlig mulighet til å samle masse populær støtte – hvis han hadde hatt behov for det. Det som er det interessante er at Cicero ikke vil fremstå som opportunist, jf. Feeley, men holde seg inne med det romerske folket. Populær støtte kunne komme godt med senere, og var ikke noe som man burde sløse bort. Folket var en verdifull resurs å ha i ryggen.

Cicero stod dermed overfor en vrien problemstilling i denne situasjonen. Hvordan skulle han klare å gjøre både folket og senatseliten fornøyde når de i utgangspunktet hadde så ulike interesser? Ciceros løsning ble å stoppe jordloven. Cicero fikk folket til å tro at det beste var å gå imot loven. Jeg vil påstå at folket var de som ble grundigst manipulert. Cicero fremstilte loven som om den vil være til skade for folket og deres store helt og redningsmann Pompeius. Ciceros troverdighet var også en faktor som hjalp ham og bidro til manipuleringen. Folket trodde på Cicero fordi han hadde støttet dem og talt deres sak tidligere. Eller muligens fordi han støttet Pompeius tidligere i karrieren for å dra nytte av populariteten som fulgte med dette standpunktet. Cicero støtter tross alt, tilsynelatende, også Pompeius i dette tilfellet.

Talene forteller at Cicero har vært avhengig av frie velgere tidligere i karrieren. Hans fortsatte støtte av Pompeius og takknemligheten han uttrykker for at de, folket, har valgt ham til konsul gjør dette tydelig. Nå har han blitt nødt til å endre på politikken sin ettersom han har blitt en del av senatseliten og må forholde seg til dem på en ny måte. Men Cicero vil virke eller være konsekvent i sin politikk, så han fremstiller jordloven som svært negativ for folket slik at den ikke skal bli vedtatt. Å gå imot jordloven var egentlig ikke en folkevennlig politikk, men gjennom å gjøre Pompeius til et offer i sammenhengen holder han på støtten fra folket og fører en tilsynelatende folkevennlig politikk gjennom å støtte en folkevennlig politiker og general.

8

Analyse av ”*Pro Murena*”

I dette kapitlet skal jeg undersøke Ciceros forsvarstale for Lucius Licinius Murena og se etter usagn fra Cicero som forteller om valgsystemet, valgkamp og forholdet mellom kandidater og velgerne. Denne talens relevans i forhold til problemstillingen min er at Cicero i denne talen snakker om sin egen vei til konsulatet og om bestikkelser i forhold til legitim gavmildhet. Cicero diskuterer også hvilke egenskaper som er å foretrekke i en konsul, og om hva man bør gjøre når man driver valgkamp, eller kanskje heller om hva man ikke bør gjøre. Det er også avsnitt som direkte handler om patron-klientforhold. Disse avsnittene har vært mye av grunnlaget for at forskere har kunnet si at de fattiges stemmer var lite verdt. Avsnittene danner grunnlaget for noen kildekritiske bemerkninger til denne talen.

Siden Cicero er konsul når han holden denne talen, trenger han ikke lenger støtte fra folket for videre valg.¹⁹⁵ Året hans som konsul er snart over, noe som gjør at han, satt på spissen, nesten ikke trenger å forholde seg til noen lenger. Talen er dessuten holdt i forbindelse med en retts sak. Dette gjør at man kan gå ut ifra at Cicero ikke nødvendigvis snakker sant hele tiden. I en retts sak sa Cicero det han ville at tilhørerne skulle tro at han mente – det er ikke nødvendigvis et sammenfall mellom sannheten og uttalelsene hans og det er relativt lite sannsynlig at han mener alt han sier. Jeg tror bekymringene han fremmer om Catilina er ekte, men resten kan godt være løgn fra ende til annen for å frikjenne Murena og knuse Catilina.

Jeg vil først presentere noe av bakgrunnen for talen, rettsaken og situasjonen med Catilina. Catilinasaken er komplisert og vil kun ha relevans for denne analysen, og da bare i liten grad, og kommer ikke til å bli vektlagt siden den ikke er direkte relevant for den overordnede problemstillingen. Deretter vil jeg presentere talen og da spesielt de delene som skiller seg ut som relevante.

De spørsmålene jeg håper på å finne svar på gjennom analysen er; hva kan argumentene Cicero bruker her, si oss om hvordan Cicero vurderte hva som var viktigst ved valg – patron-klientforhold og vennskaper, eller popularitet blant velgere?

¹⁹⁵ Jf. Forrige kapittel.

Bakgrunn og rettssakens kjerne¹⁹⁶

I juni 63 var det nok en gang klart for konsulvalg i Roma. Dette året var det fire kandidater. Servius Sulpicius Rufus, Lucius Licinius Murena, Decimus Iunius Silanus og Lucius Sergius Catilina. Før valget skulle gjennomføres, holdt Catilina en noe truende tale til folket. Dette førte til at Cicero ville utsette valget for å diskutere Catilina sitt kandidatur i Senatet og om det skulle ugyldiggjøres. Da Senatet avslo dette, bestemte Cicero seg for å hjelpe Murena i hans valgkamp slik at Catilina ikke skulle vinne i valget. Murena hadde tjent som offiser i Lucullus sin hær i krigen mot Mithridates, og for å hjelpe Murena i hans valgkamp sikret Cicero at Lucullus fikk en triumf for sin innsats i Asia. Lucullus sin triumf og konsulvalget ble holdt omtrent samtidig, noe som gjorde at alle Lucullus, og Murena, sine soldater var i Roma og kunne stemme ved valget.

Murena og Silanus vant valget og ble anerkjent som konsuler for det følgende året, men før valget hadde Marcus Porcius Cato Uticensis, Cato d.y., sagt at han skulle gå til sak mot alle han mente drev med bestikkelser av velgerne. For sikkerhetsskyld mente Cato at alle drev med bestikkelser, men siden han var Silanus sin svigerbror lot han være å gå til sak mot ham.¹⁹⁷ Murena derimot var ikke like heldig. Cato fikk også med seg Sulpicius, som hadde tapt valget, på anklagene. Sulpicius hadde bestemt seg for å anklage Murena allerede før valget var gjennomført. Sulpicius sin sak mot Murena var at han selv var mer verdig til konsulembetet enn Murena var – Sulpicius var av en gammel patrisierslekt, mens Murenas slekt var plebeiere. I den grad Sulpicius sin slekt tilhørte nobileteten var det langt tilbake i tid, Sulpicius sin far var av ridderklassen. Murenas familie hadde aldri produsert en konsul, men både oldefar og bestefar til Murena hadde nådd opp til pretorembetet. Sulpicius gikk altså til sak mot Murena fordi han mente at en mann av ”dårligere” familie enn ham selv ikke kunne ha vunnet konsulvalget med rent mel i posen, og at dette var åpenbart. Et av Ciceros mest utførlige argument imot anklagene var at Murena var betydelig bedre skikket til å være konsul enn Sulpicius, og at han derfor ikke hadde behov for å bestikke velgerne.

Cicero tok opp forsvaret av Murena sammen med Hortensius og Crassus, tiltross for at han var god venn med både Cato og Sulpicius. Hortensius hadde vært Ciceros motstander i mange tidligere saker, for eksempel i talen Cicero holdt for Pompeius sin kommando mot Mithridates, men dette kommer ikke til syne i denne sammenhengen og Cicero kaller både Hortensius og Crassus for sine venner. Murena var visstnok også en venn av Cicero, og mye tyder på at Murena ville ha fortsatt Ciceros politiske arbeid etter at han ville tatt over

¹⁹⁶ Basert på Macdonald 1976:169-184

¹⁹⁷ Silanus var gift med Servilia som var Catos søster, Brutus mor og Cæsars elskerinne. Rawson 1983:71

konsulatet. Man hører ikke mer om Murena etter denne rettsaken, så om dette stemmer vet man ikke sikkert. Cicero bruker en del tid i talen på å forklare hvorfor han forsvarer Murena og ikke er med i aktoratet. Det virker ikke som om det oppstår noe vondt blod mellom Cicero, Cato og Sulpicius på grunn av denne rettssaken.

Oppe i det hele pågikk Catilinasaken. Catilina må ha blitt temmelig skuffet og sinna av ikke vinne konsulvalget for tredje gang, og truslene han kom med før valget, da han ble satt til veggs av Cicero i Senatet før valget ble gjennomført, ble mer reelle og truende som følge av dette.

***Kort om Catilina og om starten på konflikten mellom ham og Cicero*¹⁹⁸.**

Catilinas kontroversielle historie begynte ved hendelsene som omgav konsulvalget i 66. De to som ble valgt dette året, for 65, ble anklaget for *ambitus*¹⁹⁹ og funnet skyldige. Det ble derfor tatt ut nyvalg og det var her Catilina forsøkte seg på å bli valgt til konsul første gangen. Han var nettopp kommet hjem fra provinsen sin i Afrika og var ivrig etter nytt embete, men tilbakemeldingene fra denne provinsen meldte om at Catilina ville bli anklaget for grov utpressing av provinsen. Disse anklagene gjorde kandidaturet hans vanskelig, dessuten ble Catilina assosiert med de valgte konsulene som hadde blitt dømt for valgfusk, noe som skapte videre trøbbel for ham. Han måtte innse at kandidaturet hans var mislykket og forberede seg på å stille på nytt året etter.

Catilina fikk ikke stilt til valg året etter, for konsulatet i 64. Rettsaken der Catilina var anklaget for utpressing av provinsen sin ble nemlig holdt i valgperioden. Cicero tilbød seg å bistå i forsvaret og danne allianse for neste valg, året han selv ville stille som kandidat, da det ble klart at Catilina ville bli frikjent, men Catilina avsto tilbudet om Ciceros hjelp.

Under konsulvalget for året etter var det til sammen syv kandidater. Kun tre av dem var sannsynlige vinnere, Antonius, Catilina og Cicero. Antonius og Catilina rottet seg sammen mot Cicero og drev en noe skitten valgkamp. Cicero slo tilbake og anklaget Catilina for det brutale mordet på en populær helt M. Marius Gratidianus, mens Sullas proskripsjoner foregikk. Cicero og Antonius ble valgt. Ciceros valgseier var soleklar, men Catilina ble frikjent for mordet på Gratidianus og kunne dermed stille til valg igjen neste år. Dette ville imidlertid være hans siste sjanse for å unngå økonomisk ruin.

¹⁹⁸ Fremstillingen er basert på CAH 340-355

¹⁹⁹ Å ha drevet valgkamp med korruperte metoder.

Da valgkampen for Catilinas siste konsulkandidatur foregikk lovte han å slette all gjeld hvis han ble valgt. Dette var nok også mye fordi han selv var skammelig blakk og hadde gjeld opp til ørene. Den tomme pengepungen gjorde Catilina nødt til å låne penger slik at han kunne bruke dem på bestikkelser. Cato d.y. var svært missfornøyd med den utbredte bruken av bestikkelser i valgkampen, og ville gå til rettssak mot alle som drev med bestikkelser. Catilina hadde lite til overs for slike trusler og fremsatte egne trusler, han truet med generell ødeleggelse hvis noen hindret ham i å stille til valget.

En av de andre kandidatene i valget, Sulpicius, også en venn av Cicero, var også misfornøyd med alle bestikkelsene og ville også gjøre noe med det. Han fremsatte krav om strengere lovgivning i saker der det ble funnet beviser for at bestikkelser hadde funnet sted. Cicero ville hjelpe til og fikk vedtatt *Lex Tullia de ambitu*. Denne loven dømte de som ble funnet skyldige til ti år i eksil, samt at den sørget for at de som hadde utført bestikkelsene for kandidatene også fikk straff.²⁰⁰ Sulpicius ville også at valgordningen skulle reformeres ved at centuriene ikke stemte i den faste rekkefølgen lenger, men at rekkefølgen ble avgjort ved loddtrekning. Slik ville bestikkelser bli nytteløse, siden dette jevnet ut verdien av de ulike centurienes stemmer. Denne reformen ble blankt avslått av Senatet.

På grunn av truslene fra Catilina, utsatte Cicero valget og utfordret Catilinas intensjoner med konsulembetet. Catilina var lite samarbeidsvillig og gjentok truslene mot Senatet. Senatet fant, til tross for truslene, ikke grunnlag for å ugyldiggjøre Catilinas kandidatur og valget ble gjennomført som planlagt. Cicero møtte opp på valgplassen på valgdagen og overvar det med sikkerhetsvakter og synlig rustning under togaen. Dette gjorde Catilinas trusler svært tydelige for folket, og Murena og Silanus vant valget. Dette var den siste sjansen for Catilina hadde til å nå toppen av maktpyramiden i Roma på lovlig vis. Fra nå av måtte han finne andre metoder.

Valget ble avholdt i september. 18. oktober mottok Crassus anonymt en bunke brev. Disse brevene inneholdt en rekke trusler om at Catilina hadde planlagt en massakre. Cicero hadde egne kilder som fortalte ham det samme. 21. oktober leste Cicero brevene foran Senatet og fortalte hva hans kilde fortalt ham. Blant annet var det et rykte om at Catilinas bondehær ville angripe 27. oktober.

7. november ble et forsøk på Ciceros liv avverget, takket være Ciceros kilde, og dagen etter samlet Cicero senatet i Jupiter Strator-templet. Dette templet ble ansett som trygt, og var

²⁰⁰ Macdonald 1976:174-175

dessuten i umiddelbar nærhet til Ciceros eget hus. Her konfronterte Cicero Catilina med planene hans som hadde blitt avslørt, og holdt det som blir kalt den første Catilinatalen. Catilina ba Senatet stemme over om han skulle sendes i eksil eller om han skulle få bli i Roma. Voteringen ble ikke gjennomført, men ingen viste støtte for Catilina. Selv om han ikke ble henvist til eksil forlot Catilina Roma samme natt og reiste for å overta kommandoen over bondehæren han hadde fått samlet sammen med en Manlius. Med en gang Senatet fikk beskjed om at han var kommet frem gikk de til åpen krig mot Catilina og Manlius. Konsulen Antonius ble satt i spissen for hæren som skulle knuse dem.

Det var etter dette at Cato anklaget Murena for valgfusk. Cato ble kritisert for å ha vært uforsiktig når han gikk til sak mot Murena. Han tok ikke hensyn til statens sikkerhet eller til personligheter som Catilina da han tok ut anklagene. Et av Cicero sine hovedargumenter for at Murena skulle frikjennes var at det var viktig å ha en konsul som hadde vært i krig og var en dyktig militær leder. Frykten for at det skulle komme til åpne kamper mot Catilina og hæren han hadde samlet var stor, i hvert fall hos Cicero og andre medlemmer av senatet. Det var tross alt dem Catilinas trusler rettet seg mot. Forsvarstalen for Murena ble holdt i tiden mellom Catilinas flukt og den endelige avsløringen og fordømmingen av de konspiratørene som hadde blitt igjen i Roma.

Det er viktig å få fram at det vi mener vi vet om Catilina, stammer fra Cicero. Det er, for eksempel, ikke sikkert at Catilina hadde noen ting som helst å gjøre med Manlius, før han ble tvunget til å forlate Roma og nærmest måtte søke tilflukt i den eneste opprørshæren som fantes. Å vurdere sannhetsgehalten i fremstillingen Cicero serverer, har ikke noe for seg her, men et viktig poeng er at fremstillingen er svært ensidig. Dette medfører også at den er langt fra objektiv. Ciceros motivasjon i fremstillingen av Catilina er at han måtte forsvare handlingene sine mot Catilina og hans medsammensvorne i ettertid.

Presentasjon av talen

Talen til Murenas forsvar er delt i fem deler. Innledningen handler blant annet litt om hvorfor Cicero har valgt å forsvare Murena, dette kommer han tilbake til senere i talen. Videre svarer innledningen kort på spørsmål han må ha fått fra Cato og Sulpicius angående vennsforhold, Ciceros stilling som konsul, som forfatter av den nyeste loven mot *ambitus* og Ciceros forhold til Catilinaaffæren.

Del to er hoveddelen av talen. Her argumenterer Cicero først mot kritikken som er rettet mot ting som skjedde mens Murena var i provinsen han hadde hatt i Asia. Også forhold som hans far hadde vært innblandet i nevnes, men utdypes ikke i noen særlig grad. Deretter sammenligner han Murenas og Sulpicius sine karrierer for å kunne bedømme hvem av dem som var mest verdige til å bli valgt til konsul. Tilslutt i argumentasjonsdelen av talen argumenterer Cicero mot de direkte anklagene om *ambitus* som er stilt mot Murena. Her forekommer det en del avsnitt som har vært flittig sitert i faglitteratur som argumenter for at de fattige i det romerske samfunnet var prisgitte nobiliteten og de rikes hjelp, og at de da havnet i en slags takknemlighetsgjeld til dem, nemlig patron-klientforhold.

De mest interessante delene av denne talen for problemstillingen min er delen der Cicero sammenligner de to karrierene i forhold til hva som egner seg best for en konsul. Denne delen gir et innblikk i hva som må til fra kandidatens side i et valg og kan gi hint om hva Cicero selv gjorde for å nå opp til konsulembetet. Her forklarer han også til Sulpicius hva han gjorde feil i sin egen valgkamp, siden han ikke ble valgt. Videre er delen som handler om skillet mellom bestikkelser og legitim gavmildhet interessant. Dette er også delen der han greier ut om de fattige velgernes muligheter. Her forteller Cicero om hvordan det ble regnet som "normalt" å forholde seg til velgere av laveste klasse og om hva som måtte til for å sikre seg deres støtte, og hva denne støtten var verdt.

Om hvem som ble valgt til konsul

I den mest omfattende delen av talen sammenligner Cicero Murenas og Sulpicius sine karrierer. Målet med denne sammenligningen er å avgjøre hvem som var mest verdig i å holde konsulembetet av disse to. Cicero konkluderer med det han tilsynelatende mener er den beste måten å bli konsul på. Han kommer også med vurderinger om hva han mente avgjorde et konsulvalg. Kandidatens meritter i deres karrierer var, i følge Cicero, avgjørende for hvordan valget kom til å gå. Cicero sier at hærførere og talere var spesielt godt kvalifiserte til å kunne vinne valg. En god taler kunne til og med klare seg i politikken uten en velstående og nobel slekt i ryggen. Men hva er det som er så spesielt med disse to kategoriene som gjør at de er så godt egnet til å bli konsul? Er det noe med karrierevalget som gir mange stemmer?

Cicero mener altså at det er militære ledere, i dette tilfellet er Murena det mest åpenbare eksempelet, og gode talere, som ham selv, som har det beste utgangspunktet for å bli konsul. Generelt om karrierene sier han at "*Any career which is to win us the support of the*

roman people must have a splendour to impress and a utility to please them."²⁰¹ Karrieren man velger må kunne imponere folket gjennom storslagenhet og det må kunne gjøre dem til lags eller behage dem. I følge Cicero blir militære ledere konsuler fordi: *"It (...) has won renown for the people of Rome and eternal glory for their city, which has compelled the world to obey their rule."*²⁰² Å ha vært med på å ha sikret Roma verdensherredømme var altså en sikker kilde til popularitet. Vern om statens borgere og deres eiendommer og eiendeler gav den militære lederen fordeler i valget hans til å bli konsul.

*"The most distinguished military commanders have the greatest splendour because they are thought to give protection and backing to anything concerned with the dominion of Rome and the condition of the State; they have the greatest utility because our enjoyment of the common weal and of our private possessions depends upon their decisions and their danger."*²⁰³

En militær leder samlet seg også støtte fra soldatene han var overordnet. Murena hadde vist seg å være en svært dyktig og sympatisk offiser som hadde hatt ansvaret for flere militære operasjoner i Asia under Lucullus, men også under sin far mye tidligere i karrieren. Det faktum at Roma var fylt til randen med soldater i tiden rundt konsulvalget var kun til Murenas fordel.

*"I mean the goodwill of the soldiers and their voting power which derives its strength from their very number, from their influence with their friends and, most important of all, from the great weight that they carry with the whole people of Rome in electing a consul."*²⁰⁴

Cicero mener Murena kunne takke soldatene som var i Roma for Lucullus sin triumf for seieren i valget. Disse ville ha påvirket sine familier og venner, samt bidratt til en del spetakkel, i positiv betydning, rundt Murena. Dette er noe jeg også kommer tilbake til litt senere. For øyeblikket er det nok å påpeke at den militære lederen ikke bare skaffet seg popularitet blant det romerske folket gjennom militære erobringer eller vellykkede kriger mot

²⁰¹ Cic. Mur. 23

²⁰² Cic. Mur. 22

²⁰³ Cic. Mur. 24

²⁰⁴ Cic. Mur. 38

fiender av Roma, den militære lederen tjente også popularitet blant de soldatene han ledet ut i strid.

Fordelene en taler hadde i forbindelse med kandidatur til konsulembetet, var muligens ikke like mange og tydelige som dem generalen eller andre offiserer hadde, men Cicero selv var jo et svært godt eksempel selv på hva som måtte til for å nå konsulatet gjennom karrieren som taler. I forsvarstalen er det ganske tydelig at det nettopp er ham selv han vil at tilhørerne skal tenke på. Han går til og med så lagt at han sier at det ikke var så rart at dette yrket var godt egnet, selv for en ny mann, en som ikke var av nobileteten. *"It is not surprising that even men who are not nobles have often reached the consulship because they were good orators, particularly since the selfsame ability wins the most widespread influence, the closest political ties and the greatest popular support."*²⁰⁵

I følge Cicero gav det å være en god taler ikke bare mye innflytelse og innflytelsesrike venner. En annen gevinst av talervirksomhet var *popular support* – populær støtte. En dyktig taler kunne overbevise og påvirke folk og senat om ulike saksforhold, og da også om anliggender i forhold seg selv og sin egen valgkamp. Evnen til å kunne snakke for seg var visstnok ofte et kriterium i valget av en god konsul nettopp fordi en som var dyktig i talekunsten kunne overbevise og argumentere på en god måte. *"The ability in speaking which has often carried weight in the choice of a consul, by argument and eloquence to sway the opinions of the senate, the people and the jury-class is also important and highly regarded."*²⁰⁶ Konsulens arbeidsoppgaver ville også kreve at han hadde evner som taler. *"A consul must when required have the ability as a speaker to check the follies of tribunes, to calm the passions of the people, and to stand up against bribery."*²⁰⁷ Her vil jeg påstå at Cicero kommer med en direkte henvisning til sitt eget liv og konsulembete. *"Follies of tribunes"* kan henvisse til Rullus jordlov.²⁰⁸ *"Passions of the people"* kan være de som støttet Catilina, og eventuelt gjør det ennå. *"to stand up.."* vil nødvendigvis innebefatte denne rettssaken.

Cicero går senere i talen også nærmere inn på hvorfor Sulpicius måtte se seg slått i valget. Dette er interessant fordi det gir innsikt i hvordan valgkampen ble utført eller gjort i praksis. Også her handler det om popularitet eller interesse blant folk, men her er det ikke kandidatens karriere som er det viktigste. Cicero hadde hjulpet Sulpicius i hans valgkamp

²⁰⁵ Cic. Mur. 24

²⁰⁶ Cic. Mur. 24

²⁰⁷ Cic. Mur. 24

²⁰⁸ Jf. Forrige kapittel.

mens Sulpicius enda var fullt opptatt av å delta i valget.

”I like a candidate, particularly one for the consulship, to be escorted to the Forum and to the Campus Martius with high hopes, great enthusiasm and great crowds. I do not like a candidate to be gathering evidence – a harbinger of defeat -, to be collecting witnesses rather than voters, uttering threats rather than compliments, giving notices rather than greetings to all comers(...)” ²⁰⁹

Det handlet tydeligvis ikke om hvordan Cicero hadde hjulpet til i Sulpicius sin valgkamp. I følge Cicero selv hadde han gitt en rekke råd om hvordan han burde oppføre seg og te seg blant folk. Sulpicius hadde relativt tidlig bestemt seg for å gå til sak mot en av dem som vant konsulvalget fordi han var oppgitt over den voldsomme utbredelsen av bestikkelser i valgkampen. Sulpicius hadde tenkt å sikre seg konsulatet gjennom nyvalget som ville bli gjennomført etter at en av konsulene hadde blitt dømt for bestikkelsene han hadde drevet med under valgkampen.²¹⁰ Derfor mente Cicero Sulpicius var av typen som oppførte seg dårlig i forhold til sine fremtidige velgere, han var ingen god kandidat til konsulembetet. Måten man skulle gå frem for å skaffe seg velgere var, ifølge Cicero, blant annet gjennom å ha en stor folkemengde rundt seg. Jeg vil komme tilbake til en diskusjon om disse folkemengdene eller heiagjengene etter hvert. Videre skulle en kandidat som samlet stemmer, gi komplimenter og smiske, og hilse på alle han møter, det kunne også være en fordel å kjenne alle ved navn. Dette var visstnok Cicero en kløpper på, han trengte ikke å ha med seg en slave som hvisket navnet til alle han møtte i øret på ham. Det må ha vært en stor fordel når han stilte til valg selv.

Et annet eksempel Cicero trekker frem som begrunnelse til Sulpicius sitt nederlag, er erfaringer han selv hadde samlet gjennom å drive valgkamp, samt å opptre som forsvarer og aktor i rettssaker.

“Knowing from experience how much work is involved in fighting an election or conducting a defence or a prosecution, I have observed that in an election the driving force is the spirit of partisanship, in a defence the sense of obligation and in a prosecution sheer hard work. It is, therefore, my view that it is quite impossible for a man simultaneously to prepare and organize with due care both prosecution and a campaign for the consulship. Few can tackle one, no man both” ²¹¹

²⁰⁹ Cic. Mur. 44

²¹⁰ Berry 2008:63

²¹¹ Cic. Mur. 46

Å stille som kandidat til konsulvalget var tydeligvis en fulltidsjobb, og Sulpicius hadde tatt seg mengder med vann over hodet. Dessuten var jobbene med å stille til valg og å forberede en sak mot noen svært inkompatible, jf. avsnittet over.

Dette underkapitlet har vist hva Cicero mener bør kreves av en kandidat til konsulembetet i forhold til hvilken karriere han har valgt. Jeg mener dette er relevant i forhold til problemstillingen fordi Cicero her viser at populær støtte var avgjørende for den som ville vinne valg til høye politiske embeter. Populær støtte kunne skaffes gjennom en karriere som general eller annen militær leder, eller gjennom å ha skapt seg et rykte som offentlig taler. Underkapitlet har også trukket frem erfaringer Cicero deler i talen for Murena. Disse erfaringene handler om hvordan man på best måte skal drive valgkamp, og at å drive valgkamp var en tidkrevende affære som vanskelig lot seg kombinere med andre oppgaver.

Anklagene mot Murena

Som nevnt tidligere var et av Sulpicius sine hovedargumenter at han var av bedre slekt enn Murena og derfor burde ha vunnet valget. Dette argumentet gir en anledning til å komme innom noen bemerkninger om maktfordeling. Sulpicius sitt argument tyder på at man var avhengig av å kontrollere mange stemmer for å vinne valg. Den lovlige måten å kontrollere stemmer på var ved å ha mange klienter til sin disposisjon, og det var det kun nobiliteten som gjorde. Alternativet for andre av lavere rang var å bruke bestikkelser for å nå langt i politikken, og spesielt for å nå opp til konsulembetet. Kort sagt tyder Sulpicius sin anklage på at man var avhengig av mange klienter for å vinne valg, siden han sier at alle utenom eliten var nødt til å bruke bestikkelser for å vinne valg. Den største andelen av klientene ville ha vært fattige, eller lite bemedlede borgere i Roma.

Cicero bruker en del tid i talen på å snakke om nettopp de fattige velgerne og hvilke muligheter de hadde til å påvirke valget. Dette var spesielt viktig på grunn av stemmesystemet. Stemmene var delt inn i grupper, og de individuelle stemmene til borgere i de lavere og større valgklassene hadde mindre påvirkning på resultatet av valget enn stemmene til de rikere borgerne. Videre var valget ofte avgjort før de lavere klassene ble kalt sammen for å avlegge stemmene sine.²¹² Derfor mente Cicero at massenes påvirkning ikke måtte kriminaliseres. ”*Allow the men who hope for everything from us to have something to*

²¹² Til gjengjeld hadde da disse klassenes stemmer makten til å avgjøre hele valget med en avgjørende stemme. Yakobson 1999:30

*give us in return. If poor men have nothing but their vote, then, even if they vote, their support is valueless.*²¹³ Hvis ikke de fattige fikk følge kandidatene de var i gjeld til var de totalt verdiløse.

Murena var tiltalt for bestikkelser. Han hadde, i følge aktoratet, betalt store folkemengder for å følge ham på Forum. Disse folkemengdene vil sannsynligvis ha bestått av nettopp de fattige i Roma. Murena skulle også ha holdt gladiatorkamper og offentlige måltider for egen regning for alle som ville komme (*indiscriminately*). Et spørsmål som dukker opp i forbindelse med bestikkelsene Murena var anklaget for, er spørsmålet om hvilken praktisk verdi det store følget han skulle ha betalt ville ha hatt. Cicero sier nemlig at den eneste måten fattige kan betale tilbake tjenester på, er ved å være en del av kandidatenes følge under valgkamp. *”Men of small means are only able to earn favours from our order or pay us back in one way and that is by helping us and following us about when we are candidates for office.”*²¹⁴ Det var dessuten kun de fattige og arbeidsløse som ville hatt tid og mulighet til å følge kandidaten hele dagen på Forum og andre steder i byen kandidaten skulle. *”It is the poorer men with the time available who provide the constant attention that is habitually given to men of standing and to those who confer benefits.”*²¹⁵ Cicero sier videre i talen at det var ingenting som kunne hindre de fattige i å følge kandidatene rundt på Forum. *”There is no penalty that can prevent men of the lower class from showing their gratitude in this old established way of fulfilling their obligations.”*²¹⁶ Endringer i lovgivningen rundt *ambitus* forsøkte å begrense antallet tilhengere en kandidat fikk ha i følget sitt.²¹⁷ Yakobson kommenterer dette og sier at hvis menn av lavere rang – *homines tenues* – ble nektet retten til å følge en kandidat, ville de miste den eneste måten de kunne tjene eller betale tilbake tjenester til senatorer.²¹⁸

Man kan derfor gå ut ifra at det er de av de laveste klassene folkemassene eller heiagjengene bestod av. Tidligere i talen sier Cicero at *”Elections are decided by the people and the masses.”*²¹⁹ Her skiller imidlertid den nyeste oversettelsen av talen seg fra oversettelsen som er gjort i Loeb. Berrys versjon er slik: *”(...) for elections, like games, have to do with the people and the masses.”*²²⁰ Avsnittet handler om hva som kunne avgjøre

²¹³ Cic. Mur. 71

²¹⁴ Cic. Mur. 70

²¹⁵ Cic. Mur. 70

²¹⁶ Cic. Mur. 71

²¹⁷ Macdonald 1976:174

²¹⁸ Yakobson 1992:37

²¹⁹ Cic. Mur. 38

²²⁰ Berry:2008 Cic. Mur. 38

valgresultatet og Cicero trekker da spesielt frem lekene Murena hadde arrangert. Disse var til for å glede folket og massene, og det var disse som skulle stemme ved valgene. Selv om det er forskjell mellom oversettelsene, påvirker ikke dette min bruk av dette sitatet. Sitatet er tatt med for å vise at Cicero skiller mellom *folket* og *massene*. Slik jeg forstår Cicero er det massene kandidatenes følge består av. Massene er de fattige og medlemmene av de laveste klassene i samfunnet. Det er ”massene” som er de interessante her.

Jeg mener denne folkemassen som fulgte kandidatene til enhver tid er svært interessant. Var det disse mennenes stemmer kandidatene regnet med skulle avgjøre valget for dem? Hvilken praktisk funksjon hadde det å ha en folkemengde rundt seg til enhver tid? Var de livvakter? Eller hadde folkemassen en mer symbolsk funksjon? Hvis en kandidat hadde et stort følge betød det at han var populær og at andre også burde stemme på ham nettopp fordi han var populær? Funksjonen til folkemassene var kanskje at andre skulle bli nysgjerrige på denne kandidaten, snakke og spørre om ham. En kandidat som vandret rundt alene på forum ville vel neppe vekke mye oppmerksomhet. En stor folkemengde derimot blir fort lagt merke til. Jeg vil tro at en anonym kandidat ikke ville få mange stemmer i forhold til en det var litt snakk rundt.

Feeley peker også på avhengigheten en valgkandidat har til stemmene og støtten han får fra massene, og da spesielt støtten han får fra de fattige byborgerne.²²¹ Denne avhengigheten mener Feeley er underforstått i hele rettssaken, fordi både aktoratet og forsvaret ikke betviler at det nettopp var stemmene og støtten fra massene som hadde utgjort forskjellen mellom seier og tap for Murena i valget.²²² Soldatene Murena hadde skaffet seg støtte hos i sin tid i Asia kunne ha vært en del av denne folkemassen. Cicero nevner at disse soldatene påvirket sine venner og folket i Roma ellers med sitt politiske engasjement. Feeley mener dette er svært trolig og sier at ”(...) *lower class voters affected the decisions of upper class voters*(...).”²²³ Dette kan forklare viktigheten av å ha en stor folkemasse med seg når man drev valgkamp.

Murena var også tiltalt for å ha holdt gladiator kamper og festmåltider som var åpne for alle. Cicero er ganske kjapp med å motbevise disse anklagene. “*All these acts are the obligation of friends and relatives, the services of poorer men and the duties of candidates.*”²²⁴ Det aktoratet mente var bestikkelser Murena selv hadde betalt, mente Cicero

²²¹ Feeley 2006:201

²²² Feeley 2006:202

²²³ Feeley 2006:205

²²⁴ Cic. Mur. 73

var tjenester som venner og familie hadde gjort for Murena. Og så lenge det ikke var kandidaten selv som hadde betalt for festlighetene, var det ikke ulovlig i følge lovgivningen mot ambitus – valgfusk. Jeg vil diskutere denne lovgivningen nærmere i det neste underkapittelet.

I dette underkapitlet har jeg undersøkt mulighetene de fattige velgerne kunne ha på valget. Det var disse Murena var anklaget for å ha betalt for å følge seg rundt om kring i Roma, og da helst på Forum der det var flest folk. Disse hadde ikke mye å stille opp med under avstemningene fordi de sjeldent måtte stemme. Men siden de kunne avgjøre valget i tilfelle det var uavgjort mellom kandidatene, så må det ha vært verdt det, å ta dem med i betraktningen når man drev med valgkamp. Disse stemmene kunne nok lett ha blitt «kjøpt» med leker og festmåltider, brød og sirkus. Stemmene som nok var avgjørende for Murena var de stemmene han fikk fra soldatene som var med på Lucullus sin triumf. Disse soldatene kunne igjen påvirke andre velgere som hadde stemmer som hadde en mer direkte innvirkning på valgresultatet. De aller fattigste kunne vise sin støtte og bidra gjennom å være følge på Forum og andre steder, og opptre som en slags heiagjeng. Verdien av å bestikke disse fattige velgerne lå i hvordan de påvirket de andre velgerne, i likhet med måten soldatene påvirket valget på. Feeley sier det slik: *”Even if, therefore, the actual votes of the homines tenues were of marginal significance their personal influence on those whose votes were more effective was crucially important to a political candidate.”*²²⁵ Det ville ikke vært verdt det å kjøpe de fattige velgernes støtte, hvis det kun skulle ha vært for de fysiske stemmene de kunne bidra med.

Lovgivningen mot bestikkelser

Et av Ciceros argumenter mot anklagene om at Murena hadde drevet med bestikkelser var at det å drive valgkamp og å stille til valg var svært kompliserte og uforutsigbare saker. Avsnittene som omhandler denne usikkerheten problematiserer klientteorien, fordi det ikke hadde vært usikkert hvis alle velgere og utfallet av valget allerede var bestemt gjennom store patroner.

*”Nothing is more fickle than people in a crowd, nothing harder to discover than how men intend to vote, nothing trickier than the whole way in which elections work.”*²²⁶ Cicero

²²⁵ Feeley 2006:205-206

²²⁶ Cic. Mur. 36

understreker at et valg kan være svært uforutsigbart, og at det er umulig å forutse hvordan folket vil stemme. Uventede hendelser som fant sted tett opp til valget kunne få skjebnesvangre konsekvenser, slik scenen som utspant seg mellom Cicero og Catilina på valgplassen under valget Murena vant. Denne hendelsen påvirket muligens alle velgerne som var vitne til opptrinnet selv om stemmen deres kunne ha vært bundet av en patron. Til tross for Ciceros personlige innblanding i akkurat denne hendelsen ville nok ikke Cicero ha sagt at et valg var usikkert og uforutsigbart, dersom patroner hadde kontroll på klientene sine og hvordan de stemte.

Diskusjonen om bestikkelser griper altså inn i diskusjonen om politikken ble styrt av patroner eller ikke. Ut fra det tilsynelatende problemet bestikkelser var, ville det å kjøpe noen sin stemme ikke være det samme som å bli denne personens patron, kjøp av en stemme ville vært en engangstransaksjon, mens patron-klient-forholdet kunne være mer som en "avtalegiro", en avtale om jevnlig transaksjoner over lengre tid. Et annet argument for dette er at det også tilsynelatende var svært vanlig å anklage valgkandidater for å drive med skitten og sleip valgkamp. Dette må jo bety at stemmene var til salgs! Dog sier Cicero at de fattiges stemmer var verdt lite i konsulvalget på grunn av valgsystemet, og at måten de kunne vise sin støtte på var å følge kandidatene rundt omkring. Som nevnt i slutten av forrige underkapittel ville dermed det å betale for de fattiges stemmer vært meget dårlige forretninger. På den andre siden ville det, som sagt, være svært lønnsomt å betale en folkemengde for å følge seg, dersom denne folkemengden skaffet kandidaten stemmer bare ved å være tilstede. Hvis en folkemengde tiltrakk seg oppmerksomhet ville den nok også tiltrekke seg interesse og i siste instans kanskje til og med stemmer. Hvis man skal tro på Cicero i det han sier om de fattige velgerne, at deres stemmer ikke er verdt noe, og derfor ikke er verdt å kjøpe, ville det ikke vært noe poeng i å drive med bestikkelser og denne rettssaken ville mest sannsynlig aldri ha funnet sted. Jeg vil nok velge å ikke stole helt på Cicero her med tanke på situasjonen. Grunnen til at Cicero undergraver de fattiges stemmer i denne talen kan nok være fordi han skal forsvare en som er anklaget for å ha skaffet seg stemmer på en måte som ikke er sosialt eller juridisk akseptert. Cicero vrir og vender selvfølgelig på alt til sin egen og sakens fordel. Det er svært sannsynlig at han vil minimalisere betydningen av de fattige og rollen de kunne spille i valgkampen for å stille Murena i et bedre lys og vinne rettssaken.

Kort tid før rettssaken forfattet Cicero en ny lov mot ambitus som ble kalt *Lex Tullia de ambitu*. Denne loven hadde han fått vedtatt etter ønske og press fra sin venn Sulpicius. Loven skjerpet straffen for de som ble dømt for valgfusk og bestikkelser og gav også de som

utførte bestikkelsene i praksis en del av skylda. Det faktum at lovgivningen om bestikkelser var et hett tema og noe som ble skjærpet hele tiden vil nok bety at det var et utbredt problem. Stemmer var dermed ikke direkte kontrollert av patroner, men av kandidatenes innflytelse og pengebeholdning. Feeley sier at hvis de fattige borgernes stemmer var lette å kjøpe, gjør dette at det allikevel var de rike som kontrollerte staten, til tross for den folkevennlige formen det politiske systemet hadde.²²⁷ Men hvis stemmer stadig var til salgs og de ikke alltid ble kjøpt for penger, viser det også at støtten ikke alltid var stabil og langvarig. Den hemmelige stemmeavgivningen gjorde at stemmere kunne ha tatt imot bestikkelser fra flere kandidater og i siste instans bestemt seg for hvilken kandidat de stemte på helt selv.²²⁸

En mulighet er at klientsystemet muligens var svekket i denne perioden. Båndet mellom patron og klient ble stadig svakere og mindre forpliktende, og en klient kunne ha mange patroner i slike løse forbindelser. En slik svekkelse av klientsystemet vil ha gjort det politiske systemet mer sårbart for bestikkelser av den arten som denne talen handlet om. Når patronene ikke lenger kunne kontrollere hva klientene deres skulle stemme på gjennom de vanlige selvsagte kanalene, ble bestikkelser mer og mer nyttige. Yakobson sier det slik: *“(...)the very fact that electoral corruption was so rampant in the late republic can be seen as proving that the traditional patronage system was in crisis and did not control large sections of the electorate.”*²²⁹

Kapittelkonklusjon

Hva kan så denne talen si om problemstillingen min? Sier Cicero noe om hvordan han forholdt seg til det romerske folket i forbindelse med valg og valgkamp? Tyder noen av argumentene han bruker for å forvare Murena på at han anser borgerne som klienter, eller som frie velgere?

På den ene siden kan man gå ut ifra at Cicero sier lite troverdig om hva han personlig anser som det viktige i valgsammenheng. Han var ikke ute etter å fortelle om sine meninger og sin filosofi rundt hvordan politikken fungerte. Det han ville, var å vinne denne rettssaken og få frikjent Murena. Ciceros klareste motiv for å få Murena frikjent var å forhindre at Catilina og hans medsammensvorne kunne utnytte tomrommet Murena ville etterlatt seg dersom han ble dømt, til å utføre sitt statskupp uten for mye motgang. Hvis det bare hadde

²²⁷ Feeley 2006:52

²²⁸ Feeley 2006:52-53

²²⁹ Yakobson 1992:34

vært én konsul 1. januar, ville denne konsulen vært for opptatt med å arrangere nyvalg for å erstatte Murena, til å kunne knuse Catilinas opprør og forhindre ny borgerkrig.

På den andre siden er det mye i talen som kan tale for at borgere generelt ble sett på både som frie velgere og klienter. Det virker nemlig som om det er en tynn linje mellom en gjentjeneste fra klient til patron, som å delta i patronens valgfølge eller å arrangere et festmåltid for byens borgere dersom klienten hadde midler til dette, og direkte bestikkelser fra en valgkandidat til en fri velger, også som å delta i valgkandidatens følge. Gjentjenester var lovlige, mens bestikkelser var ulovlige og ble straffet meget hardt! Valgkandidatene måtte derfor være veldig forsiktige med å ha sitt på det rene. I denne rettssaken forsøker Cicero å bevise at Murena ikke har krysset denne linjen, samtidig som han forsvarer den tradisjonelle måten å drive valgkamp på, gjennom tjenester og gjentjenester.²³⁰

Et annet argument som heller i de frie velgernes favør er at det virker som om bestikkelser var et stort problem og det ble ansett som en svært alvorlig forbrytelse. Et bevis for dette er nettopp den strenge lovgivningen og straffen som fulgte med en domfellelse. Etter Ciceros nylig vedtatte lov mot valgfusk, *Lex Tullia de ambitu*, ville de som ble funnet skyldige, blant annet, bli dømt til ti års eksil. Streng lovgivning tyder altså på at bestikkelser var utbredt. Utbredt bruk av bestikkelser vil da også bety at stemmene var til salgs, noe som igjen betyr at stemmene ikke var bestemt eller bundet opp av store patroner. Hadde patroner bestemt over sine klienters stemmer, hadde ikke bestikkelser vært, eller blitt, et slikt stort problem. Borgerne kunne dermed anses som frie til å velge som de selv ville. Innvendinger mot dette er at hvis stemmer kunne kjøpes, ville det allikevel være de rike og mektige som kontrollerte stemmene, men ordningen med hemmelige valg la igjen makten over i velgernes hender igjen. De kunne ta flere bestikkelser og stemme etter eget hode eller hjerte, uten at kandidaten kunne vite om bestikkelsen var vel anvendte penger.

For å konkludere analysen av denne talen vil jeg si at Cicero her *later som* om han ikke forholder seg til borgerne som frie velgere. Hvis han innrømmer at de selv velger og kan motta så mange bestikkelser de bare vil, hadde han tapt saken. Cicero undervurderer de fattige velgernes betydning gjennom å påstå at de kun kan bidra i en kandidats valgkamp gjennom å være en del av følget hans, og dermed sanke stemmer fra andre hvis stemme talte mer på valgdagen. Siden disse argumentene blir brukt i en rettssak er det ikke sikkert at Cicero mener alt han sier, men ting som gjelder spillereglene i en valgkamp og i politikken generelt er det liten grunn til å tvile på. Konklusjonen blir altså at argumentene Cicero bruker i denne talen

²³⁰ Macdonald 1976:173-174

tyder på at han forholdt sig til borgerne som frie velgere.

DEL IV

9

Konklusjon og avslutning

I dette siste kapitlet skal jeg komme med konklusjonen og svaret på min problemstilling som ble presentert i innledningskapitlet. Før jeg konkluderer vil jeg komme med det generelle inntrykket jeg sitter igjen med etter alle analysene. Deretter følger en oppsummering av alle kapittelkonklusjonene hvor jeg forsøker å svare på problemstillingen i forhold til hver tale. Det generelle inntrykket og de samlede kapittelkonklusjonene vil danne bakgrunnen for min endelige konklusjon. Jeg vil også knytte konklusjonen opp til forskningstradisjonen som ble presentert i kapittel 2.

Generelt inntrykk av Ciceros vurderinger rundt valg

Inntrykket jeg sitter igjen med etter disse taleanalysene er at Cicero satte populær støtte høyt i verdi for en politiker. Man kan si noe om dette aspektet i politikken i alle talene jeg har studert, på en eller annen måte. Enten tyder ting Cicero sier direkte på at folket selv bestemte hvem de skulle stemme på, eller så kan man lese dette ut fra omstendighetene rundt talene eller Ciceros situasjon på tidspunktet talene ble holdt. I Rosciussaken reklamerer han for seg selv for å skaffe seg fremtidige klienter og støtte. I talen for Pompeius sin kommando driver han med direkte velgerfrieri. I talene mot Rullus jordlov er han forsiktig slik at han ikke mister popularitet han har jobbet hardt for å oppnå. I rettssaken mot Murena forsøker han på den ene siden å undergrave betydningen de fattiges stemmer hadde, og på den andre siden å overbevise juryen om at Murena hadde vunnet valget på ærlig vis gjennom hans popularitet blant soldatene og folket generelt.

Det virker som om Cicero er en politiker som visste hva han holdt på med. Alt han sier og gjør virker svært gjennomtenkt og planlagt ut. Han må ha hatt god kjennskap til hvordan det politiske systemet fungerte.

Oppsummering av kapittelkonklusjonene

I den første talen jeg analyserte forsvarte Cicero Sextus Roscius Amerino som var anklaget for å ha drept sin egen far. Disse anklagene var, i følge Cicero, en del av en dekkoperasjon satt i stand av fiender av Sextus sin far sammen med en av den tidligere diktatoren Sullas frigitte slaver. Disse var ute etter Sextus sin fars eiendommer som de kjøpte etter at Sextus sr. var død. Dette eiendomskjøpet ble gjort mulig ved bruk av Sullas proskripsjonslister, noe som impliserte at Sulla visste om plottet. Cicero risikerte både liv og helse da han tok denne saken, men manøvrerte elegant og forsiktig rundt de farligste detaljene i saken. Talen er relevant i forhold til problemstillingen siden den markerer begynnelsen på Ciceros offentlige liv og karriere og fordi den viser hvordan Cicero forholdt seg til en mektig politiker. Cicero sier imidlertid ingenting direkte i denne talen som kan bidra til å svare på problemstillingen. Cicero bruker denne rettssaken og talen til å danne seg et image som uredd og dyktig advokat. Han søker klienter som vil gi ham et grunnlag av populær støtte og oppmerksomhet i fremtidige valg.

I talen til fordel for folketribunen Manilius sitt lovforslag om å gi Pompeius kommandoen mot Mithridates, skaffer Cicero seg en del nye venner, men også nye fiender. Fiendene er mektige menn med mange klienter hvis støtte Cicero velger bort gjennom å støtte lovforslaget som er til Pompeius sin fordel. I denne talen driver Cicero med direkte publikumsfireri gjennom å snakke varmt om og støtte Pompeius, den mest populære av alle politikere og generaler i Roma på denne tiden. Det faktum at Cicero velger bort støtten han kunne ha fått gjennom en rekke store patroner og i stedet hyller Pompeius som har mye støtte i folket, taler for at Cicero her forholder seg til folket som frie velgere. Hadde han sett på dem som klienter hadde han ikke lagt seg ut med de mektige medlemmene av senatseliten som var imot lovforslaget.

Den tredje, og fjerde, talen er talene mot folketribunen Rullus sitt lovforslag om en ny jordfordelingslov. I disse talene går Cicero imot et svært folkevennlig lovforslag for å holde seg inne med senatseliten. Han holder talene helt i begynnelsen av sitt år som konsul, og har nå andre prioriteringer i forhold til hvem han trenger støtte fra. Pompeius er en sentral person i dette lovforslaget og en viktig del av Ciceros argumentasjon mot lovforslaget. I den første av talene, den han holder for senatet, vektlegger han den store makten kommisjonen som skal stå for fordelingen av jorden vil få. Han kaller kommisjonen for konger, et ord og begrep romere generelt, og eliten spesielt, hadde et svært anstrengt forhold til. De likte ikke at få menn skulle ha mye makt over alle de andre. I tale nummer to argumenterer Cicero mot lovforslaget foran

folket. I denne talen bruker han Pompeiusargumentet for å overbevise folket om at jordloven ikke er til deres fordel. Pompeiusargumentet gikk ut på at siden Pompeius ble hindret fra å være en av de ti i jordfordelingskommisjonen, ville ikke folkets interesser bli ivaretatt. Cicero klarer å holde seg inne med senatseliten og samtidig holde på den populære støtten han har opparbeidet seg gjennom karrieren sin gjennom å overbevise folket om at loven ikke var til deres fordel. Talene sier ingenting om velgere eller klienter, men understreker viktigheten av populær støtte for en politiker.

Den siste talen jeg har analysert er talen Cicero holdt til forsvar for Lucius Licinius Murena, en av de to nyvalgte konsulene for 62, mot beskyldningene om valgfusk og uærlig valgkamp som var rettet mot ham. I denne talen finnes det elementer som taler for begge alternativene, altså at Cicero ser på borgerne som velgere og klienter. Siden dette er en tale som ble holdt i en rettssak var Cicero ute etter å få klienten sin frikjent. Cicero forsøkte dermed å undergrave fattige velgeres betydning i valg ved å hentyde at den eneste måten de kunne bidra på var ved å følge patronen sin, kandidaten, rundt mens han drev valgkamp. Omstendighetene rundt talen sier imidlertid det motsatte. Den strenge lovgivningen mot *ambitus* tyder på at bestikkelser var svært utbred. Dette vil igjen bety at stemmene var til salg og at borgerne selv kunne velge hvem sin bestikkelse de ville motta og følge opp med støtte på valgdagen.

Endelig konklusjon

Den overordnede problemstillingen jeg har forsøkt å finne svar på gjennom disse taleanalysene har vært denne:

Tyder Ciceros politiske taktikk fram mot konsulatet hans i 63 f. Kr., på at han la mest vekt på å forholde seg til romerske borgere som klienter eller som frie velgere?

Samlet sett gir taleanalysene meg det inntrykket at Cicero anså det romerske folket som frie til å bestemme selv hvem de skulle stemme på ved valg til politiske embeter. Dette kommer ikke rent eksplisitt til syne i alle talene, så konklusjonen i sin endelige form er et resultat av vurderinger gjort ut fra omstendighetene rundt talene sammen med uttalelser Cicero kommer med direkte i talene. Cicero sin høye vurdering av populær støtte har bidratt mye til at jeg konkluderer slik jeg gjør. Som nevnt over er denne støtten et gjennomgående tema, enten eksplisitt eller implisitt, i alle talene.

Målet med å finne svar på denne problemstillingen var å kunne bidra med noe i forhold til diskusjonen rundt clientelateorien gjennom en analyse av Ciceros politiske strategi og taktikk. Jeg vil påstå at mine funn ikke stiller seg påfallende revolusjonerende i forhold til forskningstradisjonen. Gjennom hele oppgaven har jeg forholdt meg til at patron-klientforhold eksisterte, men har forsøkt å unngå utsagn som tydelig er preget av Gelzters teorier samt å helle for kraftig i den andre retningen. Tilnæringsmåten min til problemet har vært noe annerledes enn måten andre forskeres tilnæringsmåter. Gjennom å bruke talene Cicero holdt som jeg har gjort, har jeg prøvd å få frem hva Cicero trodde om saken, ut fra hva han faktisk gjorde når det var hans egen karriere det gjaldt, i stedet for å se på hva han sa når han argumenterte på vegne av klienter eller skrev statsfilosofiske verker. Men konklusjonen jeg har kommet med ligger vel ganske tett opp til holdningene til Millar – som også har lagt stor vekt på taler og talerens behov for å overbevise folkemassene. Konklusjonen og fremgangsmåten skiller seg allikevel fra Millars teorier på den måten at jeg ikke har forsøkt å si noe om patron-klientforhold i andre perioder enn den kildene faktisk dekker.

I forhold til clientelateorien vil jeg påstå at talene, og da spesielt talen til Murenas forsvar, taler for at patron-klientforhold eksisterte i beste velgående. Mine analyser gir et svar på hvordan patron-klientforholdene stod på den tiden Cicero var på vei oppover den politiske maktstigen. Konklusjonen begrenser seg dermed til å vurdere forholdene innenfor denne lille perioden, siden jeg bruker talene til å si noe om Ciceros praktiske taktikk der og da og ikke i perioden før eller etter. Analysene mine viser at patron-klientforholdene neppe hadde betydning akkurat for å avgjøre hva folke stemte. At disse forholdene kan ha hatt stor betydning på andre måter kan jeg ikke avfeie. De kan ha gitt prestisje og de kan ha gitt innflytelse i elitemiljøet. Det er påfallende at Cicero går imot senatseliten i talen til fordel for Pompeius sin kommando, tidligere i karrieren – men presterer å gå med senatseliten og mot folket i saken om Rullus jordlov da han akkurat hadde karet seg inn i konsulembetet. Det er mulig at han hadde mer bruk for støtte fra mektige menn og patroner som konsul, enn som konsulkandidat. Mine konklusjoner vil plassere meg nærmere Mæhles firspannsmodell enn Millar, i og med at analysene viser at patron-klientforholdene ikke kan regnes som ubetydelige for politikken, noe Millar gjør.

Et spørsmål som kan være relevant å si noe om helt på tampen er om det er mer å hente for en slik problemstilling jeg har forsøkt å finne svar på, eller om spørsmålet og diskusjonen om patron-klientforhold begynner å bli utdatert. Jeg vil påstå at denne typen problemstillinger som spør et ”enten eller” spørsmål i forhold til patroner og klienter, er på tur ut. Det virker som om det er en viss enighet om at disse forholdene hadde en viss betydning

for det politiske livet i senrepublikken, og at denne diskusjonen så og si har nådd sitt metningspunkt. Den nye debatten griper an problemstillingen på en annen måte når fokuset har skiftet.

De nyeste bidragene i diskusjonen om maktfordeling i antikkens Roma tar, som nevnt, utgangspunkt i en diskusjon om politiske ideologier, dog i ulike betydninger, som grunnlag for skjeve maktforhold. Ideologien og den politiske kulturen Hölkeskamp vektlegger, argumenterer for at patron-klientforholdene var et kulturelt element i den romerske republikken, og at de iboende hierarkiene i det romerske samfunnet, og dermed også elitens maktposisjon, ble vedlikeholdt av kulturen. Denne politiske kulturen utelukker de politiske ideologiene Wiseman snakker om. Det ville ikke finnes ulike politiske ideologier eller politiske ”partier” som *optimates* og *populares*, fordi folket ikke ville ha hatt noe behov for å protestere mot elitens makthegemoni; det var en del av deres kultur. Selv om mine konklusjoner er et bidrag i en noe ”ferdigdiskutert” diskusjon, mener jeg de allikevel vil kunne bidra i denne nye debatten.

Den nye diskusjonen om elitens makthegemoni kan sees på som et resultat av en iboende politisk kultur i det romerske folk, og da som en følge av patron-klientforhold, eller om eliten – *optimatene* – faktisk hadde vært nødt til å kjempe for å oppnå dette hegemoniet i konkurranse med mer folkevennlige politikere – *populares* – som så hvilke store muligheter som lå i folket som frie velgere. Sett i forhold til dette motsetningsparet, vil jeg påstå at mine analyser og konklusjoner klart taler for en mer konkurransedrevet politikk. Cicero selv vektlegger den politiske støtten folket kan gi i talene jeg har analysert, og selv om man bør være kritisk til mye av det Cicero selv sier i disse talene, finner jeg liten grunn til ikke å tro ham. En så målbevisst og selvsikker *ny mann* som Cicero må ha visst hva han holdt på med.

Bibliografi

Primærkilder

Cicero, M. T. *Pro Sextus Roscius Amerino*. Engelsk oversettelse og innledning av J. H. Freese. (1930) Loeb Classical Library. Harvard University Press, London.

Cicero, M. T. *De Imperio Gn. Pompeius*. Engelsk oversettelse og innledning av H. G. Hodge. (1927) Loeb Classical Library. Harvard University Press, London.

Cicero, M. T. *De lege Agraria*. Engelsk oversettelse og innledning av J. H. Freese. (1930) Loeb Classical Library. Harvard University Press, London.

Cicero, M. T. *Pro Murena*. Engelsk oversettelse og innledning av C. Macdonald. (1976) Loeb Classical Library. Harvard University Press, London.

Cicero, M. T. *Pro Murena*. Engelsk oversettelse og innledning av D. H. Berry. (2008) Oxford World's Classics. Oxford University Press, Oxford.

Cicero, M. T. *Letters to Atticus, Book I*. Engelsk oversettelse og innledning av E. O. Winsted. (1912) Loeb Classical Library. Harvard University Press, London.

Dio Cassius. *Dio's Roman History*. Bind 3. Engelsk oversettelse og innledning av E. Cary. (1914) Loeb Classical Library. Harvard University Press, London.

Plutark. *Demosthenes and Cicero*. Engelsk oversettelse og innledning av B. Perrin. (1919) Loeb Classical Library. Harvard University Press, London.

Sekundærlitteratur

Blom, H. van der (2010) *Cicero's role models. The Political Strategy of a Newcomer*. Oxford Classical Monographs, Oxford.

Berry, D. H. (2003) "Eqveter ordo tvvs est: Did Cicero win his cases because of his support for the Eqvites?", *The Classical Quarterly*, New Series, 53 (1):222-234. Cambridge University Press on behalf of The Classical Association.

(2004) "The publication of Cicero's Pro Roscio Amerino" *Mnemosyne*, Fourth Series, 57 (1):80-87, BRILL.

(2008.) "Pro Murena. Introduction." Innledning til oversettelse i *Defence Speeches*. Oxford World's Classics. Oxford University Press: Oxford.

Brunt, P. A. (1988) "Clientela" i *The Fall of the Roman Republic and Related Essays*. Clarendon Press, Oxford.

Crook, J. A., Lintott, A. og E. Rawson. (red.) (1994) *The Last Age of the Roman Republic, 146-43 B.C.* i *The Cambridge Ancient History*, bd. 9. Cambridge: Cambridge University Press.

Feeley, C. (2006) *Reflexive politics: Ciceros relationship with the roman voters*. Avhandling som del av den filosofiske doktorgraden, University of Southern California.

Geltzer, M. (1969) *The Roman Nobility*. Blackwell, Oxford.

Hammond, N. G. L. og H. H. Scullard (red.) (1970) *The Oxford Classical Dictionary*. (2. utg.) Oxford University Press, Oxford.

Hodge, H. G. (1927) "The Speech on The Appointment of Gnaeus Pompeius. Introduction." Innledning til oversettelse i *Pro Lege Manilia, Pro Caecina, Pro Cluentio, Pro Rabirio Perduellionis*. Loeb Classical Library. Harvard University Press, London.

Hölkeskamp, K.-J. (2010) *Reconstructing the Roman Republic. An Ancient Political Culture and Modern Research*. Princeton University Press, Princeton and Oxford.

Macdonald, C. (1976) "The Speech in defence of Lucius Licinius Murena. Introduction." Innledning til oversettelse i *In Catilinam I-IV, Pro Murena, Pro Sulla, Pro Flacco*. Loeb Classical Library. Harvard University Press, London.

Millar, F. (1984) "The Political Character of the Classical Roman Republic" i *Journal of Roman Studies* 74:1-19

(1986) "Politics, persuasion and the people before the social war" i *Journal of Roman Studies* 76:1-11

Mæhle, I. B. (2005) *Masse og elite i den romerske republikk*. Unipub forlag, Oslo.

Mørland, H. (1971) *Cicero. Taler*. Aschehoug, Oslo.

North, J. A. (1990) "Democratic Politics in Republican Rome." *Past & Present*, 126:3-21. Oxford University Press on behalf of the Past and Present Society.

Ravnå, P.-B. (1999) *Makt og innflytelse i Den romerske republikk på Julius Caesars tid*. Avhandling for Dr. Art.-graden, Universitetet i Bergen.

Rawson, B. (1971) "De Lege Agraria 2.49." *Classical Philology*. 66 (1):26-29. The University of Chicago Press.

(1978) *The Politics of Friendship: Pompey and Cicero*. Sydney University Press.

Rawson, E. (1983) *Cicero. A portrait*. Bristol Classical Press.

Rodgers, B. S. (2001) "Cicero *Pro Roscio Amerino*. Introduction." [Internett] tilgjengelig på: <http://www.uvm.edu/~bsaylor/NewRoseIntro.pdf> Lastet ned: kl.13.43 8.april 2011

Sage, E. T. (1921) "Cicero and the Agrarian Proposals of 63 B. C." *The Classical Journal*. 16 (4):230-236. The Classical Association of the Middle West and South.

Seager, R. (2002) *Pompey the Great*. Blackwell Publishing.

Sumner, G. V. (1966) "Cicero, Pompeius and Rullus." *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*. 97: 569-582

Ward, A. M. (1972) "Cicero's Fight against Crassus and Caesar in 65 and 63 B. C." *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 21 (2):244-258 Franz Steiner Verlag.

Wiseman, T. P. (2009) *Remembering the Roman People. Essays on Late-Republican Politics and Literature*. Oxford University Press, Oxford.

Williams, R. S. (1984) "The Appointment of Glabrio ("cos". 67) to the Eastern Command", *Phoenix*, 38 (3):221-234

Yakobson, A. (1992) "Petitio et Largitio: Popular Participation in the Centuriate Assembly of the Late Republic" *The Journal of Roman Studies*, 82:32-52

(1999) *Elections and electioneering in Rome: a study in the political system of the late republic*. Steiner, Stuttgart.